

BAŞKENT
ÜNİVERSİTESİ

BÜGAM
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
Göç Araştırmaları Merkezi

I J H M

INTERNATIONAL JOURNAL OF
HUMAN MOBILITY

İNSAN HAREKETLİLİĞİ
ULUSLARARASI DERGİSİ

CİLT 4 SAYI 2 (2024): KASIM

VOLUME 4 ISSUE 2 (2024): NOVEMBER

E-ISSN | 2792-0461

BAŞKENT
ÜNİVERSİTESİ

1993

BÜGAM
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
Göç Araştırmaları Merkezi

I J H M

INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMAN MOBILITY
İNSAN HAREKETLİLİĞİ ULUSLARARASI DERGİSİ

CİLT | VOLUME: 4 SAYI | ISSUE: 2 KASIM 2024 E-ISSN | 2792-0461

İMTİYAZ SAHİBİ | OWNER

Başkent Üniversitesi Eğitim Koordinatörü

Prof. Dr. Mehmet Abdülkadir Varoğlu (Başkent Üniversitesi, Türkiye)

YAYIN KURULU

BAŞ EDITÖR | EDITOR IN CHIEF

Prof. Dr. Aytül Kasapoğlu (Başkent Üniversitesi, Türkiye)

EDİTÖRLER | EDITORS

Doç. Dr. Günnur Ertong Attar (Mersin Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Ela Gökalp Aras (Swedish Research Institute in İstanbul, Türkiye)

KİTAP İNCELEME EDITÖRÜ (İNGİLİZCE)

Dr. Nigel Carter (University of Greenwich, İngiltere)

EDİTÖR ASİSTANI | ASSISTANT EDITOR

Uzman Semanur Bilgiç Çiftçi (Başkent Üniversitesi, Türkiye)

DİL EDITÖRLERİ | LANGUAGE EDITORS

Doç. Dr. Leyla Burcu DüNDAR (Türkçe) (Başkent Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. Deniz ÖRÜCÜ (İngilizce) (University of Nottingham, UK)

TASARIM | DESIGN

Dr. Banu Erşanlı Taş (Başkent Üniversitesi, Türkiye)

DİZGİ | TYPOGRAPHIC/LAYOUT

Öğr. Gör. Özge Yıldırım Gürses (Başkent Üniversitesi, Türkiye)

İLETİŞİM

Bağlıca Kampüsü Fatih Sultan Mahallesi Üniversite Caddesi No:42/1 TR 06790 Etimesgut Ankara

+90 312 246 66 66 | webmaster@baskent.edu.tr

DANIŞMA KURULU | ADVISORY BOARD

- Prof. Dr. Aleksandra Ålund (Linköping University, İsveç)
- Prof. Dr. Şebnem Akçapar (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Türkiye)
- Prof. Dr. İsmail Aydıngün (Başkent Üniversitesi, Türkiye)
- Prof. Dr. Nuray Bayraktar (Başkent Üniversitesi, Türkiye)
- Prof. Dr. Veysel Bozkurt (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
- Prof. Dr. Michael Burawoy (Berkeley University of California, ABD)
- Prof. Dr. Menderes Çınar (Başkent Üniversitesi, Türkiye)
- Prof. Dr. Münire Arzu İçağasioğlu Çoban (Başkent Üniversitesi, Türkiye)
- Prof. Dr. Saniye Dedeoğlu (Abdullah Gül Üniversitesi, Türkiye)
- Prof. Dr. Murat Erdoğan (Ankara Üniversitesi, Türkiye)
- Prof. Dr. Adnan Gümüş (Çukurova Üniversitesi, Türkiye)
- Prof. Dr. Elli Heikkilä (Migration Institute of Finland, Finlandiya)
- Prof. Dr. Ahmet İçduygu (Koç Üniversitesi, Türkiye)
- Prof. Dr. Sibel Kalaycıoğlu (Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
- Prof. Dr. Ayhan Kaya (Bilgi Üniversitesi, Türkiye)
- Prof. Dr. Mehmet Ali Kirman (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Türkiye)
- Prof. Dr. Birsen Şahin Kütük (Hacettepe Üniversitesi, Türkiye)
- Prof. Dr. Ayşegül Özbakır (Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye)
- Prof. Dr. Saime Özçürümez (Başkent Üniversitesi, Türkiye)
- Prof. Dr. Wendy Pojmann (Siena College, ABD)
- Prof. Dr. Jan Rath (University of Amsterdam, Hollanda)
- Prof. Dr. Cenk Saraçoğlu (Ankara Üniversitesi, Türkiye)
- Prof. Dr. İbrahim Sirkeci (University of Salford, İngiltere)
- Prof. Dr. Helga Rittersberger-Tılıç (ODTÜ, Türkiye)
- Prof. Dr. Ali Cevat Taşırın (Ankara Medipol Üniversitesi, Türkiye)
- Prof. Dr. Deniz Sert (Özyeğin Üniversitesi, Türkiye)
- Prof. Dr. Ulaş Sunata (Bahçeşehir Üniversitesi, Türkiye)
- Prof. Dr. Tülay Uğuzman (Başkent Üniversitesi, Türkiye)
- Prof. Dr. Abdülkadir Varoğlu (Başkent Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Özcan Yağcı (Başkent Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Gözde İnal Cavlan (Dünya Barış Üniversitesi)
Doç. Dr. Bezen Balamir Coşkun (TED Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Emel Coşkun (Düzce Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Esra Dik (Mersin Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Leyla Burcu Dünder (Başkent Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Erhan Kurtarır (Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Eugenia Markova (Brighton University, İngiltere)
Doç. Dr. Adam Mrozowicki (University of Wroclaw, Polonya)
Doç. Dr. Deniz Örucü (University of Nottingham, UK)
Doç. Dr. Anna Paraskevopoulou (Anglia Ruskin University, İngiltere)
Doç. Dr. Ali Zafer Sağıroğlu (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Mary Boatemaa Setrana (Director of the Centre for Migration Studies, University of Ghana)
Doç. Dr. A. Didem Danış Şenyüz (Galatasaray Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Burcu Şimşek (Hacettepe Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Gül İnce Beqo (University of Bari, İtalya)
Dr. Nigel Carter (Centre for Research on Employment and Work, University of Greenwich)
Dr. Turan Cavlan (Akdeniz Karpaz Üniversitesi)
Dr. Bilge Çakır (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Görkem Dağdelen (Temple University, ABD)
Dr. Erdem Damar (Başkent Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Zeynep Şahin Mencütek (Bonn International Centre Conversion, Almanya)
Dr. Osman Özarslan (Başkent Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Neva Öztürk (Ankara Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Susan Rottmann (Özyeğin Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Fethiye Tilbe (Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Besim Can Zırh (ODTÜ, Türkiye)
Aydoğan Asar (Uluslararası Göç Entegrasyonu Sınır Yönetimi Araştırmaları Merkezi)
Arzu Fırlarer (Başkent Üniversitesi, Türkiye)
Ertan Karabıyık (Kalkınma Atölyesi, Türkiye)

EDİTÖRLER KURULUDAN

Değerli Okuyucularımız,

Göç, küresel ölçekte toplumları şekillendirmeye devam ederken, göçü etkileyen itici güçleri, karşılaşılan zorlukları ve sonuçlarını anlamak her geçen gün daha da önem kazanıyor. İnsan Hareketliliği Uluslararası Dergisi, Kasım 2024 sayısında da, göçün karmaşık dinamiklerini ele alarak, insan hareketliliğini etkileyen faktörleri ve göçmenlerin çeşitli deneyimlerini aydınlatan araştırmaları sizlere sunuyor.

Bu sayımızda, eğitim politikalarının yabancı öğrenciler üzerindeki etkisi, mülteci toplulukları içindeki girişimcilik potansiyeli, iklim mültecilerinin yasal mevzuatta tanınması, göç alanında sivil toplum kuruluşlarının rolü gibi önemli konular ele alınmaktadır. Bu sayıda yer alan makaleler, göçün bireyleri, toplulukları ve ulusları aynı anda etkileyen çok katmanlı bir olgu olduğunu vurgulamakta, işbirliği ve politika yenilikleri için hem zorluklar hem de fırsatlar yarattığını göstermektedir.

Bu sayımızda üç araştırma ve bir derleme makale ile göç alanından **“Lübnan ve Türkiye’deki Suriyelilere Yönelik Geri Gönderme Altyapıları (REMOVED)”** başlıklı uluslararası bir projenin tanıtımı yer almaktadır. Araştırma makaleleri içinde ilk makale, Gökben Bayramoğlu ve Omidullah Wahedy’nin **“Mültecilerin Girişimcilik Niyetlerini Şekillendiren Sosyal Ağlar: Çorum’da Göçmen İlişkileri Dinamiklerinin İncelenmesi”** başlıklı çalışmasıdır. Bu çalışma, Çorum’daki mültecilerin girişimcilikleri üzerinde sosyal ağların ve demografik faktörlerin etkisini ele almaktadır. Araştırma mültecilerin hayatta kalma ve ekonomik faaliyetlerde bulunmak için mevcut sosyal ağlardan nasıl yararlandığını göstermektedir. 264 mülteci ile yapılan anket çalışması, sosyal bağlar ve girişimcilik eğilimleri arasında önemli istatistiksel bağlantılar olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışma aynı zamanda mültecilerin geniş ağlara erişimde sınırlılıklar yaşadığını ortaya koymakta ve yakın çevrenin ötesine geçen destek sistemlerinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu araştırma, mülteci girişimciliğini yönlendiren sosyal temeller ve yeni gelenlerin yerel ekonomilere entegrasyonundaki zorluklar hakkında değerli bilgiler sunmaktadır.

İkinci makale, Bülent Sucu’nun **“Mesleki Eğitimde Yabancı Öğrencilerin Başarısı Üzerine Bir Çalışma: Çorum İli Muhasebe ve Finans Alanı Örneği”** başlıklı makalesidir. Makale, Türkiye’nin meslek okullarında özellikle muhasebe ve finans alanında eğitim gören yabancı öğrencilerin eğitim başarısı hakkında kritik içgörüler sunmaktadır. Çalışma, cinsiyet, yaş, Türkçe dil yeterliliği ve sosyo-ekonomik durum gibi faktörlerin öğrencilerin akademik başarılarını nasıl etkilediğini ele almaktadır. Detaylı istatistiksel analizleri ile bu çalışma, eğitimciler ve politika yapımcılar için değerli bulgular ortaya koymakta, Türkçe dil yeterliliğinin akademik başarıda önemli bir belirleyici olduğunu, cinsiyet ve sosyo-ekonomik arka plan gibi diğer faktörlerin ise daha az etkili olduğunu göstermektedir. Çalışmanın bulguları, mesleki ortamlarda entegrasyonu ve performansı artırmaya yönelik hedeflenmiş dil desteğinin önemini vurgulamaktadır. Bu araştırma, göçün eğitim ihtiyaçları ve öğrenci başarıları üzerindeki etkisini gösteren ve Türkiye’nin eğitim sisteminde artan çeşitliliğe nasıl yanıt verdiğini aydınlatan bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Üçüncü araştırma makalesi olarak Işın Köksal'ın "**Suriyeli Mültecilere İlişkin Hak Savunusu Faaliyetlerine Yönelik Bazı Sivil Toplum Yöneticilerinin Değerlendirmesi**" başlıklı makalesi, Türkiye'de insan hakları odaklı sivil toplum kuruluşlarının Suriyeli mülteciler konusunda çeşitli paydaşlarla – yani hükümet, toplum ve diğer STK'lar – nasıl etkileşime girdiğini sosyolojik bir analizle ele almaktadır. Nitel bir yaklaşımla gerçekleştirilen çalışma, Ankara merkezli STK temsilcilerinin görüşlerini toplayarak bu kuruluşların hak savunusu faaliyetlerinde karşılaştıkları zorlukları ve sınırlamaları incelemektedir. Çalışmada dikkat çeken bir bulgu, devletle güçlü iş birliği ağlarının kurulmasında yaşanan zorluklar ve sınırlı devlet desteğinin mülteci sorunlarını ele almada çabaları engellemesidir. Makale, sivil toplumun göçmen gruplarının haklarını savunmadaki rolüne ilişkin devam eden tartışmalara katkı sağlamak ve Türkiye'nin göç çerçevesinde devlet ve STK'lar arasındaki operasyonel ve ilişkisel dinamikler hakkında ayrıntılı bir bakış açısı sunmaktadır. Bu makale, göç politikası, insan hakları savunuculuğu ve mültecilerin sosyal entegrasyonu ile ilgilenen okuyucular için özellikle aydınlatıcı olacaktır.

Bu sayıda ayrıca, göç alanında giderek daha önemli hale gelen "iklim mültecileri" kavramını ele alan "**İklim Mültecileri ve İklim Mülteci Kavramının Tanınması Çabası**" başlıklı Metecan Çakrak'ın derleme makalesi de yer almaktadır. Bu makale, iklim kaynaklı krizler nedeniyle göç etmek zorunda kalan bireylerin karşı karşıya kaldığı hukuki, sosyal ve çevresel zorlukları incelemektedir. 1951 Mülteci Sözleşmesi gibi mevcut uluslararası normatif düzenlemelerin çevresel nedenlerle yerinden edilenleri kapsamadığı göz önüne alındığında, makale yeni yasal korumalara duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır. İklim değişikliğinin etkilerini kapsamlı bir şekilde ele alan çalışma, iklim olaylarından etkilenenleri de kapsayacak şekilde mülteci tanımlarının yeniden değerlendirilmesi gerektiğine dair güçlü bir argüman sunmaktadır. Bu katkı, iklim politikası, göç ve insan haklarına ilişkin farkındalık yaratacak çalışmalardan biri olarak günümüzün en acil küresel sorunlarından birine uyumlu ve kapsayıcı yasal yanıtların önemini vurgulamaktadır.

Son olarak her sayımızda yer vermeye çalıştığımız göç alanındaki araştırma projelerinden biri olarak Zeynep Kaşlı tarafından hazırlanan "**Lübnan ve Türkiye'deki Suriyelilere Yönelik Geri Gönderme Altyapıları (REMOVED) Projesi**" tanıtımı yer almaktadır. REMOVED projesi, Lübnan ve Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin deneyimlediği karmaşık geri gönderme uygulamalarını, bu uygulamaların hukuki, sosyal ve politik çerçevelerle nasıl kesiştiğini analiz etmektedir. Etnografik yöntemler kullanarak, mülteciler ve kurumlar arasındaki çok ölçekli etkileşimleri inceleyen proje, zorunlu göç ve hareketlilik yönetimi konularına dair önemli bilgiler sunmaktadır.

Kasım 2024 sayımızın insan hareketliliği alanındaki araştırmaları ve politika tartışmalarını daha da geliştirmesi umuduyla, yazarlarımıza değerli katkıları, hakemlerimize değerlendirme sürecindeki özverili çalışmaları ve kıymetli zamanları, bu sayımıza dek editör olarak görev yapan Doç. Dr. Olgü Karan'a, dergimizin kuruluşundan bu yana verdiği değerli emekleri ve okuyucularımıza ise sürekli ilgileri için teşekkür ederiz.

Kasım 2024

FROM THE EDITORIAL BOARD

Dear Readers,

As migration continues to shape societies globally, understanding its drivers, challenges, and implications has never been more crucial. The November 2021 issue of the International Journal of Human Mobility addresses the complex dynamics of migration, presenting research that illuminates the factors influencing human movement and the diverse experiences of migrants.

In this Issue, our contributors examine critical topics, including the impact of educational policy on foreign students, the entrepreneurial potential within refugee communities, the legal recognition of climate refugees, and the role of the civil society organizations in the field of migration. The articles presented here underscore the importance of both empirical research and theoretical inquiry in addressing the pressing questions of migration. As this Issue highlights, migration is a multi-layered phenomenon that influences individuals, communities, and nations alike, creating both challenges and opportunities for collaboration and policy innovation.

This Issue comprises three research and one review articles and an introduction to an international project from the field of migration titled “**The Removal Infrastructures for Syrians in Lebanon and Turkey (REMOVED)**”. In order the first article, “**Social Networks Shaping the Entrepreneurial Intentions of Refugees in Çorum: An Examination of Migrant Relationship Dynamics**,” by Gökben Bayramoğlu and Omidullah Wahedy. This insightful article delves into the influence of social networks and demographic factors on the entrepreneurial intentions of refugees in Çorum, Turkey. Against a backdrop of regional upheaval, the research highlights how refugees leverage pre-existing social networks, which serve as a means of survival and a springboard for economic activity. A survey of 264 refugees revealed significant statistical links between social ties and entrepreneurial aspirations. However, the study also uncovers limitations in refugees’ access to broader networks, emphasizing the need for support systems that expand beyond close family and friends. This research contributes to our understanding of the social underpinnings that drive refugee entrepreneurship and the challenges inherent in integrating newcomers into local economies.

The second article, titled “**A Study on the Success of Foreign Students in Vocational Education: Example of Çorum Province Accounting and Finance Area**,” by Bülent Sucu, provides critical insights into the educational success of foreign students in Turkey’s vocational schools, specifically in the accounting and finance sectors in Çorum Province. It explores how factors such as gender, age, Turkish language proficiency, and socio-economic status affect students’ academic outcomes. With its detailed statistical analysis, this study offers valuable findings for educators and policymakers, revealing that Turkish language proficiency is a significant determinant of academic success, while other factors, like gender and socio-economic background, are less influential. The implications underscore the importance of targeted language support to enhance integration and performance in vocational settings. This research serves as a relevant example of how migration influences educational needs and student outcomes, shedding light on Turkey’s response to increasing diversity in its educational system.

The third research article by Işınsu Köksal, titled **“Evaluation of Some Civil Society Executives Towards Rights Defense Activities Related to Syrian Refugees,”** presents a sociological analysis of how human rights-oriented NGOs in Turkey engage with various stakeholders—namely, the government, society, and other NGOs—in advocating for Syrian refugees. Using a qualitative approach, the study gathers insights from Ankara-based NGO representatives to examine the challenges and limitations faced by these organizations in their rights defence activities. One notable finding is the difficulty in establishing strong collaborative networks with the state, as limited government support often hinders efforts to address refugee issues. The study underscores the complexity of the relationship between the state and NGOs and the broader social attitudes towards Syrian refugees, which influence the effectiveness of NGO efforts. This article contributes to the ongoing discourse on the role of civil society in defending the rights of vulnerable migrant populations and offers a nuanced perspective on the operational and relational dynamics within Turkey’s migration framework. This contribution will be particularly insightful for readers interested in migration policy, human rights advocacy, and the social integration of refugees.

This Issue also brings an insightful exploration into the emerging and crucial concept of ‘climate refugees,’ as examined in the review article, **“Climate Refugees and the Effort to Recognize the Concept of Climate Refugees”** by Metecan Çakrak: This article delves into the legal, social, and environmental implications surrounding individuals forced to migrate due to climate-induced crises. Given that current international frameworks, such as the 1951 Refugee Convention, lack provisions for those displaced by environmental factors, the article raises essential questions regarding the need for new legal protections. It offers a comprehensive overview of the impacts of climate change, presenting a compelling case for a re-evaluation of refugee definitions to include those affected by climate events. This contribution will resonate with readers interested in climate policy, migration, and human rights, emphasizing the importance of adaptive, inclusive legal responses to one of today’s most pressing global challenges.

As one of the migration research projects that we strive to feature in each issue, this edition includes the introduction of the project titled **“Removal Infrastructures for Syrians in Lebanon and Turkey (REMOVED),”** prepared by Zeynep Kaşlı. The REMOVED project analyses the complex removal practices experienced by Syrian refugees in Lebanon and Turkey, examining how these practices intersect with legal, social, and political frameworks. Using ethnographic methods, the project explores the multi-scalar interactions between refugees and institutions, providing significant insights into forced migration and mobility governance.

We extend our gratitude to our authors for their valuable contributions, to our reviewers for their dedicated efforts and precious time during the evaluation process, we would also like to extend our gratitude to Assoc. Prof. Dr. Olgu Karan, who has served as editor during this period, for his contributions and dedicated efforts to our journal since its inception and to our readers for their continued interest, with the hope that our November 2024 issue will further advance research and policy discussions in the field of human mobility.

Araştırma Makalesi / Research Article

Çorum'daki Mültecilerin Girişimcilik Niyetlerini Şekillendiren Sosyal Ağlar: Göçmen İlişki Ağları Dinamikleri Üzerine Bir İnceleme
Social Networks Shaping the Entrepreneurial Intentions of Refugees in Çorum: An Examination of Migrant Relationship Dynamics

Gökben Bayramoğlu, Omidullah Wahedy 130-163

Araştırma Makalesi / Research Article

Yabancı Öğrencilerin Mesleki Eğitim'de Başarı Durumları Üzerine Bir Çalışma: Çorum İli Muhasebe ve Finansman Alanı Örneği
A Study on the Success of Foreign Students in Vocational Education: Example of Accounting and Finance Field

Bülent Sucu 164-185

Araştırma Makalesi / Research Article

Suriyeli Mültecilere İlişkin Hak Savunusu Faaliyetlerine Yönelik Bazı Sivil Toplum Yöneticilerinin Değerlendirmesi
Evaluating the Perspectives of Civil Society Leaders on Rights Advocacy for Syrian Refugees

İşinsu Köksal 186-225

Derleme Makale / Compilation Article

İklim Mültecileri ve İklim Mültecisi Kavramının Tanınması Çabası
Climate Refugees and the Effort to Recognize the Concept of Climate Refugees

Metecan Çakrak 226-239

Proje Tanıtımı / Project Presentation

Lübnan ve Türkiye'deki Suriyelilere Yönelik Geri Gönderme Altyapıları (REMOVED) Projesi
Removal Infrastructures for Syrians in Lebanon and Turkey (REMOVED)

Zeynep Kaşlı 240-242

Araştırma Makalesi

Çorum'daki Mültecilerin Girişimcilik Niyetlerini Şekillendiren Sosyal Ağlar: Göçmen İlişki Ağları Dinamikleri Üzerine Bir İnceleme^{1,2}

Gökben Bayramoğlu³, Omidullah Wahedy⁴

Öz

2011 yılından itibaren Ortadoğu'da süregelen kaos ve çatışmalar, geniş çaplı bir mülteci göçüne yol açmıştır. Bu göç hareketinin sosyo-ekonomik etkilerinin yanı sıra, mültecilerin girişimcilik potansiyellerinin araştırılması hem mültecilerin entegrasyon süreçleri hem de göç alan ülkelerin ekonomileri açısından önem arz etmektedir. Bu çalışma, Çorum'da ikamet eden mültecilerin yaşam koşullarını ve ekonomik entegrasyon süreçlerini anlamak amacıyla, sosyal ağların ve demografik özelliklerin girişimcilik niyetleri üzerindeki etkilerini derinlemesine incelemeyi hedeflemektedir.

Araştırma kapsamında, kolayda örneklem yöntemiyle ulaşılan ve Çorum'da ikamet eden 264 mülteciye Google Drive üzerinden online ve yüz yüze anket uygulanmıştır. Çalışmanın bulguları, mültecilerin göç öncesinde sahip oldukları sosyal ağlardan önemli ölçüde faydalandıklarını ve bu ağlar vasıtasıyla göç ettikleri ülkede de yeni gelen mültecilere destek sağladıklarını göstermektedir. Mültecilerin sahip oldukları sosyal ağların, mültecilerin girişimcilik niyetleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, bu ağların genellikle aile üyeleri, tanıdıklar ve arkadaşlarla sınırlı kaldığı; daha geniş ölçekli ağlara erişim noktasında ise yetersizliklerin bulunduğu saptanmıştır.

Ayrıca, mültecilerin uyruk, gelir düzeyi, eğitim seviyesi ve hane halkı büyüklüğü gibi demografik faktörlerin de girişimcilik niyetleri üzerinde belirleyici rol oynadığı tespit edilmiştir. Bu çalışma, mültecilerin girişimcilik potansiyellerini değerlendirirken sosyal ağ dinamiklerinin ve demografik faktörlerin dikkate alınmasının önemine vurgu yapmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mülteci, göçmen ilişki ağları, girişimcilik niyeti, Çorum

¹ Makale Geliş Tarihi: 20.08.2024 Makale Kabul Tarihi: 10.11.2024

² Bu çalışma, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından desteklenen 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı kapsamında gerçekleştirilen bir projenin verilerine dayanmaktadır.

³ Doç, Dr, Hitit Üniversitesi, Yönetim Organizasyon Anabilim Dalı, ORCID NO: 0000-0002-6880-6903, gokbenbayramoglu@hitit.edu.tr

⁴ Lisans Öğrencisi, Hitit Üniversitesi, ORCID NO: 0009-0003-1395-8488, omidullah.wahedy786@gmail.com

Research Article

Social Networks Shaping the Entrepreneurial Intentions of Refugees in Çorum: An Examination of Migrant Relationship Dynamics

Abstract

Since 2011, the ongoing chaos and conflicts in the Middle East have led to a large-scale refugee migration. In addition to the socio-economic impacts of this migration, investigating the entrepreneurial potential of refugees is crucial both for their integration processes and for the economies of the host countries. This study aims to deeply examine the effects of social networks and demographic characteristics on the entrepreneurial intentions of refugees residing in Çorum, with the goal of understanding their living conditions and economic integration processes.

As part of the research, a survey was administered to 264 refugees residing in Çorum, who were reached through convenience sampling. The survey was conducted both online via Google Drive and through face-to-face interviews. The findings of the study indicate that refugees benefited significantly from the social networks they had prior to migration and that these networks continued to provide support to newly arrived refugees in the host country. It has been determined that the social networks possessed by refugees have a statistically significant impact on their entrepreneurial intentions. However, it has also been found that these networks are generally limited to family members, acquaintances, and friends, with deficiencies in accessing broader, larger-scale networks.

Moreover, demographic factors such as nationality, income level, education level, and household size were also found to have a determining effect on entrepreneurial intentions. This study emphasizes the importance of considering both the dynamics of social networks and demographic factors when evaluating the entrepreneurial potential of refugees.

Keywords: Refugee, migrant social networks, entrepreneurial intention, Çorum

Giriş

Tarih boyunca göç, insanlık için doğal bir olgu olarak varlığını sürdürmüştür. Küreselleşme ile birlikte bu olgu, kapsam ve nitelik bakımından köklü bir yapısal değişim geçirmiştir. Ekonomi, siyaset, uluslararası yaşam standartları, iklim değişikliği ve terörizm gibi modern dünyanın dinamikleri, göç hareketlerinin boyutlarını ve karakterini derinlemesine etkileyerek, önceki devirlerdeki göçlerden farklı bir boyuta taşımıştır (Giddens & Sutton, 2021, s. 715). Göç kararı; ekonomik fırsatlar, yaşam standartları, coğrafi uzaklık, ulaşılabilirlik gibi çeşitli faktörler doğrultusunda alınabilmektedir (Görgün, 2017). Bu bağlamda göç, köken ülkeler ile varış ülkeleri arasında küresel göç kalıpları oluşturmakta ve etnik/kültürel çeşitliliği artırarak toplumların demografik, ekonomik ve sosyal dinamiklerini şekillendirmektedir (Giddens & Sutton, 2021, s. 715).

Küresel göç hareketlerini açıklamak için tek ve kapsamlı bir teori henüz geliştirilmemiştir. Bu durum, sosyal bilimcileri çeşitli kavramlar ve varsayımlar kullanarak farklı kuramsal modeller geliştirmeye yönlendirmiştir. Göç olgusunu birey, hane halkı, ulusal ve uluslararası düzeylerde farklı değişkenler üzerinden ele alan bu modeller, birbirinden farklı ve bazen tamamlayıcı özellikler taşırlar. Bu kapsamda, Neo-Klasik Makro Göç Kuramı, Neo-Klasik Teorinin Mikro Göç Kuramı, Yeni Ekonomi Kuramı, İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı, Göç Sistemleri Kuramı, Dünya Sistemi (Merkez-Çevre) Göç Kuramı ve Göçmen İlişkiler Ağı (Network) Kuramı önemli kuramsal çerçeveler arasında yer almaktadır (Güllüpinar, 2019, s. 102).

2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaşın etkisiyle Ortadoğu’da yaşanan kaos, önemli sayıda mültecinin Türkiye’ye sığınmasına neden olmuştur (Ağır & Sezik, 2015, s. 95). Göçmenler ve mülteciler arasındaki en temel ortak nokta, her iki grubun da göç deneyimi yaşamış olmasıdır. Ancak mülteciler, göç motivasyonları ve süreç boyunca mahrum oldukları kurumsal destekler bakımından diğer göçmen gruplarından ayrılmaktadır. Göçmenler, genellikle neo-klasik ekonomik teorinin öngördüğü şekilde fayda/maliyet analizi yaparak bireysel tercihlerine göre göç etmektedir. Buna karşın, mülteciler savaş, zulüm, kaos ve belirsizlik gibi zorlayıcı koşullar altında göç kararı almakta ve gittikleri ülkelerde hayata tutunma mücadelesi vermektedir (Heilbrunn & Iannone, 2019, s.4). Bu bağlamda, çalışmanın ele aldığı mülteci grubu, savaş, zulüm ve can güvenliği tehditleri gibi etkenler nedeniyle iradi bir seçim yapmaktan ziyade, hayatta kalma mücadelesi sonucu Türkiye’ye sığınmışlardır. Bu durum, onları gönüllü ekonomik göçmenlerden belirgin bir şekilde ayırmakta ve “mülteci” kavramını tanımlamaları için en uygun hale getirmektedir. Zulüm, baskı ve hayati tehlike nedeniyle başlayan bu mülteci göç hareketinin sosyo-ekonomik etkileri üzerine birçok tartışma yapılmış olmasına karşın, mültecilerin girişimcilik potansiyelleri genellikle göz ardı edilmiştir (Bizri, 2017, s.849).

Göçmen ve mülteci girişimciliğini açıklayan birçok teori bulunmaktadır. Bunlar arasında **Kültürel Teori**, Weber'in gelenek ve değerlerin bazı ulusları daha girişimci kıldığını savunur (Körpe Abdullatif & Koç, 2022, s.95). **Aracı Azınlık Teorisi**, göçmenlerin gelecekte elde edecekleri maddi kazançlar için sosyal statü ve refahtan ödün vermeye hazır olduklarını belirtir ve onların genellikle berberlik, kuyumculuk gibi sermayesi düşük ve nakde çevrilebilir alanlarda çalıştığını ifade eder (Bonacich, 1973, s.584). **Dışa Kapalı Ekonomi Kuramı** ise etnik girişimlerin büyüdükçe göçmen işçilerin bu işletmelerde üst pozisyonlara çıkabildiğini ve hareketlilik fırsatlarının doğduğunu savunur (Bizri, 2017, s.848). **Ayrımcılık Teorisi**, göçmenlerin emek piyasalarına erişimleri sınırlı olduğu için girişimcilik yolunu seçmek zorunda kaldıklarını öne sürer (Kul Parlak & Uludağ Güler, 2022, s.855). **İtme ve Çekme Teorisi** ise göçmenlerin ülkelerindeki savaş ve kriz gibi itici, yeni ülkede girişimcilik gibi çekici faktörlerle motive olduklarını belirtir (Deniz & Reyhanoğlu, 2018, s.36). **Karma Gömülülük Kuramı**, göçmenlerin beşerî ve sosyal sermayesinin fırsat yapısıyla nasıl eşleştiğini ve kurumların rolünü analiz eder (Tekbaş & Karan, 2022, s.67). Son olarak, **Sosyal Sermaye Teorisi**, göçmenlerin sosyal ağlardan aldıkları destekle girişimcilik faaliyetlerinde başarılı olma potansiyelini açıklar (Quoc, 2020, s.13). Ancak mevcut teoriler, mülteci girişimciliği ve inovasyonun sınırlarını anlamakta yetersiz kalmakta; bu alanda daha derin araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır (Körpe Abdullatif & Koç, 2022, s. 91; Mitra, 2019, s.vi).

Bu çalışmanın amacı, mülteci girişimciliği bağlamında göçmenlerin sahip olduğu sosyal ağların girişimcilik niyetleri üzerindeki etkilerini analiz etmektir. Çorum'daki mültecilerin girişimcilik niyetlerini şekillendiren sosyal ağların, onların ekonomik ve sosyal entegrasyon süreçlerine nasıl katkıda bulunduğu araştırılmıştır. Bu bağlamda, çalışmanın dayandığı teorik çerçeve olarak Göçmen İlişkileri Ağı Kuramı kritik bir önem taşımaktadır. Bu teori, mültecilerin sosyal ağları aracılığıyla ekonomik fırsatlara erişimini ve iş kurma motivasyonlarını açıklamak için uygun bir araç sunmaktadır.

Göçmen ilişkileri ağı, göçmenlerin aileleri, arkadaşları ve ülkelerinde kalan yakınları ile kurdukları karşılıklı ilişkilerin bütünüdür (Güllüoğlu, 2019, s. 117). Bu ağlar, göçmenlerin hem kendi ülkelerindeki hem de yeni yerleştikleri ülkelerdeki diğer göçmenler ve yerel halk ile köken, soydaşlık ve dostluk bağları kurmalarını sağlar. Bu bağlar, sosyal sermaye işlevi görerek göçmenlerin iş ve konut bulma süreçlerini hızlandırır, yeni ülkelerini daha güvenilir hale getirir ve dolayısıyla yerel ekonomiyi olumlu etkiler (Gönç Şavran, 2011, s.118). Bununla birlikte, göçmen ilişkilerinin ekonomik etkisi çoğunlukla göz ardı edilmektedir (Light vd., 1993, s.1). Bu eksikliği gidermek üzere tasarlanan çalışmanın amacı, göçmen ağlarının mülteci girişimciliği üzerindeki olumlu etkilerini analiz etmek ve bu ağların mültecilerin girişimcilik niyetleri üzerindeki kritik rolünü ortaya koymaktır. Ulusal literatür tarandığında, mülteci girişimciliği ve girişimcilik niyeti üzerine birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen, çoğunun mülteci girişimciliğinin zorluklarına ve ülke ekonomisi açısından önemine odaklandığı

görülmektedir (Almohammad vd., 2021, s.3; Çakıcı vd., 2018, s.367; Deniz & Reyhanoğlu, 2018, s.35; Ekinci, 2022, s.1097; Ertürk vd., 2023, s.1668; Shahab, 2022, s.48; Temur, 2022, s.1). Ancak göçmen ilişkileri ağlarının mülteci girişimciliğini destekleyici bir faktör olarak rolüne dair analiz yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda, bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı ve mülteci girişimciliği üzerine yapılan mevcut araştırmalar arasında özgün bir yer edineceği düşünülmektedir.

Kavramsal Çerçeve

“Çorum İlinde ikamet eden mültecilerin sahip oldukları göçmen ağlarının (diğer bir deyişle sosyal sermayelerinin) girişimcilik niyetleri üzerindeki etkisi nedir?” olarak belirlenen araştırma sorusuna cevap aranabilmesi için mülteci girişimciliği ve girişimcilik niyeti ve göçmen ilişkileri ağının incelenmesine gereksinim duyulmaktadır.

Mülteci ve Mülteci Girişimciliği

Son yıllarda, savaş, zulüm ve diğer tehlikeler nedeniyle istemsiz olarak yer değiştiren mülteci sayısında artış yaşanmakta ve birçok kişi sığınma başvurusu yaparak resmi koruma aramaktadır (Mawson & Kasem, 2019, s. 1128). “Mülteci” kavramı çeşitli şekillerde tanımlansa da çoğu devlet, Birleşmiş Milletler’in 1951 Mülteci Sözleşmesi’nde belirttiği tanımı benimsemektedir. Bu tanıma göre, mülteci; ırk, din, milliyet, belirli bir sosyal gruba üyelik veya siyasi görüş nedeniyle zulüm görme korkusuyla ülkesine dönmek istemeyen veya dönmeyi reddeden kişidir (Quoc, 2020, s. 6).

Mültecilerin yeni ülkelerinde iş gücü piyasasına girmesi, yoğun ayrımcılık, belge eksiklikleri, dil bariyerleri ve göç sürecinde yaşanan travmatik deneyimlerden dolayı oldukça zordur (Heilbrunn vd., 2019, s. 3). Girişimcilik ise yenilikçi bir yaklaşımı içeren, risk alarak yeni ürün, hizmet veya iş süreçleri geliştirme amacını taşır (Douglas, 2020, s.2). Mülteci girişimciliği, mültecilerin yerleştikleri ülkede yeni girişimler kurmalarını ifade eder ve Akın ve Reyhanoğlu (2022, s.18) bu kavramı, varış ülkesinde kalıcı olmayı amaçlayan, kâr amacı güden bireylerin girişimcilik faaliyetleri olarak tanımlar.

Girişimcilik sürecinde temel belirleyiciler, girişimcilik niyeti, motivasyon, kariyer başlangıcı ve fırsatların tespiti olarak öne çıkar (Newman vd., 2023, s.7). Girişimcilik niyeti, bir bireyin iş kurma kararı için geliştirdiği zihinsel süreç olarak tanımlanabilir ve kişinin davranışları üzerinde doğrudan etkiye sahiptir (Mawson & Kasem, 2019, s.1129). Mülteci girişimciliği literatürü, mülteci bireylerin girişimcilik bilişlerinin nasıl geliştiğini anlamaya odaklanmakta; ancak bu süreç kişisel tercihler, yetenek, bilişsel kapasite ve durumsal faktörler gibi karmaşık unsurları içermektedir. Girişimcilik niyetinin anlaşılması, bir toplumun ekonomik ve sosyal refahına ve nihayetinde ulusal ve küresel düzeyde insan refahına katkı sağlaması açısından önem taşır (Douglas, 2020, s.1).

Girişimcilik motivasyonlarının zamanla değişebileceği bilinmektedir. Mülteci girişimciliğinin en belirgin özelliği, mültecilerin yaşamlarında önemli bir değişim yaşamış olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu bireyler, diğer gruplara kıyasla daha fazla sosyal, duygusal ve ekonomik belirsizlik veya geçiş süreci ile karşı karşıyadır. Mülteciler, yeni mekânsal, kültürel ve kurumsal bağlamlarda bir yaşam kurmaya çalışırken, aynı zamanda çoğunlukla zorlu ve travmatik deneyimleri de beraberlerinde getirmektedirler (Mawson & Kasem, 2019, s. 1129). Özellikle ev sahibi ülkedeki karşılaştıkları etnik ayrımcılık nedeniyle mültecilerin, insana yakışır bir iş bulma şansları daha düşük olmaktadır. Bu nedenle kendi ülkelerini terk etme nedeniyle iltica ettikleri ülkede iş kurmayı bir öncelik olarak görmemekle birlikte başka bir seçeneğin yokluğu veya hayatta kalmak için belli bir süre sonra girişimciliğe atılmak zorunda kalabilmektedir (Deniz & Reyhanoğlu, 2018, s. 38). Bu bağlamda, mülteci girişimciliğinin, fırsatları değerlendirme arzusundan ziyade, zorunluluklar tarafından şekillendirildiği söylenebilir. Mülteciler, içinde buldukları belirsizlikler ve hayatta kalma mücadelesi nedeniyle girişimcilik faaliyetlerine yönelmekte, bu süreçte fırsatlardan çok mecburiyetlerin etkisiyle hareket etmektedirler.

Heilbrunn vd. (2019, s. 6) de mülteci girişimciliğinin diğer göçmen girişimciliğinden ayrılan yönlerini vurgulamakta ve mülteci girişimciliği dezavantajlı konuma getiren altı husus üzerinde durmaktadır. Bu hususlar; daha az kapsamlı sosyal ağlar, kendi ülkelerindeki kaynaklarını beraberinde getirememeye ya da sınırlı erişim, yolcuğa ve travmaya bağlı psikolojik dengesizlik, geçiş sürecine yeterince hazırlık yapılmaması, yeni ikamet edilen ülkedeki kaynaklara erişememe ya da sınırlı erişim ve ücretli emeğe uygun olmama olarak sayılabilmektedir. Bu nedenle kendi işlerini kurmaları, ekonomik olarak geçimlerini sürdürebilmeleri ve yoksulluktan kurtulabilmeleri açısından çok önem taşımaktadır. Bu açıdan mülteci girişimciliğinin göçmen girişimciliğinden ayrılan noktalarının açığa kavuşturulması önem taşımaktadır. Aşağıda bu farklılıklar listelenmiştir (Quoc, 2020, s. 9).

- Göçmenlere kıyasla, mültecilerin daha kısıtlı bir sosyal ağı vardır. Bunun en temel sebebi, mültecilerin kendi ülkelerinden bireysel olarak kaçmalarıdır. Ayrıca, mülteciler farklı ülkelerden gelmektedir.
- Mülteciler, ülkelerini terk etmeden önce hazırlık yapmak için yeterli zamana sahip değildirler. Çünkü beklenmedik bir zamanda ülkelerinden kaçmak zorunda kalmışlardır. Ayrıca iş kurmak için gerekli olan fon, sermaye veya iş gücünü elde etmek üzere ülkelerine dönme imkanları yoktur. Ayrıca değerli eşyalarını, belgelerini, eğitim sertifikalarını ve diplomalarını da geride bırakmak zorunda kalırlar.
- Mültecilerin kendi ülkelerinden kaçış süreçleri travmatik bir deneyim olarak tanımlanmaktadır. Bu tür deneyimler, psikolojik sağlıkları üzerinde büyük bir etkiye sahiptir ve gelecekte sorunlara neden olma potansiyelleri çok yüksektir.

Göçmen İlişki Ağları

İş arayan bireylerin, iş bulma süreçlerinde sosyal çevrelerinden faydalandıkları bilinmektedir. Empirik kanıtlar, işlerin yaklaşık yarısının sosyal ağlar aracılığıyla doldurulduğunu göstermektedir. İş arayanlar, iş fırsatlarına ilişkin bilgilere, genellikle arkadaşları ve akrabaları aracılığıyla ulaşabilmektedir. Bu bağlamda kişilerin sahip olduğu sosyal ağların boyutu ve kalitesi, iş bulma sürecinde önemli bir rol oynamaktadır (Wahba & Zenou, 2005, s. 443). Benzer şekilde, girişimcilik üzerinde sosyal ağların etkisini inceleyen araştırmalar, akrabaları ve okul arkadaşları girişimci olan bireylerin, girişimci olma olasılığının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur (Wahba & Yves, 2012, s.891).

Sosyal ağlar, iş arama süreçlerinde olduğu gibi, göçmenlerin yeni bir hayata uyum sağlama sürecinde de kritik bir destek kaynağı olarak öne çıkmaktadır. Göçmen ilişkileri ağı; göçmenlerin aileleri, arkadaşları ve ülkelerinde kalan yakınları ile karşılıklı ilişkilerden oluşan bir bütündür. Göçmen ilişki ağları, “göçmenleri, eski göçmenleri ve göç etmeyenleri, köken ve varış bölgelerinde akrabalık, dostluk ve ortak topluluk kökeni bağları yoluyla birbirine bağlayan kişiler arası bağlar” olarak tanımlanmaktadır. Bu ağlar, belirli bir eşik seviyesine ulaştığında göçü destekleyen otonom bir sosyal yapı haline gelmektedir. Göçmenler bu ağlar sayesinde sosyal, ekonomik ve duygusal maliyetleri azaltarak, göç sürecini daha az riskli ve daha az maliyetli hale getirmektedirler (Light vd., 2017, s. 27). Göçmenlerin sahip olduğu bu sosyal ağlar, göçle ilgili yardım sağlama ve problemlerin çözülmesi noktasında önemli bir sosyal sermaye olarak işlev görmektedir. Diğer bir deyişle, bu ağlar; başka bir ülke hakkında bilgi edinme, yolculuğun organize edilmesi, barınma, iş bulma, bürokratik işlemlerin halledilmesi ve yeni çevreye uyum sağlama gibi süreçlerde destek sunarak, göçün maliyetlerini ve risklerini azaltmakta, dolayısıyla göç kanallarının oluşumuna katkı sağlamaktadır (Gönç Şavran, 2011, s. 118).

Göç olgusunu sosyolojik bir perspektiften ele alan göçmen ilişki ağları teorisi, daha önce egemen olan mekanik ve ekonomik itme-çekme kavramlarını geliştirmektedir. Kıtalar ve on yıllar boyunca uzanan sosyal ağlar, bireyleri ve makroskopik itme ve çekme etkilerini birbirine bağlamaktadır. Gerçekten de göçün herhangi bir aşamasında, bazı bireyler göç ağlarından herhangi bir yardım almaksızın kendi başlarına göç etme cesareti göstermişlerdir. Bu bireyler “yardımsız göçmen” olarak adlandırılmaktadır. Ancak, sosyal ağlar bir kez oluştuğunda, daha fazla insanın göç etmesine yol açmaktadır. Bu ağlar, göç sürecinin her aşamasında, yurt dışına çıkıştan yerleşime kadar birçok adımı organize etmekte ve göç sürecinde aktif bir aktör olarak ortaya çıkmaktadır. Göç süreci, başlangıçta makro düzeydeki sosyal, politik ve ekonomik koşullardan kaynaklansa da süreç ilerledikçe bu koşullardan bağımsız bir yapıya dönüşmektedir. Ancak, mevcut araştırmalar göçmen ilişki ağlarının mülteci ekonomisini varış yerlerinde genişletme rolünü yeterince vurgulamamaktadır. Göç ağları, değişken bir yapıya sahip olmakla birlikte, göçmen girişimciliğini destekleyen kritik bir rol üstlenmektedir (Light vd., 2017, s. 25). Mültecilerin,

sosyal ağlar aracılığıyla birbirlerine destek sağlayarak daha güçlü iş ilişkileri kurmaları ve artan ticaret hacmi yaratmaları, bu ağların girişimcilik üzerindeki olumlu etkisini daha da pekiştirmektedir (Bizri, 2017, s. 849).

Lassalle vd., (2020, s. 524), “gömülü olma” (embeddedness) kavramını bu sosyal ağlara entegrasyon anlamında kullanmaktadır. Sosyal bilimlerde ve özellikle göçmen girişimciler üzerine yapılan çalışmalarda “gömülü olma” kavramı, bireylerin ve girişimcilerin sosyal ağlar ve topluluklar içerisinde ne kadar entegre olduğunu ifade eder. Bu kavram, bireylerin ekonomik faaliyetlerini sürdürürken sosyal ilişki ağlarına ne kadar bağlı olduklarını ve bu ilişkilerin onların iş yapma biçimlerini nasıl etkilediğini açıklar. Mülteci girişimciliği bağlamında, etnik girişimlerin karmaşık sosyal ağlar aracılığıyla sağladıkları kaynaklar göz önüne alındığında, bu ağların girişimcilik üzerinde itici bir güç olarak işlev gördüğü söylenebilir (Bizri, 2017, s. 851). Göçmen ağları aracılığıyla erişilen bu kaynaklar, özellikle girişimciliğin erken aşamalarında, göçmen girişimcilere ev sahibi ülkedeki yerli girişimcilere kıyasla avantaj sağlamaktadır (Lassalle vd., 2020, s. 524).

Türkiye’deki Mülteci Girişimciliğine İlişkin Literatür Taraması

Bu kapsamda ulusal literatürde yapılan çalışmalar, mültecilerin sosyal, ekonomik, kültürel ve yasal çerçevede karşılaştıkları engelleri ve bu engelleri aşmak için geliştirdikleri stratejilere odaklanmaktadır. Kayalar ve Yıldız (2017, s.56), göçmen girişimcilik türlerini tanımlarken, Çakıcı ve arkadaşları (2018, s.369) Suriyeli mülteci girişimcilerin Türk toplumundaki algısını incelemekte ve bu gruba yönelik olumsuz bakış açılarının öne çıktığını belirtmektedir. Karan (2019, s.253) ise Bourdieu’nün teorik çerçevesiyle mülteci girişimciliğinin sosyal ve politik yönlerini detaylandırmakta; Parin ve Kılıç (2022, s.20) ekonomik, sosyal ve kültürel sermayenin İstanbul’daki Suriyeli mülteci girişimcilik sürecindeki önemini vurgulamaktadır.

Deniz ve Reyhanoğlu (2018, s.35) ile Almohammad ve arkadaşları (2021, s.3), Suriyeli mültecilerin karşılaştığı sosyo-ekonomik engellere dikkat çekmekte; mültecilerin dil problemleri ve düşük ücret gibi sıkıntılar karşısında girişimciliğe yöneldiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda, Almohammad ve arkadaşlarının çalışması, yasal kısıtlamaların mültecilerin girişimcilik niyetini kısıtlayıcı en büyük faktör olduğunu göstermektedir. Pehlivan ve Karaatlı (2020, s.36) ile Tekbaş ve Karan (2022, s.73), hukuki ve sosyal engellerin mülteci girişimciliğine etkisini ortaya koyarak bu süreçte karşılaşılan sınırlamaları açıkça ele almaktadır.

Karan vd. (2020, s.71) ile Kul Parlak ve Uludağ Güler (2022, s.859) Suriyeli mültecilerin girişimcilik deneyimlerinin mekânsal farklılıklarını Hatay ve İstanbul’da incelerken; Hatay’da ilçeler arası girişimcilik deneyimleri farklılık gösterirken, İstanbul’da etnik ve sosyal bağların iş kurma sürecindeki rolü öne çıkmaktadır. Eğitim ve işbaşı eğitiminin girişimcilik üzerindeki etkisini inceleyen Kırac ve arkadaşları (2022, s.40) ile Dulkadir ve Karakaya (2023,

s.719) ise, eğitimin iş kurma sürecinde dil ve kültürel engelleri aşmada hayati önem taşıdığını göstermektedir. Toplumsal cinsiyet çerçevesinde değerlendirilen çalışmalarda, Kuzu (2022, s.95), mülteci kadın ve erkeklerin iş kurma motivasyonlarını analiz etmekte; Ertürk ve arkadaşları (2023, s. 1672) ise Gaziantep'teki Suriyeli girişimcilerin adaptasyon sürecinde karşılaştıkları zorlukları ele almaktadır. Genel olarak, bu araştırmalar Türkiye'deki mülteci girişimciliğinin sosyal, kültürel ve yasal koşullarla şekillendiğini, destekleyici politikaların ise mültecilerin ekonomik entegrasyonunu güçlendireceğini göstermektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, Çorum ilinde ikamet eden mültecilerin girişimcilik niyetlerini anlamayı ve bu niyetler üzerinde göçmen ilişki ağlarının etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada, mültecilerin sosyal ağları ve bu ağların girişimcilik niyetleri üzerindeki etkileri detaylı bir şekilde analiz edilerek, mültecilerin ekonomik entegrasyon süreçlerine nasıl katkıda buldukları değerlendirilecektir. Bu bağlamda, göçmenlerin sosyal sermayelerinin, Çorum ilinde yaşamlarını sürdürebilmeleri, hayata tutunmaları ve kendi işlerini kurma süreçlerinde olumlu bir etki yaratacağı varsayılmaktadır. Araştırma, aşağıdaki sorulara yanıt aramayı hedeflemektedir:

1. Çorum ilinde ikamet eden mültecilerin girişimcilik niyetleri hangi düzeydedir?
2. Çorum ilinde ikamet eden mültecilerin göçmen ağlarına sahip olma düzeyleri nedir?
3. Çorum ilinde ikamet eden mültecilerin göçmen ilişki ağları, girişimcilik niyetleri üzerinde etkili midir?
4. Çorum ilinde ikamet eden mültecilerin demografik özellikleri, girişimcilik niyetleri üzerinde etkili midir?
  - a. Çorum ilinde ikamet eden mültecilerin uyruklarına göre girişimcilik niyetleri farklılık göstermekte midir?
  - b. Çorum ilinde ikamet eden mültecilerin yaşlarına göre girişimcilik niyetleri farklılık göstermekte midir?
  - c. Çorum ilinde ikamet eden mültecilerin cinsiyetlerine göre girişimcilik niyetleri farklılık göstermekte midir?
  - d. Çorum ilinde ikamet eden mültecilerin gelir düzeylerine göre girişimcilik niyetleri farklılık göstermekte midir?
  - e. Çorum ilinde ikamet eden mültecilerin hane halkı sayısına göre girişimcilik niyetleri farklılık göstermekte midir?

Bu çalışma, Çorum'da ikamet eden mültecilerin girişimcilik niyetlerini ölçmeyi, bu niyetler üzerinde etkili olan demografik, sosyal ve ekonomik faktörleri belirlemeyi ve Türkiye'ye ilk göç dalgasıyla gelen mültecilerin adaptasyon sürecinde edindikleri deneyimlerin, daha sonra gelen göçmenler için kolaylaştırıcı bir etkisinin olup olmadığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın Önemi

Bu çalışmanın temel amacı, mültecilerin kendi kendine yeterliliklerini artırmada önemli bir araç olarak görülen girişimcilik niyetlerinin düzeyini anlamaktır. Çalışmanın, mültecilerin ekonomik entegrasyonuna yönelik özellikle yerel düzeydeki politikaların geliştirilmesine katkı sağlaması hedeflenmektedir. Araştırma, göçmen ilişki ağlarının mültecilerin girişimcilik niyetleri üzerindeki etkilerini ve mültecilerin sahip olduğu sosyal destek mekanizmalarının işlevlerini detaylı bir şekilde analiz etmektedir. Bu bağlamda, mültecilerin iş kurma süreçlerinde ihtiyaç duydukları sosyal sermaye ve destek ağları daha belirgin bir şekilde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulguların, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kuruluşlar için, mültecilerin girişimcilik faaliyetlerini destekleyecek strateji ve politikaların geliştirilmesine rehberlik etmesi beklenmektedir. Ayrıca, bu çalışma, literatürde göçmen girişimciliği ve sosyal ağların rolü üzerine yapılan araştırmalara anlamlı bir katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

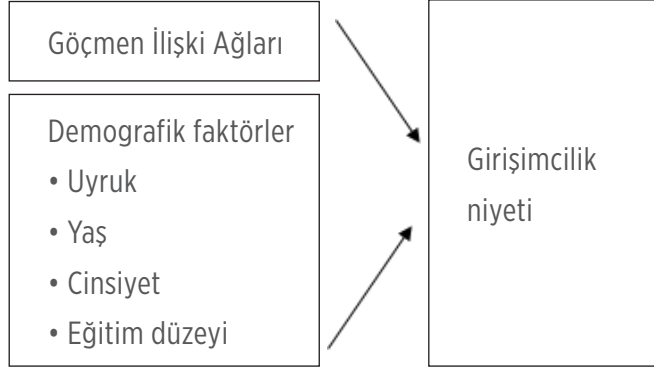
Araştırmanın evrenini, 11 Mayıs 2023 tarihi itibarıyla Çorum'da ikamet eden 3053 mülteci (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023) oluşturmaktadır. Evrenin tamamına ulaşmanın getireceği zaman ve maliyet yükü nedeniyle örneklem seçimi yapılmıştır. Gürbüz ve Şahin'in (2018, s. 130) belirttiği üzere, 3250 kişilik bir evren için %90 güvenilirlik düzeyinde minimum örneklem büyüklüğü 151 kişi, %95 güvenilirlik düzeyinde ise 344 kişi olarak hesaplanmıştır. Araştırmada sonuçların genellenebilirliğini artırmak amacıyla %95 güvenilirlik düzeyine ulaşmak için hedeflenen örneklem büyüklüğü 344 kişi olmasına rağmen, mültecilerin güvenlik kaygıları ve bilimsel araştırmalara katılım konusundaki çekinceleri nedeniyle, çalışma 264 kişinin katılımı ile sınırlı kalmıştır. Bu durum, araştırmanın genellenebilirliğini kısmen sınırlamaktadır. Ancak, katılımcı sayısının %90 güvenilirlik düzeyine uygun olması, mevcut mülteci durumunu anlamak adına önemli bir veri sunmaktadır. Örneklem yöntemi olarak, araştırmacının erişiminin en kolay olduğu bireylerden veri toplamasına dayanan kolayda örneklem yöntemi tercih edilmiştir. Bu araştırmada veri toplama süreci, çevrimiçi ve yüz yüze yöntemler kullanılarak yürütülmüştür. Çevrimiçi anketler, katılımcıların daha rahat erişimini sağlamak ve zaman-mekan kısıtlarını azaltmak amacıyla Google Drive üzerinden gerçekleştirilmiştir. Yüz yüze anketler ise sahada birebir etkileşim kurularak, yanıtların daha derinlemesine ve güvenilir şekilde elde edilmesi için uygulanmıştır. Bu süreçte Çorum Göç İdaresi'nden örgütsel destek alınarak verilerin toplanma süreci kolaylaştırılmıştır. Toplamda 126 anket çevrimiçi ortamda toplanırken, 138 anket yüz yüze uygulanmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Söz konusu çalışmada araştırma yöntemi olarak niceliksel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Araştırma tekniği olarak ise anket uygulanmıştır.

Şekil 1

Araştırmanın Modeli

H_1 = Mültecilerin sahip oldukları göçmen ilişki ağları, girişimcilik niyetini anlamlı bir şekilde etkilemektedir.

H_2 = Mültecilerin girişimcilik niyeti, demografik özelliklerine göre anlamlı bir şekilde farklılık göstermektedir.

H_{2a} = Mültecilerin girişimcilik niyeti, uyruklarına göre anlamlı bir şekilde farklılık göstermektedir.

H_{2b} = Mültecilerin girişimcilik niyeti, yaşlarına göre anlamlı bir şekilde farklılık göstermektedir.

H_{2c} = Mültecilerin girişimcilik niyeti, cinsiyetlerine göre anlamlı bir şekilde farklılık göstermektedir.

H_{2d} = Mültecilerin girişimcilik niyeti, gelir düzeylerine göre anlamlı bir şekilde farklılık göstermektedir.

H_{2e} = Mültecilerin girişimcilik niyeti, eğitim düzeylerine göre anlamlı bir şekilde farklılık göstermektedir.

H_{2f} = Mültecilerin girişimcilik niyeti, hane halkı sayısına göre anlamlı bir şekilde farklılık göstermektedir.

Bu çalışmada kullanılan anket, üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin sorular içerirken, ikinci bölüm, göç etme süreci hakkında bilgi edinmeyi amaçlayan çoktan seçmeli sorulardan oluşmaktadır. Bu bölümdeki sorular, literatürde yapılan çalışmaların teorik ve uygulamalı bulgularından yararlanılarak hazırlanmıştır. Üçüncü bölümde ise, katılımcıların girişimcilik niyetlerini ölçmek amacıyla, Şeşen ve Basım (2012) tarafından geliştirilmiş olan "Girişimcilik Niyeti" ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin kullanımı için yazarlardan gerekli izin alınmıştır. Anketin hazırlanma sürecinde, Hitit Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu'ndan (Karar no: 2023-292) etik kurul onayı alınmıştır. Katılımcıların dil engeli yaşamalarını önlemek amacıyla anket, Türkçe, İngilizce ve Arapça olmak üzere üç farklı dilde hazırlanmıştır.

Bulgular

Bu bölümde öncelikle katılımcıların demografik bilgilerine ilişkin bilgi verilecektir. Daha sonra ise girişimcilik niyetini belirleyen faktörler, göçmen ağlarının analizi ve en son olarak girişimcilik niyetine ilişkin hipotez testlerine yer verilecektir.

Demografik Bulgular

Araştırmaya katılan kişilerle ilgili olarak bilgiler Tablo-1'de verilmiştir.

Tablo 1

Çorum'daki Mültecilere İlişkin Demografik Bilgiler

	Değişken	Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	73	27,7
	Erkek	191	72,3
	Toplam	264	100
Yaş	18 Yaş	8	3
	19-22	137	51,9
	23-27	77	29,2
	28-35	24	9,1
	36-46	13	4,9
	47-55	3	1,1
	56 ve üzeri	2	0,8
	Toplam	264	100
Gelir Düzeyi	8500 ve altı ⁵	138	52,3
	8.500-10.000	68	25,8
	10.000-20.000	29	11,0
	21.000-30.000	7	2,7
	31.000-40.000	19	7,2
	41.000 ve üzeri	3	1,1
	Toplam	264	100,0
Uyruk	Suriye	30	11,4
	Afganistan	38	14,4
	Irak	67	25,4
	Azerbaycan	30	11,4
	Afrika ülkeleri	63	23,9
	Diğer	36	13,6
	Toplam	264	100,0
Eğitim Durumu	Okuma-yazma bilmiyor	6	2,3
	Okur-yazar	12	4,5
	İlkokul mezunu	4	1,5
	Ortaokul mezunu	13	4,9
	Lise mezunu/öğrencisi	56	21,2
	Üniversite mezunu/öğrencisi	150	56,8
	Lisansüstü öğrenci/mezun	23	8,7
	Toplam	264	100,0
Medeni durum	Evli	34	12,9
	Bekar	230	87,1
	Toplam	264	100
Çocuk Sayısı	Yok	241	91,3
	1	7	2,7
	2	10	3,8
	3	3	2,8
	Toplam	264	100
Bilinen yabancı diller	Türkçe	166	35
	Farsça	64	13,5
	Arapça	76	16,1
	İngilizce	153	32,3
	Fransızca	14	0,3

⁵ Çalışmanın yapıldığı dönemdeki asgari ücret tutarı olarak belirlenmiştir. Güncel asgari ücret tutarı olarak düşünülmelidir.

Tablo-1'e bakıldığında, katılımcıların büyük bir kısmının erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Bu durum, erkek sığınmacıların ekonomik faaliyetlere katılma ve girişimcilik niyeti taşıma eğiliminde olduklarını düşündürmektedir. Erkeklerin göç sürecinde daha fazla sorumluluk üstlenme eğiliminde oldukları dikkate alındığında, sosyal ağları kullanarak girişimci olma potansiyellerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Örneklem içerisinde genç yaş gruplarının (19-27 yaş) en büyük dilimi oluşturması, bu genç girişimcilerin girişimcilik niyetlerinin belirlenmesi için etkili bir veri kaynağı sunmaktadır. Katılımcıların büyük bir kesiminin düşük gelir grubunda yer alması, göçmenlerin önemli bir kısmının ekonomik sıkıntılar yaşadığını ve bu nedenle girişimciliği bir geçim kaynağı olarak değerlendirdiklerini düşündürülebilir. Ayrıca örneklem içerisinde genç yaş grubundan kişilerin baskın olması da bu durumu etkileyen bir faktör olarak değerlendirilebilir. Örneklemin farklı uyruklu göçmenlerden oluşması ise, farklı ulusal grupların girişimcilik motivasyonlarını anlamaya yardımcı olabilir.

Katılımcıların büyük çoğunluğunun üniversite mezunu/öğrencisi ve lise mezunu/öğrencisinden oluşması, genç, düşük gelirli ancak eğitilmiş göçmenlerin girişimcilik potansiyellerinin yüksek olabileceğini göstermektedir. Farklı uyruklar ve cinsiyetler arasında girişimcilik niyetlerinin nasıl değiştiğini anlamak, bu potansiyeli daha iyi değerlendirebilmek açısından önem taşımaktadır.

Örneklemin büyük çoğunluğunun bekar olması, girişimcilik niyetlerinin ölçülmesi açısından da avantaj sağlayabilir. Bekar bireylerin, aile sorumluluğu taşımadığı için girişimciliğin getirdiği riskleri alma konusunda daha fazla zaman ve enerji ayırabilme olanağına sahip olabilecekleri düşünülmektedir.

Son olarak, Türkçe bilen mültecilerin oranının %35 olması, bu bireylerin Çorum'a entegrasyon süreçlerinde önemli bir avantaj sağladıklarını göstermektedir. Türkçe bilgisi, mültecilerin iş bulma, yerel hizmetlerden yararlanma ve sosyal ağlarını genişletme konusunda daha etkin olmalarına olanak sağlayabilir. Farsça konuşan bireyler genellikle Afganistan veya İran gibi Farsça konuşulan ülkelerden, Arapça konuşan bireyler ise Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgelerinden gelen bireylerdir. Farsça ve Arapça bilgisi, bu mültecilerin kendi topluluklarıyla iletişim kurmalarını kolaylaştırabilmekle birlikte, Türkiye'deki işgücü piyasasında ve girişimcilik faaliyetlerinde doğrudan avantaj sağlamaları sınırlı olabilir. İngilizce, mülteciler arasında en yaygın olarak bilinen dillerden biri olup (%32,3), evrensel bir dil olması nedeniyle hem bireyler arası iletişim hem de ticari bağların kurulabilmesi açısından önemli bir avantaj sağlamaktadır. Fransızca bilen kişilerin sayısı oldukça düşük (%0,3) olmakla birlikte, özellikle Afrika ülkelerinden gelen mülteciler için önemli bir dil olabilir.

Çalışma Durumu ve Girişimcilik Niyeti

Katılımcıların hali hazırda çalışma durumları, girişimcilik niyetleri ve katılımcıların girişimci olmaları konusundaki motivasyonları aşağıda belirtmiştir. Tablo-2, çalışma durumuna ilişkin bilgileri vermektedir.

Tablo 2

Mültecilerin Çalışma Durumları

Çalışma durumu	Frekans	Yüzde
Çalışmıyor	215	81,4
Bağımlı çalışan	40	15,2
Kendi işi	9	3,4
Toplam	264	100

Tablo-2'den görüleceği üzere katılımcıların büyük bir çoğunluğu çalışmamaktadır. Bu durumun, örneklemin büyük çoğunluğunun genç kişilerden oluşmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. İşsiz olmak, sığınmacıların ekonomik entegrasyonunda büyük bir engel teşkil etmekle birlikte girişimcilik faaliyetlerine yönelme ihtimalini artırmaktadır. Bu nedenle katılımcılara, kendi işleri kurmak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Tablo-3, kişilerin bir girişim kurma niyetlerini göstermektedir.

Tablo 3

Girişimcilik Niyeti

	Frekans	Yüzde
Evet	134	50,8
Hayır	57	21,6
Şu anda değil ama ileride istiyorum	73	27,7
Toplam	264	100,0

Tablo-3'ten de görüleceği üzere mültecilerin %21,6'sı ise kendi işini kurma niyetinde olmadığını belirtmiştir. Bu grup, mevcut koşullar altında girişimciliği bir seçenek olarak görmeyen veya mevcut durumda bir iş kurma riskini göze alamayacağını düşünen bireylerden oluşmaktadır.

Katılımcıların %50,8'si kendi işini kurma niyetini sahiptir. Bu yüksek oran, mültecilerin girişimcilik potansiyeli ve ekonomik bağımsızlığını kazanma arayışı bakımından önem taşımaktadır. Sığınmacıların %27'si ise şu anda olmasa

da ileride kendi işlerini kurmayı düşündüklerini ifade etmektedir. Bu grup, potansiyel girişimcilik niyetlerine sahip, ancak mevcut koşullarda ya yeterli kaynaklara sahip olmayan ya da öncelikle başka engelleri aşmayı planlayan bireylerden oluşmaktadır. Bu bireyler zamanla sosyal ağlarını geliştirerek ve ekonomik durumlarını güçlendirerek girişimcilik niyetlerini hayata geçirmeyi planlayabilirler. Göçmen ilişkileri ağı, bu süreci hızlandırmada ve gerekli kaynakları sağlama konusunda kritik bir destek sağlayabilir. Özellikle pazar araştırması gibi kritik konularda bilgi ve danışmanlık sağlanması girişimcilik için bu bireylere yardımcı olabilir.

Girişimcilik niyeti olan kişilere, neden bir girişim sahibi olmak istedikleri sorulmuştur. Katılımcıların girişimci olma konusundaki motivasyonları Tablo-4’de verilmiştir. Katılımcıların birden fazla seçenek işaretleyebilmeleri nedeniyle yüzdeler toplamda %100’ü aşmaktadır.

Tablo 4

Girişimci Olma Motivasyonları

	Frekans	Yüzde
Ailenin refahını yükseltme	101	19,60%
Hayallerini gerçekleştirmek	106	20,60%
İyi bir yaşama sahip olmak	148	28,80%
Toplumda faydalı olmak	105	20,40%
Toplumda saygınlık yaratmak	54	10,50%
Toplam	514	100,00%

Tablo 4’ten de anlaşılacağı üzere, mültecilerin girişimcilik niyetleri arasında en baskın motivasyonların “iyi bir yaşama sahip olmak” ve “hayallerini gerçekleştirmek” olduğu görülmektedir. Bu motivasyonlar, mültecilerin daha iyi yaşam koşullarına ulaşma ve kişisel hedeflerini gerçekleştirme arzusunun ne kadar güçlü olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra, “ailenin refahını yükseltmek” de dikkate değer bir motivasyon olarak öne çıkmaktadır, bu da mültecilerin ailelerinin geçimlerini sağlama ve onlara daha iyi bir yaşam sunma yönündeki sorumluluklarını ön planda tuttıklarını göstermektedir.

Öte yandan, “toplumda saygınlık kazanmak” motivasyonu, mülteciler tarafından en az tercih edilen faktör olarak dikkat çekmektedir. Bu durum, mültecilerin ev sahibi ülkede toplumsal statü açısından genellikle dezavantajlı bir konumda bulunmalarından kaynaklanıyor olabilir. Dil bariyerleri, kültürel farklılıklar, ayrımcılık ve sosyal dışlanma gibi etkenler, mültecilerin toplumda saygınlık kazanmasını zorlaştırarak bu hedefi daha az ulaşılabilir hale getirmektedir. Bu koşullar altında, hayatta kalma ve geçim sağlama gibi temel hedefler, saygınlık kazanmaktan

daha öncelikli hale gelmektedir. Dolayısıyla, “toplumda saygınlık yaratmak” motivasyonunun en az tercih edilen faktör olması, mültecilerin karşı karşıya oldukları sosyo-ekonomik ve kültürel zorluklarla büyük ölçüde ilişkili olarak değerlendirilebilir. Bu durum, mültecilerin önceliklerini şekillendiren zorlu yaşam koşullarının bir yansıması olarak görülebilir.

Göç Süreci ve Göçmen İlişki Ağları

Teorik kısımda da belirtildiği üzere, özellikle Suriye, Afganistan, Irak ve İran gibi ülkelerden Türkiye’ye son dönemde yoğun bir mülteci akımı olmuştur. Bu mülteciler, savaş, zulüm ve siyasi istikrarsızlık gibi nedenlerle ülkelerini terk ederek Türkiye’ye sığınmışlardır. Türkiye’deki mülteci sayısındaki bu artış, mültecilerin sahip oldukları sosyal ağlarına olan bağımlılıklarını artırmış ve bu ağların işlevselliğini daha kritik hale getirmiştir. Bu bağlamda, katılımcıların Türkiye’ye (spesifik olarak Çorum’a) gelmeden önce sahip oldukları sosyal ağlardan yardım isteyip istemedikleri, eğer talepte bulunmuşlarsa yardımı kimden ve hangi konularda talep ettiklerinin analiz edilmesi önemlidir.

Bu tür bir analiz, mültecilerin sosyal ağlarının ne kadar etkili olduğunu ve bu ağların mültecilerin yeni bir ülkede hayata tutunmalarına nasıl katkı sağladığını anlamak açısından kritik olabilir. Özellikle mültecilerin, hane halkı sayıları gibi demografik faktörlerle bu tür sosyal destek arayışları arasında nasıl bir ilişki olduğunu anlamak, mültecilerin sosyal ağlarının ve bu ağların işlevlerinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Bu çerçevede Tablo-5, hane halkı sayısını göstermekte ve bu verinin analizine dayalı olarak mültecilerin sosyal destek arayışları üzerine daha derinlemesine bir değerlendirme yapılabilecektir.

Tablo 5

Hane Halkı Sayısı

Hane halkı sayısı	Frekans	Yüzde
Tek yaşıyorum	95	36
2-5 kişi	133	50,4
6-10 kişi	28	10,6
11 ve üzeri	8	3
Toplam	264	100

Mültecilerin %36’sının tek başına yaşadığı gözlemlenmiştir. Bu durum, bu bireylerin genellikle genç, bekâr ve aile sorumluluğu olmayan kişiler olduğunu, dolayısıyla ekonomik açıdan daha bağımsız hareket edebileceklerini ve risk almaktan çekinmeyebileceklerini düşündürmektedir. Buna karşılık, mültecilerin yarıdan fazlası (%50,4)

2-5 kişilik hanelerde yaşamaktadır. Tek başına yaşayan mülteciler girişimcilik konusunda daha bağımsız ve esnek olabilirken, daha büyük hanelere sahip mülteciler, aile sorumlulukları nedeniyle risk alma konusunda daha temkinli olmayı tercih edebilirler. Ancak böyle durumlarda, göçmen ilişkileri ağları, bu bireylerin iş kurma süreçlerinde kritik bir destek kaynağı olarak işlev görebilir. Tablo 6 ise mültecilerin göç sürecini organize ederken Türkiye’de hâlihazırda ikamet eden bir kişiden yardım talep edip etmediklerini göstermektedir.

Tablo 6

Göç Öncesi Yardım Talebinde Bulunma

Yardım Talebi	Frekans	Yüzde
Yardım istedim	128	48,4
Hayır, yardım istemedim	136	51,6
Toplam	264	100

Tablo-6’daki verilere göre, mültecilerin %48,4’ü Çorum’a gelmeden önce sosyal ağlarından yardım talep etmişken, %51,6’sı herhangi bir yardım talebinde bulunmamıştır. Göçmen ilişkileri ağları teorisi, göçmenlerin varış yerlerinde sosyal ağlarına dayanarak destek ve bilgi alabileceklerini varsayar. Ancak, bu teorinin etkili olabilmesi için göçün genellikle planlı ve hazırlıklı bir şekilde gerçekleşmesi gerekmektedir. Mültecilerin önemli bir kısmının göç süreçlerinin ani ve zorunlu olması nedeniyle sosyal ağlarına başvurma fırsatı bulamamış olması muhtemeldir. Çorum’daki mültecilerin yarısından fazlasının yardım talep etmemesi, göç öncesi sosyal ağlarını harekete geçirecek yeterli hazırlığın yapılamadığına işaret edebilir. Ayrıca, mültecilerin nereye gideceklerine dair kesin bir bilgiye sahip olmamaları veya bir an önce güvenli bir yere ulaşma kaygısı taşımaları nedeniyle de bu ağları etkin bir şekilde kullanamamış olabilirler.

Bununla birlikte, bu kadar hazırlıksız ve plansız bir göç sürecinde bile katılımcıların neredeyse yarısının sosyal ağlarından yardım talep etmiş olması, bu ağların ne kadar hayati bir işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Göçmenler, belirsizlik ve zorluklarla karşılaştıklarında, güvenilir bilgi ve destek almak için en güvendikleri sosyal çevrelerine başvurmuşlardır. Bu durum, sosyal ağların kriz anlarında bile etkili bir şekilde mobilize olabileceğini ve göçmenlerin adaptasyon süreçlerinde göçmen ilişkileri ağları teorisinin açıklama gücünü destekleyen güçlü bir kanıt olarak değerlendirilebilir. Şen ve Unat (2019, s. 159) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, göçmenlerin Türkiye’deki günlük yaşamlarını kolaylaştırmak amacıyla belirli taktik ve stratejiler (İslam dini temelinde ortak bir noktada buluşmak, kimliğini gizlemek ya da çalışmak vb.) uyguladıkları tespit edilmiştir. Göçmenler, belirsizlik ve zorluklarla karşılaştıklarında, güvenilir bilgi ve destek için sosyal çevrelerine başvurmakta, bu da göçmen

ağlarının kriz dönemlerinde ne kadar etkili bir şekilde mobilize olabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla, bu sosyal ağların hem adaptasyon süreçlerinde hem de günlük yaşamın idamesinde işlevsel olduğu, göçmen ilişkileri ağı teorisinin açıklayıcı gücünü destekleyen önemli bir bulgu olarak değerlendirilebilir.

Bu bağlamda, mültecilerin kendi işlerini kurma niyetleri ile göç öncesi göçmen ağlarından yararlanmaları arasında bir ilişki olup olmadığı araştırılmış ve bu ilişkinin sonuçları Tablo-7’de verilmiştir. Bu analiz, mültecilerin girişimcilik niyetlerinin, sosyal ağlarına başvurma durumlarıyla nasıl bağlantılı olduğunu daha iyi anlamak için önemli bir veri kaynağı sağlamaktadır.

Tablo 7

Kendi İşini Kurma Niyeti ve Göç Öncesi Sosyal Ağlardan Yararlanma

		Göç Öncesi Sosyal Ağlardan Yararlanma		Toplam
		Evet	Hayır	
Kendi işini kurma	Evet	66	68	134
	Hayır	8	49	57
	Şu anda değil ama ileride istiyorum	45	28	73
Toplam		119	145	264

Tablo-7’ye ilişkin ki-kare sonuçları ise Tablo-8’de verilmiştir.

Tablo 8

Ki-Kare Analizine İlişkin Sonuçlar

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	31,222 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	34,241	2	,000
Linear-by-Linear Association	,880	1	,348
N of Valid Cases	264		
a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 25,69.			

Tablo-8’den görüldüğü üzere, Pearson Ki-Kare Değeri 31,22; serbestlik derecesi (df): 2 ve anlamlılık (Asymp. Sig.): 0,000 olarak hesaplanmıştır. Ki-kare testi sonucunda elde edilen p değeri 0,000 olup, bu değer 0,05’ten küçüktür. Bu sonuç, “kendi işini kurma niyeti” ile “göç öncesi tanıdık yardımı talep etme” arasında istatistiksel

olarak anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Diğer bir deyişle, mültecilerin göç öncesinde tanıdıklarından yardım alıp almama durumu, onların girişimcilik niyetlerini anlamlı bir şekilde etkilemektedir.

Bu bulgular, mültecilerin göç öncesinde tanıdıklarından aldıkları yardımların, onların girişimcilik niyetleri üzerinde önemli bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Tanıdıklarından yardım alan mültecilerin, kendi işlerini kurma konusunda daha istekli oldukları gözlemlenmektedir. Bu durum, sosyal ağların ve önceki bağlantıların, sığınmacıların ekonomik faaliyetlere katılımı ve girişimcilik niyetleri üzerinde güçlü bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Göçmen ilişkileri ağları teorisi bağlamında, sosyal desteğin mültecilerin ekonomik entegrasyonu ve girişimcilik faaliyetlerine katılımında kritik bir rol oynadığı sonucuna varılabilir. Bu bağlamda, araştırmanın H₁ hipotezi (mültecilerin sahip oldukları göçmen ilişki ağları, girişimcilik niyetini anlamlı bir şekilde etkilemektedir) kabul edilmiştir.

Göçmen ilişkileri ağlarının girişimcilik niyeti üzerindeki etkisinin belirlenmesinden sonra, bu ağların daha detaylı bir şekilde analiz edilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Göç öncesi göçmen ilişkileri ağından yararlandığını belirten 128 kişiye, kimlerden yardım talep ettikleri sorulmuş ve yanıtları Tablo-9'da sunulmuştur. Bu analiz, sosyal ağların içeriğini ve mültecilerin bu ağlardan nasıl yararlandığını daha derinlemesine anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Tablo 9

Yardım Talep Edilen Kişiler

Kimden yardım talep edildi	Frekans	Yüzde
Arkadaşarımdan	64	50
Aile üyeleri	45	35,1
Türkiye'de yerleşmiş olan vatandaşlar	9	7,2
Göçmen Büroları	10	7,6
Toplam	128	100

Yardım talebinde bulunan mültecilerin yarısının göç öncesinde arkadaşlarından (%50) yardım talep etmesi, arkadaşlık bağlarının mültecilerin destek arayışlarında önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Göçmen ilişkileri ağları teorisi bağlamında, arkadaş çevresi mülteciler için güvenilir bir destek kaynağı olarak öne çıkmakta ve mültecilerin varış yerlerine adaptasyon süreçlerinde bu arkadaşlık ilişkilerine ne kadar güvendiklerini ortaya koymaktadır. Arkadaşlık bağları, güven ve bilgi paylaşımı açısından kritik bir rol oynamaktadır ve mültecilerin belirsizlik içindeki durumlarında önemli bir destek sağlamaktadır.

Aile bağları da %35,1 oranıyla önemli bir destek kaynağı olarak görülmektedir. Özellikle zorunlu göç durumlarında, aile bağları mültecilerin güvenlik, rehberlik ve duygusal destek arayışlarında büyük önem taşır. Aileler, mültecilerin en güvendikleri sosyal destek ağlarının başında gelir ve bu durum, mültecilerin karşı karşıya oldukları zorlukları aşmada ailelerine ne kadar bağlı olduklarını göstermektedir.

Mültecilerin yalnızca %7,2'sinin Türkiye'de yerleşmiş olan kendi vatandaşlarından yardım talep etmesi, bu kişilerin kendi vatandaşlarıyla olan bağlantılarının daha sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, mültecilerin göçmen ilişkileri ağlarının büyük ölçüde yakın çevreleriyle, özellikle de arkadaş ve aile çevresiyle sınırlı olduğunu ve daha geniş topluluklarla ilişki kurmanın zor olabileceğini göstermektedir.

Göçmen bürolarının %7,6 ile sınırlı bir ağırlığa sahip olması, resmi kurum ve büroların, mültecilerin bilgi ve destek ihtiyaçlarını karşılama konusunda önemli bir rol oynasa da kişisel bağlantıların daha çok tercih edildiğini göstermektedir. Göçmen bürolarının resmi prosedürleri takip etmek zorunda olmaları, mültecileri kişisel ilişkilere yönlendiren bir faktör olabilir, bu da bürokratik engellerin aşılmasında kişisel ağların önemini vurgular.

Katılımcıların yardım talebinde buldukları temel konular ise Tablo-10'da detaylandırılmaktadır. Katılımcıların birden fazla seçenek işaretleyebildiği bu tablodan, mültecilerin karşılaştıkları en yaygın sorunlar ve ihtiyaç duydukları yardım türleri hakkında daha fazla bilgi edinilebilir. Bu veriler, mültecilerin hangi alanlarda en çok desteğe ihtiyaç duyduklarını ve sosyal ağların bu ihtiyaçları karşılama kapasitesini daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır.

Tablo 10

Yardım Talebinde Bulunulan Konular

Bilgi istenen konular	Yüzde	Frekans
Türkiye ile ilgili bilgi	123	33,7
İş bulma	48	15,5
Vize talebi	41	13,2
Ülkeye uyum ve adaptasyon	38	11,2
Yolculuğun organizasyonu	25	8,3
Geçici barınma	25	6,8
İş kurma	22	6,8
İş buluncaya kadar maddi yardım	18	6
Kaçakçı ve dolandırıcılardan korunma	16	4,3
Mültecilere yapılan yardımlar	9	2,4
Toplam	365	108,2

Tablo-10'dan görüleceği üzere, mülteciler tarafından yardım talep edilen temel konular arasında en çok öne çıkanlar Türkiye ile ilgili bilgi (%33,7), iş bulma (%15,5) ve vize talebi (%13,2) olmuştur. Bu veriler, mültecilerin Türkiye'ye adaptasyon sürecinde bilgiye ve ekonomik güvenceye olan ihtiyaçlarının ön planda olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle, Türkiye ile ilgili bilgi talebi, mültecilerin karşılaştıkları bilgi eksikliğinin onların karşılaştıkları en kritik zorluklardan biri olduğunu göstermektedir. İş bulma ve vize talebi gibi konularda yapılan talepler ise, mültecilerin ekonomik güvence arayışı ve yasal statülerini düzenleme ihtiyacının ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Bu bulgular, mültecilerin adaptasyon sürecinde karşılaştıkları zorlukların çeşitliliğini ve bu zorlukları aşmak için hangi konularda yardıma ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. Bilgi eksikliği, mültecilerin yerel topluma entegrasyonunu zorlaştırırken, iş bulma ve vize gibi talepler, onların hem ekonomik hem de yasal güvence arayışında olduklarını göstermektedir. Bu durum mültecilerin uzun vadede güvenli ve istikrarlı bir yaşam kurma çabalarının bir parçası olarak değerlendirilebilir.

Ayrıca, katılımcılara neden Çorum'da ikamet etmeyi tercih ettikleri de sorulmuş ve bu soruya verilen yanıtlar Tablo-11'de sunulmuştur. Bu veriler, mültecilerin yerleşim tercihlerini şekillendiren faktörleri anlamamıza ve Çorum'un mülteciler için neden çekici bir yerleşim yeri olduğunu ortaya koymamıza yardımcı olacaktır. Bu bilgiler, yerel yönetimlerin ve diğer ilgili kurumların mülteci politikalarını ve destek programlarını daha etkili bir şekilde şekillendirmelerine de katkıda bulunabilir.

Tablo 11

Çorum'da İkamet Etme Sebepleri

	Sıklık	Yüzde
Şehir olanakları/ yaşam kolaylığı	142	53,8
Daha önce yerleşmiş olan tanıdık/ aile üyesi/ arkadaşlar	33	12,5
Göç İdaresi Başkanlığı	68	25,8
Türkiye Hükümeti yönlendirmeleri	21	8
Toplam	264	100

Tablo-11'den görüldüğü üzere, Çorum'u tercih eden mültecilerin büyük bir kısmı (%53,8) şehrin olanaklarının ve yaşam kolaylıklarının belirleyici olduğunu ifade etmiştir. Bu yüksek oran, mültecilerin yerleşim yeri seçimlerinde yaşam standartlarını ve günlük hayatın kolaylığını önceliklendirdiklerini göstermektedir. Sosyal ağlar (tanıdıklar,

aile üyeleri, arkadaşlar) ve resmî kurumların (Göç İdaresi Başkanlığı ve Türkiye Hükümeti) yönlendirmeleri de önemli olmakla birlikte, mülteciler için en cazip faktörün yaşam standartları olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgu, mültecilerin yerleşim yeri seçiminde hem bireysel hem de sosyal destek ve resmi yönlendirmeleri dikkate aldığını ortaya koymaktadır.

Göçmen ilişkileri ağlarından yararlanan mülteciler, yerleşimden sonra da kendileri birer sosyalağ rolü oynamaktadır. Bu bağlamda, katılımcılara Çorum'da yaşamaya başladıktan sonra kendilerinden herhangi bir yardım talebinde bulunup bulunulmadığı, eğer bulunulduysa kimler tarafından ve hangi konularda yardım talebinde buldukları sorulmuştur. Ayrıca bu yardım taleplerinin hangi kanallar aracılığıyla iletildiği de incelenmiştir.

Katılımcıların, kendilerinden yardım talebinde bulunup bulunulmadığına ilişkin cevapları Tablo-12'de verilmiştir. Bu veri, mültecilerin yerleşim yerlerindeki sosyal rollerinin ve diğer mülteciler veya yeni gelenlerle olan etkileşimlerinin nasıl şekillendiğini anlamak için önemli bir kaynaktır. Ayrıca, bu sosyal ağların ne ölçüde aktif ve etkili olduğunu göstermesi açısından da değerli bilgiler sunmaktadır. Bu tür bilgiler, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları için mültecilerin entegrasyon süreçlerini desteklemek üzere stratejiler geliştirilmesine yardımcı olabilir.

Tablo 12

Mültecilerden Yardım Talebinde Bulunan Kişiler

	Sıklık	Yüzde
Evet, benden yardım talep edildi	157	59,5
Hayır yardım talep edilmedi	107	40,5
Toplam	264	100,0

Mültecilerin %40,5'inin kendilerinden herhangi bir yardım talep edilmediğini belirtmesi, bireylerin bağımsız hareket etmeyi tercih etmesinden veya sosyal ağlara erişimlerinin sınırlı olmasından kaynaklanabileceği şeklinde yorumlanabilir. Özellikle, göçmen ilişkileri ağlarının daha yakın çevreyle (mikro ağ) sınırlı kalması, bazı mültecilerin bu ağlardan etkin bir şekilde yararlanmasını zorlaştırabilir. Mikro ağlar, genellikle yakın arkadaşlar, aile veya tanıdıklar gibi daha küçük ve güvene dayalı ilişkilere dayanırken, makro ağlar daha geniş, ancak daha az kişisel destek sağlayabilecek grupları içerir. Eğer bir mültecinin yakın çevresi göç etmemişse, bu mikro ağlara erişim de sınırlı olabilir ve dolayısıyla destek arayışında geri planda kalabilirler.

Tablo 12’de yer alan katılımcıların %59,5’inin kendilerinden yardım talep edildiğini belirtmesi, mülteciler arasında sosyal dayanışmanın ve yardımlaşma kültürünün yaygın olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, literatürde mülteci ilişkileri ve sosyal ağların işlevine dair yapılan çalışmalarla da uyumludur. Örneğin, Çakıcı ve arkadaşlarının (2018, s. 370) çalışması, Mersin’deki Suriyeli mültecilerin sosyal ağlar aracılığıyla birbirlerine yardım ettiklerini, ancak bu durumun yerel halk arasında bazı olumsuz tutumlara yol açtığını vurgulamaktadır. Deniz ve Reyhanoğlu (2018, s. 49), Suriyeli mültecilerin zorlukları aşmada sosyal ağlarının önemli bir destek sağladığını ve bu ağların girişimcilik süreçlerine olumlu katkılar sunduğunu ortaya koymuştur. Pehlivan ve Karaatlı (2020, s. 37 ile Arıcıoğlu ve Afkarı (2023, s.21) de aile, arkadaş ve hemşerilerden oluşan sosyal ağların girişimcilik kararları ve işletme sürdürülebilirliği üzerinde belirleyici rol oynadığını tespit etmiştir. Bu bulgular, Tablo 12’deki verilerle uyumlu olarak, mülteciler arasındaki sosyal bağların güçlü ve dayanışmanın işlevsel olduğunu doğrulamaktadır. Katılımcılara, kendilerinden yardım talebinin kimlerden geldiği sorulmuş ve bu soruya verilen yanıtlar Tablo-13’te sunulmuştur. Bu analiz, mültecilerin kimlerle daha fazla etkileşimde bulunduğunu ve hangi sosyal bağların daha aktif olduğunu anlamamıza yardımcı olacaktır. Ayrıca, mülteci toplulukları içerisindeki destek dinamiklerinin daha iyi anlaşılmasını sağlayarak, bu topluluklara yönelik destek programlarının ve politikaların geliştirilmesine rehberlik edebilir.

Tablo 13

Mültecilere Gelen Kişisel Yardım Talepleri

	Frekans	Yüzde
Arkadaş	88	56,1
Aile üyeleri	21	13,3
Tanıdıklarım	37	23,6
Diğer vatandaşlar	11	7
Toplam	157	100,0

Tablo-13’de de Tablo-9’a benzer bir görüntü elde edilmiştir. Mültecilerin kendilerinden talep edilen yardımlar da mikro ağ dediğimiz aile, yakın arkadaş ve tanıdıklardan gelmiştir. Sadece aynı uyruktan olması sebebiyle yardım talebi almış olan katılımcıların oranı sadece %7’dir. Diğer bir deyişle mültecilerin destek arayışlarında genellikle yakın çevrelerine odaklandıklarını ve geniş topluluklarla bağlantılarının sınırlı olduğu ileri sürülebilmektedir. Ayrıca kendilerinden yardım taleplerinin hangi konularda olduğu da sorulmuş ve yanıtlar Tablo-14’de verilmiştir.

Tablo 14*Mültecilerin Kendilerinden Talep Edilen Yardım Konuları*

	Frekans	Yüzde
Türkiye ile ilgili bilgi	126	33,2
Vize talebi	61	16,1
Yolculuğun organizasyonu	55	14,5
Kaçakçı ve dolandırıcılardan korunma	41	10,8
Ülkeye girişten sonra geçici barınma	37	9,7
İş buluncaya kadar finansal yardım	28	7,4
İş bulma konusunda yardım	19	5
Ülkeye uyum ve adaptasyon	13	3,3
Toplam	380	100

Mültecilerin %33,2'sinin Türkiye ile ilgili bilgi talep ettiğini belirtmesi, onların Türkiye'ye göç etmeden önce veya göç ettikten sonra ihtiyaç duydukları temel bilgileri edinme çabalarını yansıtmaktadır. Türkiye'nin sosyal, kültürel, hukuki yapısı ve günlük yaşamı hakkında bilgi edinmek, mültecilerin uyum ve adaptasyon süreçlerinde kritik bir rol oynamaktadır. Bu bilgi talebi, yeni bir ülkeye göç ederken karşılaşılabilecek güçlüklerin ve belirsizliklerin üstesinden gelmede büyük bir önem taşımaktadır.

Mültecilerden en çok yardım talebinde bulunulan konular arasında vize talebi de öne çıkmaktadır. Bu talep, mültecilerin Türkiye'ye yasal olarak giriş yapabilmeleri ve bu süreçte karşılaşılabilecekleri bürokratik engelleri aşmaları için kritik bir adımdır. Ayrıca, yolculuğun organizasyonu da yardım talep edilen önemli bir diğer konudur. Göç sürecinin lojistik kısmı, mülteciler için zorlu bir mücadele gerektirebilir; yolculuğun planlanması ve en uygun rotanın belirlenmesi, göç sürecindeki en büyük endişelerden biridir. Bu konuda yardım alabilen mülteciler, göç yolculuğunu daha rahat atlatabilmektedir.

Göç dalgası, beraberinde belirli tehlikeleri de getirmiştir. İnsan kaçakçılığı ve dolandırıcılık gibi suç örgütlerinin yarattığı tehlikelerden korunmak amacıyla, daha önce göç etmiş kişilerden yardım talebinde bulunmak önem taşımaktadır. Kaçakçılar ve dolandırıcılar, göç sürecinde savunmasız bireyleri hedef alabilir. Bu nedenle bu konuda yardım talebi, güvenlik endişelerinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Bu noktada, mültecilerin kendilerinin gereksinim duyduğu yardım konuları ile kendilerinden talep edilen yardım konuları arasında karşılaştırmalı bir analiz yapmanın gerekli olduğu düşünülmektedir. Hatırlanacağı üzere (bkz: Tablo-10), göç öncesinde mültecilerin sosyal ağlarından talep ettikleri yardımlar arasında Türkiye ile ilgili bilgi, iş bulma, vize talebi ve uyum ve adaptasyon konusunda destek arayışları ön plana çıkmıştır. Bu talepler, göç sürecine hazırlık aşamasında acil ve hayati önem taşıyan ihtiyaçları yansıtmaktadır. Hem göç öncesinde mültecilerin kendi sosyal ağlarından talep ettikleri hem de yerleşim sonrasında kendilerinden talep edilen yardım türlerinde en çok öne çıkan ihtiyaç Türkiye ile ilgili bilgi olmuştur. Bu durum, mültecilerin yerleşim sonrasında da adaptasyon sürecinde karşılaştıkları zorlukların devam ettiğini ve bilgiye duyulan ihtiyacın sürdüğünü göstermektedir. Ayrıca, iş bulma ve finansal bilgiye erişim talepleri de mültecilerin yerleşim sağladıktan sonra uzun vadeli geçimlerini sağlamak için destek arayışında olduklarını göstermektedir.

Özetle, mülteciler göç sürecinin her aşamasında farklı türde yardımlara ihtiyaç duymaktadır. Göç sürecinin başlangıcında güvenlik, barınma ve temel ihtiyaçlar ön planda iken, süreç ilerledikçe adaptasyon, iş bulma ve finansal yardımlar önem kazanmaktadır. Bu ihtiyaçlar, mülteciler arasındaki sosyal ağların dinamiklerini de şekillendirmekte ve göç sürecinin farklı aşamalarında farklı roller üstlenmelerine neden olmaktadır.

Girişimcilik Niyeti

Bu bölümde mültecilerin girişimcilik niyetlerine ilişkin analizler yer almaktadır. Öncelikle girişimcilik niyeti ölçeğine ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo-15’de verilmiştir.

Tablo 15

Mültecilerin Girişimcilik Niyetlerine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

	Ortalama	Standart sapma
Bir girişimci olarak her şeyi yapmaya hazırım	3,76	1,305
Profesyonel olarak hedefim kendi işimi kurmaktır	3,75	1,307
Kendi işimi kurmak ve sürdürmek için her türlü çabayı göstereceğim	3,69	1,311
Gelecekte bir iş kurma konusunda kararlıyım	3,69	1,323
Ciddi anlamda kendi işimi kurmayı düşünüyorum	3,63	1,278
Bir gün kendi işimi kurma konusunda ciddi niyetlerim var	3,59	1,273

Tablo-15’ten görüldüğü üzere, ortalama değerler sığınmacıların girişimcilik niyetlerinin genel olarak yüksek olduğunu göstermektedir. Özellikle “bir girişimci olarak her şeyi yapmaya hazırım” ve “profesyonel olarak

hedefim kendi işimi kurmaktır” ifadelerinin ortalamalarının yüksek olması, sığınmacıların girişimcilik konusunda güçlü bir istek ve motivasyona sahip olduklarını işaret etmektedir. Ancak, standart sapma değerlerinin yüksek olması, sığınmacıların girişimcilik niyetleri konusundaki kararlılıklarının ve motivasyonlarının farklılık gösterdiğini ifade etmektedir. Bu farklılıkların nedenleri için Tablo-4’e bakılabilir, zira motivasyonlar arasındaki farklılıklar burada daha detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Girişimcilik niyetine ilişkin analizler yapılmadan önce, kullanılan ölçeğe ilişkin güvenilirlik ve geçerlilik analizleri gerçekleştirilmiştir. Girişimcilik niyetini ölçmek için kullanılan ölçeğin güvenilirliği, Cronbach’s alpha katsayısı ile analiz edilmiş ve ,960 olarak hesaplanmıştır. Bu değer, ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir. Yani, ölçek içerisindeki ifadelerin birbiriyle tutarlı olduğu ve ölçülen kavramı doğru bir şekilde temsil ettiği sonucuna varılabilir.

Ölçeğin geçerliliği ise faktör analizi ile analiz edilmiştir. Veri setinin faktör analizine uygun olup olmadığını belirlemek için KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) değerine bakılmış ve ,917 değerine ulaşılmıştır. Bu değer, ölçeğin faktör analizine uygun olduğunu ve altında yer alan yapıların iyi bir şekilde ortaya çıkarılabileceğini göstermektedir. Yapılan faktör analizi sonucunda, ölçeğin orijinalinde olduğu gibi tek boyutlu ve 6 ifadeden oluştuğu belirlenmiştir. Faktörler, toplam varyansın %83,402’sini açıklamaktadır. Tablo-16, faktör analizinin sonuçlarını göstermektedir. Bu bulgular, girişimcilik niyeti ölçeğinin hem güvenilir hem de geçerli bir araç olduğunu ve sığınmacıların girişimcilik niyetlerini doğru bir şekilde ölçebildiğini göstermektedir. Bu durum, sığınmacıların girişimcilik niyetleri üzerine yapılacak analizlerin sağlam bir temele dayandığını ve elde edilen sonuçların güvenilir olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 16

Mültecilerin Girişimcilik Niyetine İlişkin Faktör Analizi Sonuçları

	Faktör
Bir girişimci olarak her şeyi yapmaya hazırım	,837
Profesyonel olarak hedefim kendi işimi kurmaktır	,913
Kendi işimi kurmak ve sürdürmek için her türlü çabayı göstereceğim	,942
Gelecekte bir iş kurma konusunda kararlıyım	,926
Ciddi anlamda kendi işimi kurmayı düşünüyorum	,934
Bir gün kendi işimi kurma konusunda ciddi niyetlerim var	,922

Tablo-16'dan da görüleceği üzere ölçekte yer alan ifadelerin faktör yükleri oldukça yüksektir. Bu faktör yükleri, her bir ifadenin girişimcilik niyetini güçlü bir şekilde temsil ettiğini ve bu boyutun altında birleştiğini gösterir. 0,837 ile 0,942 arasında değişen bu yükler, ölçeğin girişimcilik niyetini ölçmede son derece başarılı olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın H_2 alt hipotezlerini test etmek için farklılık analizleri yapılmıştır. Tablo-17 araştırmanın hipotezlerine ilişkin olarak ret/kabul durumlarını vermektedir.

Tablo 17

Demografik Faktörlere İlişkin Farklılık Analizleri

Hipotez	Sigma	Kabul/ ret
H_{2a} = Mültecilerin girişimcilik niyeti, uyruklarına göre anlamlı bir şekilde farklılık göstermektedir.	,001	Kabul
H_{2b} = Mültecilerin girişimcilik niyeti, yaşlarına göre anlamlı bir şekilde farklılık göstermektedir.	,239	Ret
H_{2c} = Mültecilerin girişimcilik niyeti, cinsiyetlerine göre anlamlı bir şekilde farklılık göstermektedir.	0,05	Ret
H_{2d} = Mültecilerin girişimcilik niyeti, gelir düzeylerine göre anlamlı bir şekilde farklılık göstermektedir.	0,016	Kabul
H_{2e} = Mültecilerin girişimcilik niyeti, eğitim düzeylerine göre anlamlı bir şekilde farklılık göstermektedir.	0,011	Kabul
H_{2f} = Mültecilerin girişimcilik niyeti, medeni durumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılık göstermektedir.	0,119	Ret
H_{2h} = Mültecilerin girişimcilik niyeti, hane halkı sayısına göre anlamlı bir şekilde farklılık göstermektedir.	0,000	Kabul

Tablo-17'den de görüleceği üzere mültecilerin girişimcilik niyetlerinin uyruklarına göre anlamlı bir farklılık ortaya koymaktadır. Farklı ülkelerden gelen sığınmacıların kültürel geçmişleri, ekonomik durumları ve sosyal ağları girişimcilik niyetlerini önemli ölçüde etkileyebilir.

Yaş değişkeni ile girişimcilik niyeti arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu durumun, örneklemin büyük ölçüde gençlerden oluşması ve yaş bakımında homojen bir dağılım sergilemesinden kaynaklandığı düşünülebilir. Benzer şekilde medeni durum değişkeni de örneklemin homojen bir yapı göstermesinden dolayı istatistiki olarak anlamlı bir farklılığa neden olmamaktadır.

Cinsiyet açısından bakıldığında t değeri 1,925 ve p değeri 0,056 olarak hesaplanmıştır. P değeri 0,05'in biraz üstünde olduğu için cinsiyetler arasındaki girişimcilik niyeti, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı söylenebilir. Kadınların girişimcilik niyeti ortalaması erkeklerden biraz daha yüksek görünmekle birlikte bu fark genel nüfus açısından genellenemez.

Gelir düzeyi açısından anlamlı bir farklılık söz konusudur. Bu durum mültecilerin gelir düzeylerinin girişimcilik niyeti üzerinde etkisi olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde eğitim ve hane halkı sayısı değişkenleri de mültecilerin girişimcilik niyeti üzerinde etkili olan değişkenlerden biridir.

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırma, Çorum'da ikamet eden mültecilerin girişimcilik niyetlerini ve mültecilerin sahip oldukları göçmen ilişki ağlarının bu niyet üzerindeki etkilerini incelemektedir. Mülteci girişimciliği, mültecilerin anavatanlarından sahip oldukları maddi ve manevi kaynakları tamamen getirememesi durumu ve yeni ülkedeki kaynaklara erişimlerinin kısıtlı olması nedeniyle daha dezavantajlı bir konumdadır. Bu özellikler, Türkiye'deki mültecilerle ilgili olarak yapılan ampirik çalışmalarda da teyit edilmiştir (Almohammad vd., 2021, s. 1; Ertürk vd., 2023, s. 1667; Kul Parlak & Uludağ Güler, 2022, s.874).

Bu çalışmada, mültecilerin demografik özelliklerinin ve sahip oldukları sosyal ağların girişimcilik niyetleri üzerindeki etkileri incelenmiştir. Çalışmaya Çorum'da ikamet eden 264 mülteci katılmıştır. Örneklemin genel yapısına bakıldığında, daha çok genç yaş grubundan (19-27 yaş), erkek ve düşük gelir düzeyine sahip bireylerden oluştuğu görülmektedir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%50,8) kendi işini kurma niyetine sahiptir; %27'si ise bu niyetin ileride gelişebileceğini ifade etmiştir. Örneklemin yapısı ve tercihleri birlikte değerlendirildiğinde, Çorum'daki mültecilerde düşük gelir düzeyi ve işsizlikten kaynaklanan bir girişimci olma motivasyonu olduğu görülmektedir. Katılımcıların %28'i daha iyi bir yaşama sahip olmak, %20,6'sı ise hayallerini gerçekleştirmek için girişimci olmayı istemektedir. Elde edilen bu bulgular, Ertürk vd. (2023, s.1669) çalışmasında belirtilen, mültecilerin girişimci olma isteklerinin arkasında yatan "yaşam koşullarını iyileştirmek", "yeni ortamlara entegre olmak", "sosyal sermaye" ve "bağımsız olma arzusu" ile tutarlı bir özellik taşımaktadır. Buna karşın "toplumda saygınlık yaratma" isteği, en az tercih edilen faktör olmuştur; bu durum, mültecilerin yeni ülkelerinde genellikle dezavantajlı bir konumda olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu bulgular, Almohammad vd.'nin (2021, s. 1) girişimcilik niyetlerinin inanç ve bağımsızlık gibi psikolojik özelliklerden ziyade yapısal faktörler tarafından etkilendiğine yönelik tespitleriyle örtüşmektedir.

Göç eden kişilerin yarıya yakın kısmı (%48,4), göç sürecinden önce sahip oldukları sosyal ağlardan yardım talebinde bulunmuştur. Yapılan ki-kare analizi sonucunda, bireylerin sahip oldukları göçmen ilişki ağlarından yararlanmalarının girişimcilik niyetini olumlu yönde etkilediği tespit edilmiş ve H₁ hipotezi kabul edilmiştir. Bu bulgu, Light vd.'nin (2017, s. 6) tespitleriyle uyumludur.

Bulgular, mültecilerin sosyal ağlarının, özellikle arkadaşlık ve aile bağlarının, girişimcilik niyetleri üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Türkiye ile ilgili bilgi edinme, vize talebi, iş bulma ve uyum/adaptasyon gibi konularda sosyal ağlardan alınan destek, mültecilerin yeni yerleşim yerlerinde başarılı olmalarına yardımcı olmaktadır. Göç öncesinde sosyal ağlarından yardım talep eden mülteciler, göç sonrasında da benzer deneyimleri paylaşan arkadaşlarına, aile üyelerine ve tanıdıklarına sahip oldukları bilgi ve kaynaklarla destek sunmaya devam etmektedir. Bu sürekli destek döngüsü, göçmen ilişki ağlarının hem varlığını sürdürmesine hem de süreç içinde değişen ihtiyaçlara göre yeniden şekillenmesine olanak tanımaktadır. Bu bağlamda, göçmen ağlarının dinamik bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Bu bulgular, Shahab (2022, s. 48), Parin ve Kılıç (2022, s. 26) ve Arıcıoğlu ve Afkari (2023, s. 19) tarafından elde edilen bulgularla örtüşmektedir. Mültecilerin sahip olduğu bu ağlar, Ertürk vd. (2023, s.1682) tarafından tespit edildiği gibi, mülteci girişimcilerin yaşadıkları dil bariyeri, yasal zorluklar ve sosyal dışlanma gibi sorunların çözümünde kritik bir rol oynama potansiyeline sahiptir.

Ancak, araştırma sonucunda bazı bulgular, sosyal ağların sınırlı kalabileceğine işaret etmektedir. Mültecilerin büyük bir kısmının destek arayışında yakın çevrelerine odaklanmaları, daha geniş topluluklarla bağlantı kurmakta zorlandıklarını göstermektedir. Bu bulgular, Mboko'nun (2020, s.30) elde ettiği sonuçlarla uyumludur. İlgili çalışmada, mültecilerin aynı etnik kökenden gelen topluluk üyeleriyle yüksek düzeyde, buna karşın kurumsal küçük işletme destek sistemleriyle düşük düzeyde etkileşimde oldukları tespit edilmiştir. Benzer şekilde, Newman vd. (2023, s. 7) tarafından yapılan mülteci girişimciliğine ilişkin sistematik analizde, bağlamsal faktörlerin, özellikle mültecilerin aynı etnik kökenden olan diğer mültecilerle olan ağlarının girişimcilğe geçişteki önemini vurguladığı görülmüştür. Çalışma, sosyal ağ ve sosyal sermaye teorileri gibi teorik perspektiflere dayanan çalışmaların analizi yapılmış ve aynı etnik gruptan kişilerin birbirlerinden destek aldığı, ancak bu desteğin genellikle mahalle düzeyiyle sınırlı kaldığı tespit edilmiştir.

Bu durum, mültecilerin entegrasyon sürecinde karşılaştıkları zorlukları artırabilir ve girişimcilik faaliyetlerine katılımlarını sınırlayabilir. Bu nedenle, mültecilerin daha geniş sosyal ağlardan yararlanmalarına olanak sağlayacak politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Özellikle yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları, mültecilerin sosyal sermayelerini artırmaya yönelik programlar geliştirerek, bu programlar aracılığıyla mültecilerin ekonomik entegrasyonuna katkıda bulunmalıdır.

Mülteciler ve yerel halk arasındaki kültürel farklılıklar ve ekonomik kaygılar, toplumda gerginliklere yol açabilir. Lassalle vd. (2020, s. 524) de vurguladığı üzere, ev sahibi toplumla etkileşimde yaşanan gerilimler, mülteciler arasında topluluk ilişkileri aracılığıyla dayanışma koşulları yaratmaktadır. Mülteciler için sosyal ağların güçlendirilmesi amacıyla ayrılacak kaynaklar, sadece mültecilerin değil, yerel halkın refahını da artıracak şekilde planlanmalı ve tahsis edilmelidir. Örneğin, girişimcilik programları, yerel halk ve mültecilerin birlikte katılabileceği şekilde tasarlanarak, yerel ekonomiye katkıda bulunacak yeni iş fırsatları yaratılabilir. Ayrıca, mültecilere yönelik politikaların geliştirilmesi sürecine yerel halkın da dâhil edilmesi, bu politikaların kabul edilebilirliğini artıracaktır. Bu bağlamda, politika geliştirme sürecinde yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve toplum liderlerinin aktif katılımı sağlanmalıdır. Ayrıca, mülteciler için yeni sosyal ağlar yaratırken, yerel halk ile mülteciler arasında kültürel diyalogun geliştirilmesi amacıyla ortak projeler ve topluluk temelli girişimlerden yararlanılması büyük önem taşımaktadır. Bu tür projeler, toplumda birleştirici bir etki yaratabilir ve mültecilere yönelik olumsuz tutumları hafifletebilir.

Son olarak, katılımcıların demografik özellikleri ile girişimcilik niyeti arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Yaş, medeni durum ve cinsiyet değişkenlerinin girişimcilik niyeti üzerinde istatistiki olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Ancak, katılımcıların uyrukları, eğitim düzeyleri, gelir düzeyleri ve hanehalkı sayısının girişimcilik niyetleri üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular, Mawson ve Kasem (2019, s.1128) tarafından tespit edilen, ailesiyle birlikte gelmeyen (yani bağımsız olarak gelen) mültecilerin yeteneklerine daha çok güvendikleri ve dolayısıyla daha güçlü başlangıç niyetlerine sahip oldukları sonucuyla uyumludur.

Bu çalışmanın en önemli sınırlılıklarından biri, mültecilerin güvenlik kaygıları nedeniyle anketlere katılma konusunda tereddüt yaşamaları sonucu, örneklem büyüklüğünün 264 kişiyle sınırlı kalmış olmasıdır. Bu durum, elde edilen sonuçların Çorum'daki tüm mülteci nüfusuna genellenebilirliğini kısıtlamaktadır. İlerleyen çalışmalarda daha geniş ve çeşitlendirilmiş örneklem gruplarıyla çalışılması, bulguların geçerliliğini artırmak açısından önem taşımaktadır. Ayrıca, örneklemin büyük ölçüde gençlerden oluşması da bir diğer sınırlılık olarak değerlendirilebilir. Girişimcilik niyeti gençler için önemli bir konu olsa da örneklemin ağırlıklı olarak gençlerden oluşması, çalışmanın tüm yaş gruplarını kapsayan bir perspektif sunmasını sınırlamaktadır.

Bu çalışmadan elde edilen bulgulardan hareketle, ileriki çalışmalar için göçmen ilişki ağlarının tüm mülteci grupları için geçerli olup olmadığı araştırılabilir. Ayrıca, göçmen ilişki ağlarının mülteci girişimciliğine olan olumlu katkılarının yanı sıra olumsuz yanları (ağların dışlayıcı ve kısıtlayıcı etkileri) da araştırılarak karşılaştırmalı bir analiz yapılmasına olanak sağlanabilir.

Kaynakça

- Ağır, O., & Sezik, M. (2015). Suriye'den Türkiye'ye yaşanan göç dalgasından kaynaklanan güvenlik sorunları. *Birey ve Toplum*, 5(9), 95-123. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/307116#:~:text=T%C3%BCrkiye'ye%20Suriyeli%20s%C4%B1%C4%9F%C4%B1nmac%C4%B1%20ak%C4%B1n%C4%B1,dalgas%C4%B1%20beklentinin%20%C3%B6te-%20sinde%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fmi%C5%9Ftir>.
- Akın, Ö., & Reyhanoğlu, M. (2022). Benzerlikleri ve farklılıklarıyla göçmen girişimciler ve mülteci girişimciler: Bir tipoloji önerisi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(3), 1-13. <https://doi.org/10.18074/ckuiibfd.1125093>
- Almohammad, D., Durrah, O., Alkhalaf, T., & Rashid, M. (2021). Entrepreneurship in Crisis: The determinants of Syrian refugees' entrepreneurial intentions in Turkey. *Sustainability*, 13(15), 8602. <https://doi.org/10.3390/su13158602>
- Arıcıoğlu, M. A., & Afkari, R. (2023). Türkiye'deki Afgan Göçmenlerin Girişimcilik Sürecinde Sosyal Sermayenin Etkisi: İstanbul ve Konya Örneği Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 5(1), 17-44. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2960799>
- Bizri, R. M. (2017). Refugee-entrepreneurship: a social capital perspective. *Entrepreneurship & Regional Development*, 29(9), 847-868. <http://doi.org/10.1080/08985626.2017.1364787>
- Bonacich, E. (1973). A theory of middleman minorities. *American sociological review*, 583-594. https://www.jstor.org/stable/pdf/2094409.pdf?casa_token
- Çakıcı, A., Yılmaz, Ş., & Çakıcı, A. C. (2018). The attitudes of Turkish tradesmen towards Syrian refugee tradesmen: A research in Mersin. *PressAcademia Procedia*, 7, 367-371. <http://doi.org/10.17261/Pressacademia.2018.918>
- Deniz, D., & Reyhanoğlu, M. (2018). İten ve çeken faktörler temelinde Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin girişimci olma nedenleri. *Girişimcilik ve İnovasyon Yönetimi Dergisi*, 7(2), 33-66. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/977998>
- Douglas, E. J. (2020). *Entrepreneurial intention: Past, present and future research*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Dulkadir, Ö., & Karakaya, A. (2023). Mültecilere verilen işbaşı eğitimlerin girişimcilik boyutlarına etkisi üzerine bir araştırma. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 13(4), 718-730. [10.14230/johut1518](https://doi.org/10.14230/johut1518)
- Ekinci, G. (2022). Doğrudan yabancı yatırım: Suriyeli mülteciler ve pazarı motive eden faktörler. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 14(1), 1096-1116. <https://doi.org/10.20491/isarder.2022.1427>
- Ertürk, M. İ., Güleç, R., & Yıldırım, M. (2023). Suriyeli mülteci girişimciliği ve inovasyonu üzerine bir araştırma: Gaziantep ili örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(88), 1667-1686 <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3057905>

- Giddens, A., & Sutton, P. W. (2021). *Sosyoloji*. (E. A. Kayhan, Çev.) İstanbul: Kırmızı.
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2023, Mayıs 15). *Geçici koruma kapsamındaki suriyelilerin illere göre dağılımı*. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
- Gönç Şavran, T. (2011). Göç olgusu ve uluslararası göç kuramları. N. Suğur (Dü.) içinde, *İnsan ve Toplum*. Anadolu Üniversitesi.
- Görgün, M. (2017). Küreselleşme sürecinde göçmen ilişkileri ağının önemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Göç Özel Sayısı), 1317-1327. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1014053>
- Güllüpinar, F. (2019). Göç olgusu ve uluslararası göç kuramları. N. Suğur (Dü.) içinde, *İnsan ve Toplum* (ss. 100-127). Anadolu Üniversitesi.
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: Felsefe-Yöntem-Analiz*, Genişletilmiş 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Heilbrunn, S., & Iannone, R. L. (2019). Refugees out of the Shadows. S. Heilbrunn, J. Freiling, & A. Harima (Dü) içinde, *Refugee Entrepreneurship: A Case-based Topography*. (ss.1-25) New York: Palgrave Macmillan.
- Heilbrunn, S., Freiling, J., & Harima, A. (2019). *Refugee entrepreneurship: A case-based topography*. New York: Palgrave Macmillan.
- Karan, O. (2019). Suriyeli mültecilerin esnaflaşmasını anlamada Bourdieucu yaklaşımın olanakları. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 39(2), 249-276 <https://doi.org/10.26650/SJ.2019.39.2.0010>
- Karan, O., Çakır, B., & Kurtarıcı, E. (2020). Hatay'daki Suriyeli mültecilerin girişimcilik alanındaki deneyimleri ve mekânsal faktörler. *Göç Dergisi*, 7(1), 77-94. <https://doi.org/10.33182/gd.v7i1.681>
- Kayalar, M., & Yıldız, S. (2017). Uluslararası göç sonrasında ortaya çıkan girişimcilik türleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(1), 55-62. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1001612>
- Kıraç, A., Uyanık, D., İkikat Tümer, E., Arıcı, E., Çiftçi, K., Yıldırım, Z., Kostoulas, A., Aksoy, G., Scalia, A., & Wilhelmsen, I. (2022). Mülteci ve sığınmacıların girişim kapasitelerinin artırılmasında eğitimin rolü ve önemi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(1), 35-49. <https://doi.org/10.47147/ksuiibf.1132040>
- Körpe Abdullatif, B., & Koç, M. (2022). Göçmen girişimcilik teorilerinin mülteci girişimcilik bağlamında incelenmesi. *Uluslararası Sosyal, Siyasal ve Mali Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 91-103. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2804960>
- Kul Parlak, N., & Uludağ Güler, Ç. (2022). Göçmen girişimciliği bağlamında Suriyeli girişimciler: İstanbul ili örneği. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 20(46), 849-884. <https://doi.org/10.35408/comuybd.1061833>

- Kuzu, L. (2022). Göç girişimcilik ve toplumsal cinsiyet: Gaziantep'teki Suriyelilerin işyeri açma motivasyonları. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Türkiye'nin Göç Siyaseti Özel Sayısı*, 221(Özel sayı), 90-106. 10.46928/iticusbe.1109411
- Lassalle, P., Johanson, M., Nicholson, J. D., & Ratajczak-Mrozek, M. (2020). Migrant entrepreneurship and markets: The dynamic role of embeddedness in networks in the creation of opportunities. *Industrial Marketing Management*, 91, 523-536. <https://doi.org/10.1016/j.indmarman.2020.04.009>
- Light, I., Bhachu, P., & Karageorgis, S. (1993). Migration Networks and Immigrant Entrepreneurship. I. Light, & P. Bhachu (Dü) içinde, *Immigration and Entrepreneurship*. New Brunswick: Transaction.
- Light, I., Bhachu, P., & Karageorgis, S. (2017). Migration networks and immigrant entrepreneurship. *Immigration and Entrepreneurship*, 25-50. [/https://escholarship.org/content/qt50g990sk/qt50g990sk_noSplash_73a89b2121747c9ad4af1469a8ce104d.pdf](https://escholarship.org/content/qt50g990sk/qt50g990sk_noSplash_73a89b2121747c9ad4af1469a8ce104d.pdf)
- Mawson, S., & Kasem, L. (2019). Exploring the entrepreneurial intentions of Syrian refugees in the UK. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 25(5), 1128-1146. <https://doi.org/10.1108/IJEBr-02-2018-0103>
- Mboko, S. (2020). Understanding the social capital in refugee entrepreneurs. *Advances In Management*, 13(2), 24-34. <https://www.proquest.com/docview/2406646572/fulltextPDF/91233ED7D3D64F82PQ/1?accountid=15426&sourcetype=Scholarly%20Journals>
- Mitra, J. (2019). Forward. S. Heilbrunn, J. Freiling, & A. Harima (Dü) içinde, *Refugee entrepreneurship: A case-based topography*. New York: Palgrave Macmillan.
- Newman, A., Macaulay, L., & Dunwoodie, K. (2023). Refugee entrepreneurship: A systematic review of prior research and agenda for future research. *International Migration Review*, 1-32. <https://doi.org/10.1177/01979183231182669>
- Parin, S., & Kılıç, A. R. (2022). Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin girişimcilik faaliyetlerinde farklı sermaye biçimlerinin rolü. 9(1), 15-36. <https://doi.org/10.33182/gd.v9i1.801>
- Pehlivan, U., & Karaatlı, B. (2020). Kavramsal, kuramsal ve hukuki bağlamda mülteci girişimciliği: Türkiye'deki Suriyeli mülteci girişimciliğinin analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(1), 15-41. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1009692>
- Quoc, J. (2020). *Refugee entrepreneurship: Effect of embeddedness and social capital on entrepreneurial intention*. Austria: Johannes Kepler University.
- Shahab, A. B. (2022). *Afganlı mültecilerin/yerleşimcilerin mülteci girişimcilik tercihlerinin ve başarılarının göç dönemleri üzerinden araştırılması: İstanbul, Konya ve Tokat örneği üzerine nitel bir araştırma*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Konya.

- Unat, D. B., & Şen, H. (2019). Daily Life Practices of Syrian Immigrants: The Case of Mardin. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 20(45), 159-177. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/897828>
- Şeşen, H., & Basım, H. N. (2012). Demografik faktörler ve kişiliğin girişimcilik niyetine etkisi: Spor bilimleri alanında öğrenim gören üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *Ege Akademik Bakış*, 12(Özel Sayı), 21-28.
- Tekbaş, F., & Karan, O. (2022). Hatay'daki geçici koruma altındaki Suriyelilerin girişimcilik deneyimleri. *Göç Dergisi*, 9(1), 65-84. <https://doi.org/10.33182/gd.v9i1.800>
- Temur, M. (2022). "Ben ve biz" mi, "biz ve onlar" mı, yoksa "biz ve daha niceleri" mi?: Farklı mülteci girişimci grupların Suriyeli mültecilere bakış açılarını anlamaya yönelik bir araştırma. Bursa: [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Uludağ Üniversitesi.
- Wahba, J., & Yves, Z. (2012). Out of sight, out of mind: Migration, entrepreneurship and social capital. *Regional Science and Urban Economics*, 42, 890-903. <https://doi.org/10.1016/j.regsciurbeco.2012.04.007>
- Wahba, J., & Zenou, Y. (2005). Density, social networks and job search methods: Theory and application to Egypt. *Journal of Development Economics*, 78(2), 443-473. <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2004.11.006>
- Wilson, K. L., & Portes, A. (1980). Immigrant enclaves: An analysis of the labor market experiences of Cubans in Miami. *American Journal of Sociology*, 86(2), 295-319. https://www.jstor.org/stable/pdf/2778666.pdf?casa_token=DPxm8X-9h-8AAAAA:PCce-j7f766A7bfQfmeCPASitfAG4-_4alzn2T2TLmQlbu3tohjQKLkgbviC3RnTW-iwPHDobaJfPkRky2dRGDxSyETpQCou5_JTVv0RP-eMwzsHVBvw

Araştırma Makalesi

Yabancı Öğrencilerin Mesleki Eğitim’de Başarı Durumları Üzerine Bir Çalışma: Çorum İli Muhasebe ve Finansman Alanı Örneği^{1,2}

Bülent Sucu³

Öz

Göç olgusu, eğitimde yeni ihtiyaçları belirginleştirmekte ve değişim temelli iyileştirmelerin yapılmasını zorlar hale gelmektedir. Yakın tarihte Türkiye’nin en uzun sınırına sahip komşu devletinde ve etrafında yayılan savaş çemberi, birçok insanı göç olgusuyla tanıştırmıştır. Savaşın patlak verdiği 2011’den bu yana 6,6 milyon Suriye vatandaşı ülkesinden güvenli gördükleri Lübnan, Türkiye, Ürdün, Mısır ve diğer ülkelere göç etmiş veya ettirilmiştir. Yaklaşık yarısını çocukların oluşturduğu göç eden Suriyelilerin, 3 milyondan fazlası Türkiye’ye göç etmiştir. Bu durum yabancı öğrencilerin eğitimi meselesinin boyutlarını ve önemini göstermektedir.

Çalışmada, yabancı öğrencilerin cinsiyetlerine, yaşlarına, Türkçe dili hâkimiyetlerine, ekonomik durumlarına ve devamsızlık yapıp yapmamalarına göre muhasebe ve finansman alanı mesleki eğitim başarılarının farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır. Veriler, 2023-2024 eğitim öğretim yılı karne notları, görüşme formları ve e-okul bilgilerinden elde edilerek IBM SPSS v.26 programı ile çözümlenmiştir. Çalışmada yabancı öğrencilerin cinsiyetlerine, yaşlarına, ekonomik durumlarına ve devamsızlık yapıp yapmamalarına göre mesleki eğitim başarılarının farklılık göstermediği, Türkçe dili hâkimiyetlerine göre farklılık gösterdiği bulgularına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, yabancı öğrenciler, mesleki eğitim, muhasebe ve finansman

Jel Kodları: I20, I21, I24, I29, N40

¹ Makale Geliş Tarihi: 02.10.2024 Makale Kabul Tarihi: 25.10.2024

² Bu çalışma, Hasan Paşa Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi’nin 02. 10. 2024 tarih ve E-77410135-045.99-116053743/116053743 Sayılı kararı ile Etik Kurul Onayı almıştır.

³ Uzman. Öğrt., MEB Hasanpaşa MTAL, Muhasebe ve Finansman, ORCID NO: 0009-0003-3563-2788, bulentsucu@hotmail.com

Research Article

A Study on the Success of Foreign Students in Vocational Education: Example of Accounting and Finance Field

Abstract

The phenomenon of migration clarifies new needs in education and makes it difficult to make change-based improvements. The circle of war that has spread in and around Turkey's neighboring state, which has the longest border in recent history, has introduced many people to the phenomenon of migration. Since the outbreak of the war in 2011, 6.6 million Syrian citizens have migrated or been forced to migrate from their country to Lebanon, Türkiye, Jordan, Egypt and other countries, which they consider safe. More than 3 million of the migrating Syrians, approximately half of whom are children, have migrated to Turkey. This situation shows the dimensions and importance of the issue of education of foreign students.

In the study, it was investigated whether the success of foreign students in their vocational education in the field of accounting and finance differed according to their gender, age, Turkish language proficiency, economic structure and school attendance/absence. The data was obtained from 2023-2024 academic year report card grades, interview forms and e-school information and analyzed with IBM SPSS v.26 program. In the study, it was found that the vocational education success of foreign students did not differ according to their gender, age, economic status and whether they were absent, but that they differed according to their command of the Turkish language.

Key Words: Immigration, foreign students, vocational training, accounting and finance

Jel Codes: I20, I21, I24, I29, N40

Giriş

Göçleri ve göçle beraber gelen olguları küresel sonuçlarıyla değerlendirmek göçün doğasında bulunan karmaşıklığı çözümlenmede öncüller sağlayabilir. İnsanlık tarihi boyunca yinelenerek var olan, Kavimler Göçü'nün kaçınılmaz edimleriyle de öğrenilen çağ kapatıp, açabilen; evrensel, sosyolojik ve siyasal sonuçları bulunan göç olgusu sebebi ne olursa olsun bir bakımdan küreselliğin getirdiği bir ihtiyaçtır. Göçler nesiller boyunca evrilerek devam eden toplumsal, siyasal, ekonomik ve jeopolitik sonuçları olan süreçlerle de bağlantılıdır. Son yüzyılda karşılaşılan göçlerin ve yer değiştirmelerin değişen eğilimsel kalıplarını anlamak bu bağlantıların ve sebeplerin daha net anlaşılmasını sağlayabilir.

Küresel veriler incelendiğinde; bölgesel savaşlar, şiddet sarmalları ve benzeri faktörlerden kaynaklı son yıllarda gerçekleşen göçlerin rekor düzeyde olduğu görülmektedir. Çözüme kavuşturulamayan şiddet ve savaş sarmalları; ani şekilde giderek artan ve çoğunluğunu kadınlar ile çocukların oluşturduğu kitlesel göçlerle sonuçlanmaktadır. Bu kitlesel göçler hem göç edenler hem göç edilen yer açısından çeşitli sorunları da doğurmaktadır. Kitlesel göçleri insan hakları, çocuk hakları ve benzeri evrensel haklar bağlamında değerlendirmek göç olgusunun anlaşılmasına, önemine ve sorunların çözümüne daha doğru bir bakış açısı kazandırabilir.

Çalışmada, Çorum ili Merkez'inde muhasebe ve finansman alanında mesleki eğitim veren ortaöğretim kurumlarında bulunan yabancı öğrencilerin mesleki eğitim başarı durumları; sınıf, yaş, cinsiyet, dil, ekonomik durum ve devamsızlık açılarından araştırılmıştır.

Çalışma kapsamı Çorum ili Merkez ilçede bulunan muhasebe ve finansman eğitimi veren ortaöğretim kurumları ile sınırlandırılmıştır. Çorum ili Merkez ilçede iki ortaöğretim kurumunda 2023-2024 eğitim öğretim yılında toplam 83 öğrencinin muhasebe ve finansman eğitimi aldığı ve toplam öğrenci sayısının %16'sının yani 14 tanesinin yabancı öğrencilerden oluştuğu saptanmıştır. Çalışma kapsamında 2 okul müdürü, 3 müdür yardımcısı, derse giren 15 öğretmen ve 1 Türkçe okuma ve yazma kursu öğretmeni olmak üzere 21 eğitimci ile görüşülmüştür. Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme ve anket formları kullanılmıştır. Okul idarelerinden elde edilen karne bilgileri üzerinden mesleki ders başarıları saptanmış ve demografik özellikler bakımından başarılarının nasıl etkilendiği araştırılmıştır. Devamsızlık yapan öğrencilere ait bilgiler e-okul bilgilerinden ve devam eden yabancı öğrencilerden sağlanmıştır. Veriler analiz programıyla çözümlenmiştir.

Çalışmada yabancı öğrencilerin cinsiyetlerine, yaşlarına, ekonomik durumlarına ve devamsızlıklarına göre mesleki eğitim başarılarının farklılık göstermediği buna karşın Türkçe dili hâkimiyetlerine göre farklılık gösterdiği bulgularına ulaşılmıştır.

Devamsızlık yapan yabancı öğrencilerin sebeplerinin araştırılması, derse giren öğretmenlerin hizmet içi eğitimler yoluyla desteklenmesi, yabancı öğrenciler ve diğer öğrencilerin arasındaki anlaşmazlıkları giderici çalışmaların yapılması gerekliliği çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde saptanmıştır. Okulda İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nce Türkçe okuma ve yazma kursu için öğretmen görevlendirmesi yapılmış ve buna yönelik kurs açılmıştır. Açılan Türkçe okuma ve yazma kursunun yabancı öğrencilerin Türkçe dili hâkimiyetlerini güçlendirdiği ve başarılarını olumlu yönde artırdığı görülmüştür.

Göç Kavramı ve Türk Eğitim Sistemi'ne Göçün Yansımaları

Göç, nüfus artış sorunlarına sosyal ve ekonomik çözümler sağlanamaması, bölgesel veya iç savaşlar, güvenlik endişeleri, işgücü arzında yaşanan sıkıntılar, Avrupa ülkelerinde baskısı daha çok görülen yaşanan nüfus olgusu gibi nedenlerle (Yılmaz, 2014, ss. 1689-1692) bireylerin, ailelerin ve toplumların gönülsüz olarak (Gencer, 2017, s.838) doğup büyüdüğü, ait olduğu vatanını terk ederek (Karakaya, 2020, s.20) yaşamlarını sürdürebilme amacıyla uluslararası bir sınırı geçerek bir başka coğrafi alana, devlete, sosyal veya kültürel çevreye girmesi şeklinde tanımlanabilir (Atlıhan, 2024, s.336; Kurt, 2006, s.149; Richard & Redpath, 2011, s.35).

Tekerleğin icadından yazının bulunmasına kadar insanlığın tüm gelişiminin dünya geneline yayılması göçler sayesinde olmuştur ve göç kavramı insanlık tarihiyle özdeş bir tarihe sahiptir (Tunç, 2015, s.30; Yılmaz, 2014, s.1686). Göçün nedeni, kapsamı, işleyiş süreci, nitel ve nicel farklılıkları her göçü bir diğerinden farklı kılmaktadır (Ekici & Tuncel, 2015, s.10). Bu farklılıkları zorunlu-gönüllü, çalışma-sığınma amaçlı, yasal-yasadışı göçler olarak tanımlamak mümkünken farklı disiplinler örneğin; coğrafya, ekonomi, demografi, sosyoloji, siyaset bilimi, psikoloji, tarih, uluslararası ilişkiler ve diğer disiplinler göçü kendi bakış açılarıyla çözümlenmeye çalışmaktadırlar (Yılmaz, 2014, s.1686). Göçün bu çok boyutlu disiplinler arası doğası, göç edenlerin deneyimlerindeki çeşitlik göç kavramını karmaşıktırmakta, sosyal izolasyon, işsizlik, kültürel şok, dil ve çocukların eğitimi gibi çeşitli problemleri beraberinde getirmektedir (Bergut & Atmaca, 2024, s.123; Kızılkaya & Ekici, 2022, s.117). Pek çok ülkede göçe bağlı olarak büyük kentlerde hızlı bir nüfus artışı yaşanmakta ve giderek artmaya devam etmektedir. Kentleşme süreci bünyesinde; kabilecilik ve hemşehricilik gibi geleneksel yapı ilişkilerini aşındıran bir özellik göstermektedir. Göçle gelenler için çoğu zaman bir anlam ifade etmeyen bu kentsel değer yapıları, yerleşik kentli nüfusun göçle gelenleri dışlayıcı bir tutum göstermelerine zemin hazırlamakta ve göçle gelenlerin geleneksel ilişkilerini sürdürme noktasında kamplaşma, gruplaşma gibi eğilimler göstermelerine neden olmaktadır. (Ekici & Tuncel, 2015, s.13). Türkiye'de bulunan Suriye vatandaşlarının %85'lik kısmı kentlerde yaşamaktadır. Öncelerinde kısa süreli ve geçici bir durum olarak görülen göç dalgasının gün geçtikçe kalıcı bir hâl almaya başlaması farklı kültürel özelliklere sahip insanların bir arada yaşamlarını sürdürme zorunluluğuna dayalı uyum sağlama çabalarını gerektirmektedir (Tunç, 2015, s.35). Uyum çabalarının ihtiyaç duyduğu desteğin net bir şekilde belirlenebilmesi için mevcut bilgilerin analiziyle olası zorlukların tespit edilmesi, dil ve kültür engellerinin ortadan kaldırılması gibi çalışmaların yapılması büyük önem taşımaktadır (UNHCR, 2022, ss. 16-17).

Nicel açıdan değerlendirildiğinde göç olgusunun kapsadığı sayı, ülke nüfusunun %1'inden fazlaysa veya şartlar en az 100 bin insanın zorla başka bir yere göçmesini gerekli kılmışsa kitlesel göç olarak tanımlanır (Dinçer vd., 2013, s.20). 2010 yılında Kuzey Afrika'da Tunus'ta beliren ve "Arap Baharı" olarak adlandırılan gösteriler domino etkisi göstererek 15 Mart 2011'de Suriye'ye de sıçramış ve Suriye ayağı diğer ülkelerdeki hareketliliklerden farklı seyrederek kitlesel göçe neden olmuştur (Ekici & Tuncel, 2015, s.10). 21. Yüzyılın en büyük kitlesel göç sorunu olarak karşılaşılan Suriye vatandaşlarının göç sorunu, Türkiye'de olduğu gibi tüm dünya ülkelerinin de önemli sosyal meselesidir. Savaşın patlak verdiği 2011'den bu yana 6,6 milyon Suriye vatandaşı ülkesinden, güvenli olarak gördükleri Türkiye, Lübnan, Ürdün, Mısır ve diğer ülkelere göç etmiş veya ettirilmiştir. Nüfusun %47,5'i diğer bir deyişle yaklaşık yarısı çocuklardan oluşmaktadır. (UNHCR, 2018,).

En uzun kara sınırı olmasının etkisiyle en fazla göç alan, kitlesel göç dalgasıyla sınınan ve dünyadaki en büyük ev sahibi ülke konumunu koruyan ülke Türkiye'dir (Gencer, 2017, s.838; IOM, 2020, s.30; Tunç, 2015, s.35). İstatistiklere göre 2017 yılında yaklaşık 3 milyon 320 bin Suriyeli, Türkiye'ye göç etmiş bulunmaktadır. 2023 verilerine göre bu sayı 3.366.185'tir. Eylül 2024 yılı itibarıyla bu sayı 3.088.863'e gerilemiş durumdadır. Türkiye'de bulunan Suriyeli nüfusun %45'ini yani yaklaşık 1 milyon 500 binini çocuklar oluşturmaktadır. Tablo 1'de 2023 haziran ayı, T.C. Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre Türkiye'deki Suriyelilerin cinsiyet ve yaş dağılım bilgileri verilmiştir (Gencer, 2017, ss.838-839; Koçak & Kaygısız, 2023, s.265; T.C. Göç İdaresi Başkanlığı).

Tablo 1

Türkiye'deki Suriyelilerin Cinsiyet ve Yaş Göre Dağılımı Bilgileri

Yaş	Erkek	Kadın	Toplam
Toplam	1.776.272	1.589.913	3.366.185
0-4	239.472	224.237	463.709
5-9	273.702	258.250	531.952
10-14	192.572	181.676	374.248
15-19	132.600	120.013	252.613
20-24	211.632	175.676	387.308
25-29	191.392	152.233	343.625
30-34	138.545	111.054	249.599
35-39	119.038	95.315	214.353
40-44	83.038	73.093	156.131
45-49	58.467	56.685	115.152
50-54	44.123	43.789	87.912
55-59	35.117	35.511	70.628
60-64	22.842	23.812	46.684
65-69	15.518	16.904	32.422
70-74	9.226	10.093	19.319
75-79	4.660	5.619	10.279
80-84	2.354	3.151	5.505
85-89	1163	1.663	2.826
90 ve üstü	781	1.139	1.920

(Akt., Koçak & Kaygısız, 2023, s.265)

Türkiye'nin de imzası bulunan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 22. Maddesi'ne göre, katılımcı ülkeler, sığınmacı veya mülteci statüsündeki tüm çocukların haklarını teslim etmek ve yükümlülüklerini yerine getirmek zorundadır (Atlıhan, 2019, s.9). "Dünya üzerinde yaşayan bütün çocukların eşit hakları bulunmaktadır" (Çopur, 2019, s.12). Buna çocukların eğitim hakkı da dahildir. Çocuklar ansızın gelişen göç olayının getirdiği bambaşka kültürlerin ve sosyal çevrelerin etkilerinden sadece fiziksel olarak değil, zihinsel ve duygusal olarak da etkilenirler ve travmalar yaşarlar. İlkokul çağındaki yabancı öğrencilerin duygu ve düşüncelerini çizmiş oldukları resimler üzerinden araştıran bir çalışmada, çocukların temalarında savaş, tel örgü, bavul, sınır kapısı, asker... vs. figürleri bolca kullandıkları ve psikolojik olarak göçten etkilendikleri görülmüştür (Evis, 2019, ss. 129-134). Aileden sonra çocukların hayatlarındaki en önemli gelişimsel alan okuldur (Çopur, 2019, s.19). Bu nedenle okullar, öğrenciler için oluşan travmatik durumları iyileştirmede önemli fırsatlar sunar (Börü & Boyacı, 2016, s.129; Gencer, 2017, ss.838-839). Yabancı öğrencilerin eğitimi meselesi Türkiye'de, önemli göç sorunlarından biridir ve eğitim sistemi açısından önemli sonuçlar doğurmaktadır (Bergut & Atmaca, 2024, ss.124-125).

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından 2014 yılında yayımlanan 21 no'lu "Yabancılarla Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri Genelgesi" ile il millî eğitim müdürlükleri bünyesinde komisyonlar oluşturulmuş, kamplarda Geçici Eğitim Merkezi adı verilen eğitim kurumları kurulmuş ve kentlerdeki yabancı öğrencilerin eğitimi için "kaynaştırma eğitimi" yaklaşımı benimsenmiştir (Atlıhan, 2019, s.9; Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2014; Yurdakul & Tok, 2018, s.48). 2020 yılı itibarıyla tüm Geçici Eğitim Merkezleri kapatılarak bu okullarda bulunan Suriyeli çocuklar Türk devlet okullarına nakledilmiştir (UNICEF, 2022, s.15).

Tüm iyi niyetli çabalara rağmen Türkiye'de her ne kadar siyasal ve yasal zeminler hazırlansa da yabancı öğrencilerin eğitime erişimine ilişkin koşullar tam olarak elverişli hale getirilememiş ve 2021 Kasım ayı rakamlarına göre okul çağındaki Suriyeli çocukların yaklaşık %35'ini oluşturan 400 bin Suriyeli çocuk eğitim süreçlerine dahil edilememiştir. (Atlıhan, 2019, s.3; Gencer, 2017, s.849; Schreglmann, 2020, s.5; UNICEF, 2022, s.1). İlkokul düzeyinde Suriyeli öğrencilerin kayıt oranı %80 iken bu rakam ortaöğretim düzeyinde %50'nin altında kalmıştır. Yani lise düzeyinde her iki Suriyeli çocuktan biri okul dışındadır (UNICEF, 2022, s.3). Bunda en engelleyici süreçlerden biri çocuğun kendi kültürünü aile içinde sürdürürken, yaşadığı çevreyle kurması gereken mecburi dengeyi kurmakta zorlanmasıdır. Bir yandan kendi ailesinin kültürel mirasını sürdürme sorumluluğu taşıyan çocuk diğer yandan farklı bir kültüre uyum sağlamaya çalışmakta ve bu durumda çocuğun zorlu çelişkiler yaşamasına sebep olabilmektedir. Ayrıca bunun yanı sıra pek çok Suriyelinin yaşam koşullarının istikrarsız olması, başka şehirlere veya ülkelere göç etmeleri, özellikle Suriyeli erkek çocuklarının kayıt dışı emek sektöründe çalışmaları, Suriyeliler arasındaki sosyal normlar ve güvenlik kaygıları, Suriyeli ailelerin bazılarının kız çocuklarının erken yaşta evliliklerini desteklemeleri ve karma sınıflara gönderme konusunda isteksiz olmaları da engelleyici süreçler olarak belirmektedir (Çopur, 2019, s.17; UNICEF, 2022, s.3). Suriyeli ailelerin sosyal ve kültürel etkinliklere katılımlarının teşvik edilmesi

ve Türkçe dilini öğrenmesi uyum sağlama ve zorlukların aşılmasında fayda sağlayabilir (Schreglmann, 2020, s.68). Türkçe konuşamayan ya da az konuşan öğrenciler eğitim ve öğretimde güçlük çekmekte ve devamsızlık yapmaktadırlar. Yabancı öğrencilere Türkçe dersi veren öğretmenlerin Suriyelilere Türkçe eğitimi vermede yeterli donanımına sahip olmamaları, Türkçe öğretiminden beklenen faydayı sağlamada engelleyici etkenlerden biri olmaktadır (Schreglmann, 2020, s.137). Bu zorlukların aşılmasında, yabancı öğrencilerin eğitiminde belirli net hedefler oluşturulması, temel dil öğreniminin sağlanması, okul ikliminin çok kültürlü hale getirilmesi, okul yönetiminin öğretmenlerle birlikte eylem planı oluşturarak uygulaması, yabancı öğrencilerin duygusal ve akran çatışmalarını önleyici tedbirler alınması faydalı olabilir (Börü & Boyacı, 2016, s.130; Seymen vd., 2023, s.107).

Yabancı Öğrenciler ve Mesleki Eğitim

21. yüzyıl, modern değerlere uyum sağlayabilmeyi ve rekabetin esas olduğu küresel yapıda eğitilmiş insan gücünün önemli görülmesini zorunlu bir gereklilik olarak sunmaktadır. Ancak göçmenlerin küresel iş piyasasına uyumunda birtakım engeller bulunmaktadır. Bu engellerden bazıları, göçmenlerin niteliklerinin fark edilmemesinden dolayı vasıflı işlerde istihdamlarının sağlanamaması, ayrımcılık, düşük ücret, kayıt dışı emek sektörü, dil problemlerinden kaynaklanan sorunlar, yasal statü, cinsiyet ve eğitim sorunlarından kaynaklanmaktadır (Ereş, 2017, s.94). Eğitim kurumları göçlerle ortaya çıkan çok kültürlülüğün kaynaklı bu gibi engelleri en aza indirgeyebilecek lider lokomotif rolü üstlenebilir. Bu nedenle eğitimin öneminin artırılması ve yatırımların eğitim alanına yoğunlaştırılması gerekmektedir (Solak, 2019, s. 39). Büyük bir ivmeyle günümüz ekonomileri, toplumları ve kültürleri göçlerle daha da ileri düzeyde bütünleşmektedir. Göçlerin ve emek hareketliliğinin iyi ve doğru bir şekilde yönetimi, iş piyasasına uyumu ve bunların yanı sıra mesleki bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi sürdürülebilir kalkınma açısından kritik önem taşımaktadır (Ereş, 2017, s.94; Kartal & Dikmen, 2015, s.4). Mesleki eğitim bünyesinde barındırdığı önleyici, engelleyici ve düzeltici etkileri ile yabancı öğrencilerin mesleki eğitime olan yaklaşımını olumlu katkıları sunabilir (Kızılkaya & Ekici, 2022, s.121).

Mesleki eğitim; kişiye belirli bir meslek hakkında bilgi, beceri ve iş alışkanlıkları edindiren, üretici olarak belli bir meslek dalında herhangi bir statü ile bulunabilmesi için gereken asgari yeterlilik ve genel meslek kültürünü edinmesine imkân sağlayan ve bireyin yeteneklerini türlü yollarıyla geliştiren eğitimidir (Solak, 2019, ss. 39-40). Türk Eğitim Sistemi içinde mesleki eğitim, mesleki ve teknik eğitim kapsamında verilmektedir. Mesleki ve teknik eğitim, ülkelerin kendi ekonomik işleyişlerine ve hedefleri oranında büyük önem verdikleri, beklentilerin yüksek olduğu bir eğitimidir (Özer, 2018, s.425). Muhasebe meslek eğitimi de bu kapsamda verilen bir eğitimidir.

Muhasebe eğitimi; işletme kararlarında etkili olan mali nitelikli işlemlere ilişkin bilgilerin toplanması, ölçülmesi, kaydedilmesi, doğruluğunun denetlenmesi, raporlar halinde özetlenmesi ve raporlanan bu bilgilerin kullanım

biçimleri konularında öğrencilerin bilgilendirilmesi ve yeteneklerinin geliştirilmesi amaçlarını içeren, meslek öncesi ve meslek içi muhasebe eğitimi aşamalarından oluşan bir süreçtir. Meslek öncesi muhasebe eğitimi süreci önemli sorumlulukların öğretmene yüklendiği bir aşamadır. Bu aşamada öğrenciye mesleğinde karşılaşılabilecekleri durumlar hakkında teorik eğitim verilir. Meslek içi muhasebe eğitim aşamasında ise; öğrenci, meslek öncesi eğitimde edinmiş olduğu bilgileri staj programları yoluyla meslek içinde uygulama imkânı bulur ve işbaşı eğitimine devam eder (Aydın, 2023, s.29; Çiftçi & Çemrek, 2018, s.207; Şengel, 2011, s.171).

2024 verilerine göre, Türkiye ülke genelinde 782 okulda muhasebe bölümü ve 167 okulda da dış ticaret bölümü olmak üzere toplam 949 ortaöğretim kurumunda muhasebe eğitimi verilmektedir. Mezun olan öğrenciye, alanı ve dalına ilişkin diploma, iş yeri açma belgesi ve ilgili sertifikalar verilmektedir (MTEGM, 2024).

Tablo 2’de Muhasebe ve finansman alanı mesleki eğitim dersleri verilmiştir .

Tablo 2

Muhasebe ve Finansman ve Dış Ticaret Alanı Mesleki Dersler Çizelgesi

DERSLER / ALANLAR	9. Sınıf		10. Sınıf		11. Sınıf		12. Sınıf	
	Muhasebe	Dış Ticaret	Muhasebe	Dış Ticaret	Muhasebe	Dış Ticaret	Muhasebe	Dış Ticaret
Mesleki Gelişim Atölyesi	2	2	-	-	-	-	-	-
Temel Muhasebe	5	5	-	-	-	-	-	-
Mesleki Matematik	2	2	-	-	-	-	-	-
Ofis Uygulamaları	2	2	-	-	-	-	-	-
Klavye Teknikleri	-	-	3	-	-	-	-	-
Genel Muhasebe	-	-	7	-	-	-	-	-
Ekonomi	-	-	2	2	-	-	-	-
Temel Hukuk	-	-	2	2	-	-	-	-
Dış Ticarete Giriş	-	-	-	3	-	-	-	-
Tek Düzen Muhasebe Sistemi	-	-	-	4	-	-	-	-
E Ticaret Uygulamaları	-	-	-	3	-	-	-	-
Bilgisayarlı Muhasebe	-	-	-	-	7	-	-	-
Girişimcilik ve İşletme Yönetimi	-	-	-	-	2	-	-	-
Vergi ve Beyannameler	-	-	-	-	2	-	-	-
Şirketler Muhasebesi	-	-	-	-	2	-	-	-
Maliyet Muhasebesi	-	-	-	-	2	-	-	-
İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku	-	-	-	-	2	-	-	-
Dış Ticaret Uygulamaları	-	-	-	-	-	6	-	-
Dış Ticaret Mevzuatı ve Uygulama	-	-	-	-	-	3	-	-
Dış Ticarete Paket Programlar	-	-	-	-	-	3	-	-
Dış Ticaret Muhasebesi	-	-	-	-	-	3	-	-
Mesleki Yabancı Dil	-	-	-	-	-	2	-	-
İşletmelerde Mesleki Eğitim	-	-	-	-	-	-	24	24
TOPLAM DERS SAATİ	11	11	14	14	17	17	24	24

(MEB, 2024, ss.11-16)

Yabancı öğrencilerin mesleki ve teknik eğitim bünyesinde gerçekleştirilen projelerle uyum sağlaması, bilgilendirilmesi, eğitim süreçlerine katılımlarının kolaylaştırılması ve desteklenmesi amaçlanmaktadır. Suriyeli vatandaşların mesleki eğitim aracılığıyla entegrasyonlarının sağlamak için 2020 yılından beri çok çeşitli projeler ve çalışmalar yürütülmektedir. Bu çalışmalardan bazıları, Mesleki ve Teknik Eğitim Yoluyla Toplumsal ve Ekonomik Uyum Projesi-I (SEUP I-II), Mesleki Eğitim Alanında Erasmus Akreditasyonu, Sektörel Mükemmeliyet Merkezlerinin Kurulması Yoluyla Mesleki ve Teknik Eğitimin Kalitesinin Artırılması Operasyonu (METEK III), Mesleki Eğitime Kazandırma Programı (MEK) ve Türkiye’de Kaliteli Çıraklık ve Mesleki Eğitim Yoluyla Suriyeli ve Ev Sahibi Toplulukların İstihdama Erişimlerinin Kolaylaştırılması Programı (VET4JOB-İMEP) projeleridir (Gürbüz, 2024, s. 206).

Araştırmanın Konusu ve Amacı

Çalışma kapsamında meslek eğitimi alan yabancı öğrencilerin karne notlarında oluşan ders başarı durumları, görüşme yoluyla elde edilmiş demografik özelliklerine göre değerlendirilmiştir. Çalışma, Çorum ilinde mesleki ortaöğretim kurumlarında muhasebe ve finansman alanında eğitim alan yabancı öğrencilerin mesleki eğitim başarılarının araştırılması amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın Evreni, Örnekleme ve Sınırlılıkları

Çorum ili merkezinde iki ortaöğretim kurumunda muhasebe eğitimi verilmektedir (MTEGM, 2024). Bu öğretim kurumlarında toplam 83 öğrenci muhasebe eğitimi almıştır. Bu öğrencilerin 14 tanesi yabancı öğrencidir. Yabancı öğrenciler toplam öğrenci sayısının %16’sını oluşturmaktadır.

Araştırma hedef evrenini, Çorum ili Merkez ilçede muhasebe ve finansman alanında mesleki eğitim alan 14 kayıtlı yabancı öğrenci oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde tam sayım örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Çalışma kapsamı Çorum ili Merkez ilçede bulunan muhasebe ve finansman eğitimi veren ortaöğretim kurumları ile sınırlandırılmıştır. Çalışma kapsamında 2 okul müdürü, 3 müdür yardımcısı, derse giren 15 öğretmen ve 1 Türkçe okuma ve yazma kursu öğretmeni olmak üzere 21 eğitimci ile görüşülmüştür.

Araştırmanın Hipotezleri

Sosyal bilimlerde hipotez, araştırmanın özü olarak öne sürülen, ilişkisellikleri test edilen değişkenlerden oluşan önermelerdir (Gürbüz ve Şahin, 2018, s.73). 2023-2024 eğitim öğretim yılında, muhasebe ve finansman alanı mesleki eğitimi alan yabancı öğrencilerin mesleki eğitim başarı durumlarının araştırılması amacıyla oluşturulan hipotezler Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3*Araştırmanın Hipotezleri*

Hipotez 1.	H ₁	Yabancı öğrencilerin cinsiyetlerine göre; muhasebe ve finansman alanı meslek eğitimi derslerindeki başarıları farklılık gösterir.
Hipotez 2.	H ₂	Yabancı öğrencilerin yaşlarına göre; muhasebe ve finansman alanı meslek eğitimi derslerindeki başarıları farklılık gösterir.
Hipotez 3.	H ₃	Yabancı öğrencilerin ekonomik durumlarına göre; muhasebe ve finansman alanı meslek eğitimi derslerindeki başarıları farklılık gösterir.
Hipotez 4.	H ₄	Yabancı öğrencilerin okula devam-devamsızlık durumlarına göre; muhasebe ve finansman alanı meslek eğitimi derslerindeki başarıları farklılık gösterir.
Hipotez 5.	H ₅	Yabancı öğrencilerin Türkçe dili hâkimiyetlerine göre; muhasebe ve finansman alanı meslek eğitimi derslerindeki başarıları farklılık gösterir.

Örneklemin Demografik Özellikleri

Örneklemin demografik bilgileri Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4*Örneklemin demografik bilgileri*

Bilgiler	Gruplar	Sayı	Yüzde
Cinsiyet	Erkek	12	,86
	Kadın	2	,14
Yaş	14	8	,57
	15	6	,43
Algılanan gelir düzeyi	Düşük	10	,71
	Orta	4	,29
	Yüksek	-	-
Türkçe dili hâkimiyeti	Az	8	,57
	Orta	4	,29
	İyi	2	,14
Devam/devamsızlık durumu	Devamlı	7	,50
	Devamsız	7	,50

Veri Toplama Süreci

Örneklem verileri, 2023-2024 eğitim öğretim yılı sonunda oluşan karne notlarından, e-okul bilgilerinden, yarı yapılandırılmış görüşme ve anket formlarından elde edilmiştir.

Verileri toplama sürecinde öncelikle Çorum ili Merkez ilçede, muhasebe ve finansman alanı mesleki eğitim bölümü bulunan ortaöğretim kurum liselerinde görevli yöneticilerle, öğretmenlerle ve öğrenim gören yabancı öğrenciler ile etik izin alınarak görüşülmüştür.

Yabancı öğrencilerin ders başarı durumlarının tespitinde, 2023-2024 eğitim yılı sonunda oluşan karne notları kullanılmıştır. Demografik bilgiler, yabancı öğrencilere uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme formları ve e-okul sistemi bilgileri aracılığıyla elde edilmiştir. Bazı yabancı öğrencilerin Türkçe dili hâkimiyetlerinin zayıf olduğu görülmüştür. Bu nedenle görüşmelerde Türkçe dili hâkimiyeti olan yabancı öğrencilerin yardımları aracılığıyla bilgiler elde edilmiştir. Devamsız öğrencilere ait bilgiler e-okul sistemi bilgilerinden ve yabancı öğrencilerin vermiş olduğu bilgilerden elde edilmiştir.

Verilerin Güvenilirlik Analizi

Örneklemden alınan verilerin güvenilirlik ve geçerlilik ilişkisi bakımından değerlendirilmesi amacıyla “alfa katsayısı” belirlenmiştir. Alfa katsayısı, geliştirilen ölçeğin güvenilir olup olmadığının testinde kullanılan en yaygın yöntemlerden biridir. 0 ve 1 arasında değer alır. 1 değerine ne kadar yaklaşırsa geliştirilen ölçeğin objektifliği o derece artar ve ölçekte yer alan maddelerin iç tutarlılığının yüksek olduğu sonucuna varılır. Alfa sayısı, 0,00 ile 0,40 arasında ise ölçek güvenilir değildir, 0,40 ile 0,60 arasında ise ölçek düşük güvenilirliktedir, 0,60 ile 0,80 ise ölçek oldukça güvenilirdir, 0,80 ile 1,00 ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir. (Kula Kartal & Mor Dirlik, 2016, ss. 1870-1871).

Yabancı öğrencilerin almış oldukları muhasebe ve finansman alanı mesleki eğitim dersleri, mesleki gelişim atölyesi, mesleki matematik, ofis uygulamaları ve temel muhasebe dersleridir.

Hipotezlere kaynak olan karne notları mesleki eğitim derslerine ait saptanan verilere ait güvenilirlik değerleri Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5

Mesleki Eğitim Dersleri Verilerinin Güvenirlik Analizi

Güvenirlik İstatistikleri			
Cronbach’s Alpha	Cronbach’s Alpha Based on Standardized Items	N of Items	Güvenirlik Düzeyi
,813	,865	4	Yüksek Derecede Güvenilir

Verilerin Çözülmesi

Verilerin çözümlenmesinde, IBM SPSS v.26 programı kullanılmıştır. Tablo 6'da örneklemden elde edilen verilerin normallik analizi değerleri verilmiştir.

Çarpıklık katsayısı, histogram dağılımındaki çan eğrisinin sola ya da sağa çarpıklığını ifade eden bir katsayıdır. Çarpıklık katsayısının işareti negatif ise dağılım sağa; pozitif ise dağılım sola çarpıktır. Çarpıklık katsayısının negatif olması katılımcı verilerinin ortalamasının sağında yoğunlaştığını; pozitif olması ise ortalamasının solunda yoğunlaştığını gösterir. Basıklık katsayısı ise histogram dağılımındaki çan eğrisinin sivriliğini ya da basıklığını ifade eden bir katsayıdır. Basıklık katsayısının işareti negatif ise dağılım basık; pozitif ise dağılım sivridir. Basıklık katsayısının negatif olması verilerin ortalamasının etrafında yayılımına işaret eder (Cevahir, 2020, s.13). Örneklemden elde edilen çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerinin $\pm 1,50$ arasında olması durumunda dağılımın normal dağılım olduğu kabul edilmektedir. (Tabachnick & Fidell, 2019, s.798).

Ölçek puanlarından hesaplanan çarpıklık değeri -1,281 ve basıklık değeri 1,959 olarak bulunmuştur. Bu bulgulara göre örneklem çarpıklık değeri açısından normal dağılım aralığında bulunurken, basıklık değeri açısından normal dağılım göstermemektedir.

Dağılımın normal dağılım göstermediğinin doğrulanması adına ikinci bir işlem daha yapılmıştır. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin, standart hataya bölünmesi durumunda elde edilen sonucun $\pm 1,96$ aralığında bulunması beklenir. Yapılan sağlama sonucunda çarpıklık değeri -2,146 olarak, basıklık değeri 1,697 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlara göre de basıklık değeri normal dağılım gösterirken çarpıklık değeri normal dağılım göstermemektedir. Dağılımın normal dağılım göstermediğinin doğrulanması adına üçüncü bir işlem daha yapılmıştır. Yapılan işlemde örneklemden elde edilen verilerin Kolmogrov-Sminov ve Shapiro-Wilk değerlerine bakılmıştır. Sosyal bilimlerde örneklem sayısının 30 ve altında olması bazı kaynaklarda 50 ve altında olması durumunda Shapiro-Wilk değerlerine bakılır. Değerlerin; $p > 0,05$ olması durumunda normal dağılım vardır, $p < 0,05$ olursa normal dağılım yoktur, sonuçlarına ulaşılır. Dağılım normal dağılım aralığında ise parametrik testler, normal dağılım aralığında olmaması durumunda ise non-parametrik testler uygulanır. Shapiro-Wilk analiz sonuçlarında p değeri 0,009 olarak hesaplanmıştır. Hesaplama sonucunda $p < 0,05$ olduğundan dağılımın normal dağılım olmadığı saptanmıştır.

P değeri istatistiksel anlamlılığın ve farklılığın kanıt düzeyinin belirlenmesi amacıyla kullanılan olasılık değeridir. 0,001 ile 0,10 değerleri arasında değer alır. P değeri ne kadar küçük olursa istatistiksel anlamlılık o kadar yüksek olur (Kul, 2014, s.12).

Elde edilen muhasebe ve finansman alanı ders başarı durumlarının oluşun karne notları üzerinden değerlendirilmesi sebebiyle uç değer verilerinin araştırma kapsamı dışına çıkartılması uygun değildir. Bu nedenle dağılımın normal dağılım göstermediği kabulü geçerli görülmüştür. Numerik veri iki bağımsız grup arasındaki ilişkinin testi parametrik testler için uygun olduğunda bağımsız örneklerde t testi, non parametrik testlerde ise Mann-Whitney U Testi uygulanır. Elde edilen veriler, normal dağılım göstermediğini ve non-parametrik yöntemler için uygun olduğunu ve Mann-Whitney U Testi'nin uygulanabilirliğini göstermiştir.

Tablo 6

Örneklemeden Elde Edilen Verilerin Normallik Analizi

		Normallik Analizi					
Muhasebe ve Finansman Alanı	Skewness	Statistic	-1,281	Std. Error	,597	Statistic / Std. Error	-2,146
	Kurtosis	Statistic	1,959	Std. Error	1,154	Statistic / Std. Error	1,697
Meslek Dersleri	Kolmogrov-Sminov	Statistic	,237	Sig.(p)	0,32		
	Shapiro-Wilk	Statistic	,820	Sig.(p)	0,009		

Bulgular

Araştırma verilerinin non-parametrik dağılım göstermesinden dolayı Mann Whitney U Testi ile iki bağımsız grubun arasındaki istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın bulunup bulunmadığı araştırılmıştır. Ki kare testide non parametrik analizler için kullanılır. Her iki test sonucunda hesaplanan p değerleri, “ $p < 0,05$ ise hipotez kabul edilir ve iki gurubun puanları arasında fark yoktur”, “ $p > 0,05$ ise hipotez reddedilir ve iki gurubun puanları arasında fark vardır” sonuçlarına ulaşılır (Cevahir, 2020, ss. 39-40).

Tablo 7’de Hipotez 1 için uygulanan analiz sonuçları verilmiştir.

Tablo 7

Hipotez 1 Analiz sonuçları

HİPOTEZ 1	Test Statistics ^a	
		Meslek dersleri
H ₁ : Yabancı öğrencilerin cinsiyetlerine göre; muhasebe ve finansman alanı meslek eğitimi derslerindeki başarıları farklılık gösterir.	Mann-Whitney U	18,500
	Wilcoxon W	63,500
	Z	-,563
	Asymp. Sig. (2-tailed)	,574
	Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	,606 ^b
		a. Grouping Variable: cinsiyet b. Not corrected for ties.

Örneklem dağılımına bakıldığında yabancı öğrencilerin 12'sinin erkek 2'sinin kız öğrenci olduğu görülmektedir. Hipotez 1 Analiz sonuçları incelendiğinde Mann-Whitney U Testi p değeri ,606 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda $p > 0,05$ olduğundan H_1 hipotezi reddedilmiştir. Bu sonuca göre; Yabancı öğrencilerin cinsiyetlerine göre, muhasebe ve finansman alanı meslek eğitimi derslerindeki başarıları farklılık göstermemektedir ve istatistiksel olarak bir anlam taşımamaktadır.

Tablo 8'de Hipotez 2 için uygulanan analiz sonuçları verilmiştir.

Tablo 8

Hipotez 2 Analiz sonuçları

HİPOTEZ 2	Test Statistics	
	Meslek dersleri	
H ₂ : Yabancı öğrencilerin yaşlarına göre; muhasebe ve finansman alanı meslek eğitimi derslerindeki başarıları farklılık gösterir.	Chi-Square	6,714 ^a
	df	4
	Asymp. Sig.	,152
	a. 5 cells (100,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 2,8.	

Örneklem dağılımında; 14 yaşında 8, 15 yaşında da 6 öğrenci bulunmaktadır. Örneklemin yaş dağılımları açısından muhasebe ve finansman alanı mesleki eğitim derslerinin içerikleri uygundur.

Hipotez 2 Analiz sonuçları incelendiğinde; Ki Kare Testi p değeri ,152 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda $p > 0,05$ olduğundan H_2 hipotezi reddedilmiştir. Bu sonuca göre; Yabancı öğrencilerin yaşlarına göre, muhasebe ve finansman alanı meslek eğitimi derslerindeki başarıları farklılık göstermemektedir ve istatistiksel olarak bir anlam taşımamaktadır. Elde edilen sonuçlara göre Öğrencilerin yaş dağılımları mesleki eğitim başarısı üzerinde etkili değildir.

Tablo 9'da Hipotez 3 için uygulanan analiz sonuçları verilmiştir.

Tablo 9

Hipotez 3 Analiz sonuçları

HİPOTEZ 3	Test Statistics ^a	
	Meslek dersleri	
H ₃ : Yabancı öğrencilerin ekonomik durumlarına göre; muhasebe ve finansman alanı meslek eğitimi derslerindeki başarıları farklılık gösterir.	Mann-Whitney U	22,500
	Wilcoxon W	50,500
	Z	-,270
	Asymp. Sig. (2-tailed)	,788
	Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	,805 ^b
	a. Grouping Variable: ekonomik_durum	
b. Not corrected for ties.		

Örnekleme dağılımında yabancı öğrencilerin ekonomik algı düzeyine 10 öğrenci düşük, 4 öğrenci de orta cevabı verdikleri görülmüştür. Araştırma kapsamında öğrenciler tarafından algılanan gelir düzeyinin birbirine yakın olduğu, düşük ve orta ekonomik durum algılarının benzeştiği düşünülmektedir. Gelir düzeyini yüksek algılayan öğrencinin odak noktası ekonomik sıkıntılar olmayacağından mesleki eğitim başarısında olumlu fark yaratabileceği, gelir düzeyini düşük ve orta algılayan öğrencinin odak noktası ailesi ve ekonomik sıkıntılar olacağından mesleki eğitim başarısının olumsuz etkilenebileceği öngörülmektedir.

Hipotez 3 Analiz sonuçları incelendiğinde Mann-Whitney U Testi p değeri ,805 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda $p > 0,05$ olduğundan H_3 hipotezi reddedilmiştir. Bu sonuca göre; Yabancı öğrencilerin ekonomik durumlarına göre, muhasebe ve finansman alanı meslek eğitimi derslerindeki başarıları farklılık göstermemektedir ve istatistiksel olarak bir anlam taşımamaktadır. Örneklemin benzeşik gelir düzeylerinde olması istatistiki olarak farklılık oluşturmamıştır. Örneklemin gelir düzeyi algısının mesleki eğitim başarısına etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 10'da Hipotez 4 için uygulanan analiz sonuçları verilmiştir.

Tablo 10

Hipotez 4 Analiz sonuçları

HİPOTEZ 4	Test Statistics	
	Meslek dersleri	
H₄ : Yabancı öğrencilerin okula devam-devamsızlık durumlarına göre; muhasebe ve finansman alanı meslek eğitimi derslerindeki başarıları farklılık gösterir.	Chi-Square	6,714 ^a
	df	4
	Asymp. Sig.	,152
	a. 5 cells (100,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 2,8.	

Örneklemden elde edilen veriler incelendiğinde 7 öğrencinin devamlı, 7 öğrencinin ise devamsız olduğu görülmüştür. Devamsızlık yapan öğrencilerin akademik başarısının düşük olması, devamsızlık yapmayan öğrencilerin ise akademik başarısının nispeten yüksek olması gerekir.

Hipotez 4 Analiz sonuçları incelendiğinde; Ki Kare Testi p değeri 0,152 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda $p > 0,05$ olduğundan H_4 reddedilmiştir. Bu sonuca göre; Yabancı öğrencilerin devam-devamsızlık durumlarına göre, muhasebe ve finansman alanı meslek eğitimi derslerindeki başarıları farklılık göstermemektedir ve istatistiksel olarak bir anlam taşımamaktadır. H_4 hipotezi sonuçlarına göre yabancı öğrencilerin devamsızlık yapmaları veya yapmamaları mesleki eğitim başarısını etkilememektedir. Devamsızlık yapmayan öğrencilerin mesleki eğitim

başarılarını olumsuz etkileyen faktörlerin ve devamsızlık nedenlerinin araştırılması gerekliliği düşünülebilir. Tablo 11’de Hipotez 5 için uygulanan analiz sonuçları verilmiştir.

Tablo 11

Hipotez 5 Analiz sonuçları

HİPOTEZ 5	Test Statistics ^a	
	Meslek dersleri	
H ₅ : Yabancı öğrencilerin Türkçe dili hâkimiyetlerine göre; muhasebe ve finansman alanı meslek eğitimi derslerindeki başarıları farklılık gösterir.	Mann-Whitney U	8,000
	Wilcoxon W	29,000
	Z	-2,179
	Asymp. Sig. (2-tailed)	,029
	Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	,043^b
	a. Grouping Variable: Türkçe dili hâkimiyeti	
	b. Not corrected for ties.	

Örneklemin Türkçe dili hâkimiyetlerine göre verdiği cevaplar incelendiğinde 8 öğrencinin az, 4 öğrencinin orta ve 2 öğrencinin de iyi cevaplarını verdiği görülmüştür. Devamsızlık yapan öğrencilerin Türkçe dili hâkimiyetlerinin hiç olmadığı devam eden öğrenciler tarafından sağlanan verilerle tespit edilmiştir. Okula devam eden öğrencilerin Türkçe dili hâkimiyetleri orta ve iyi olarak saptanmıştır.

Hipotez 5 Analiz sonuçları incelendiğinde Mann-Whitney U Testi p değeri ,043 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda $p < 0,05$ olduğundan H₅ hipotezi kabul edilmiştir. Bu sonuca göre; Yabancı öğrencilerin Türkçe dili hâkimiyetlerine göre, muhasebe ve finansman alanı meslek eğitimi derslerindeki başarıları farklılık göstermektedir ve istatistiksel olarak bir anlam taşımaktadır. H5 hipotezi sonuçlarına göre Türkçe dili hâkimiyeti iyi olan öğrencilerin diğer öğrencilere göre mesleki eğitim başarılarının olumlu yönde ayrıştığı bulgusuna ulaşılmıştır. Okulda Yabancılar için Türkçe okuma ve yazma kurs eğitimi İl Millî Eğitim Müdürlüğü’nce görevlendirilen öğretmen tarafından verilmektedir. Ders öğretmeni ile görüşüldüğünde okula devam eden öğrencilerin Yabancı Öğrencilere Türkçe Eğitimi verilmesine yönelik proje ile yabancı öğrencilerin uyum sağlamada karşılaştıkları dil problemlerini çözümlayebildikleri, akademik başarılarına katkı sağlayabildikleri, okula devam isteklerinin olumlu yönde etkilendiği bulgularına ulaşılmıştır.

4. Sonuç ve Öneriler

Göç olgusu çok boyutlu bir olgudur. Bu olgu kendisini başta ekonomik, siyasal, sosyal ve eğitim alanlarında göstermektedir. Kültürel farklılıkların çatışmaya girdiği, psikolojik faktörlerin ön plâna çıktığı, toplumsal reflekslerin gösterildiği kitlesel göç hareketlerinde doğrusal yönde çabalar yetersiz kalabilmekte ve karmaşık bir hâl alabilmektedir.

Çalışmada, Çorum ili Merkez ilçede 2023-2024 eğitim öğretim yılında ortaöğretim kurumlarında muhasebe meslek eğitim alan 14 kayıtlı yabancı öğrencinin muhasebe ve finansman alanı mesleki eğitim başarılarının cinsiyetlerine, yaşlarına, Türkçe dili hakimiyetlerine, algılanan gelir düzeylerine ve devam-devamsızlık durumlarına göre farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır. Araştırma verilerinin non-parametrik dağılım göstermesinden dolayı Mann Whitney U Testi ve Ki kare testleri hipotezlerin analizi için kullanılmıştır.

Yabancı öğrencilerin cinsiyetlerine göre; muhasebe ve finansman alanı meslek eğitimi derslerindeki başarıları farklılık gösterip göstermediğini içeren Hipotez 1 analiz sonuçları incelendiğinde; yabancı öğrencilerin cinsiyetlerine göre, muhasebe ve finansman alanı meslek eğitimi derslerindeki başarılarının farklılık göstermediği ve istatistiksel olarak bir anlam taşımadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bazı Suriyeli ailelerin kız çocuklarının erken evliliğini desteklediği, karma eğitim sınıflarına göndermek istemedikleri, erkek çocuklarının ise kayıt dışı emek sektöründe çalıştığı UNICEF raporlarında belirtilmektedir. Çalışma kapsamında okula kayıtlı yabancı öğrencilerin 12'sinin erkek, 2'sinin kız öğrenci olduğu görülmüştür. Devam yönünden bakıldığında ise sadece 1 kız öğrencinin devam ettiği anlaşılmıştır. Bu durum UNICEF raporunda belirtilen saptamalarla örtüşmektedir.

Okula kayıtlı yabancı öğrencilerin 8'i 14 yaşında, 6'sı 15 yaşındadır. Örneklem yaş dağılımları açısından muhasebe ve finansman alanı mesleki eğitim derslerinin içerikleri uygundur. Muhasebe meslek dersleri sarmal bir yapıya sahip olup sınıf düzeylerinde uygun içeriklerden oluşmakta ve yaş düzeyleri açısından da öğrencilerin zorlanmayacağı yapıdadır. Özellikle MEB tarafından yayımlanan 2023 Eğitim Vizyonu ile mesleki eğitim alanında da olumlu düzenlemeler yapılmış ve mesleki eğitimde çağdaş yeniliklere gidilmiştir. Çalışma kapsamında elde edilen veriler incelendiğinde yabancı öğrencilerin mesleki eğitim başarılarında yaş faktörünün etkili olmadığı tespit edilmiştir.

Öğrencilerin ekonomik algı düzeylerine bakıldığında düşük ve orta gelir düzeyine sahip oldukları görülmüştür. Gelir düzeyini yüksek algılayan öğrencinin bu açıdan düşünüldüğünde nispeten akademik başarısının yüksek olması, düşük ve orta gelir düzeyi algısına sahip öğrencinin de maddi kaygılar nedeniyle düşük akademik başarı göstermesi beklenebilir. Öğrencilerin ekonomik durumlarına göre mesleki eğitim başarılarının araştırıldığı Hipotez 3 analiz sonuçları incelendiğinde öğrencilerin benzeşik gelir düzeyi algılarına sahip oldukları görülmüş ve bu açıdan mesleki eğitim başarısı üzerinde gelir düzeylerinin etkili olmadığı anlaşılmıştır.

Yabancı öğrencilerin okula devam-devamsızlık durumlarına göre; muhasebe ve finansman alanı meslek eğitimi derslerindeki başarıları farklılık gösterip göstermediğini içeren Hipotez 4 analiz sonuçlarına göre, Yabancı öğrencilerin devam-devamsızlık durumlarına göre, muhasebe ve finansman alanı mesleki eğitim derslerindeki

başarılarının farklılık göstermediği ve istatistiksel olarak bir anlam taşımadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Devam eden öğrencilerin başarılarının devamsızlığı olan öğrencilere göre nispeten başarılı olması beklenir. Araştırma kapsamında elde edilen veriler öğrencilerin devam ve devamsızlık durumlarının mesleki eğitim başarısına etki etmediğini ortaya koymuştur. Bu durum öğrencilerin başarılarının başka faktörler tarafından da etkilendiğini düşündürmektedir. Örneğin Türkçe dili hakimiyeti iyi olan öğrencilerin okula devam ettikleri ve ders başarılarının olumlu yönde etkilendiği saptanmıştır. Devamsızlık yapan öğrencilerin dil problemleri, kültürel farklılıklar ve ekonomik kaygı sebeplerinden olduğu görülmüştür.

Araştırma kapsamında ulaşılan bulgular genel olarak değerlendirildiğinde yabancı öğrencilerin Türkçe dili hâkimiyetlerinin mesleki eğitim başarılarında önemli olduğu ve fark yarattığı, cinsiyet, yaş, devam-devamsızlık ve ekonomik durumlarının mesleki eğitim başarılarında önemli olmadığı ve fark yaratmadığı bulgularına ulaşılmıştır. Çalışma kapsamında görüşülen öğretmenlerin olumlu yaklaşımlarının ve hislerinin yabancı öğrencilerin mesleki eğitim başarılarını artırmada yeterli olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Devamsızlık yapan yabancı öğrencilerin sebeplerinin araştırılması, derse giren öğretmenlerin hizmet içi eğitimler yoluyla desteklenmesi, yabancı öğrenciler ve diğer öğrencilerin arasındaki anlaşmazlıkları giderici çalışmaların yapılması gerekliliği çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde saptanmıştır. MEB tarafından yabancı öğrencilere Türkçe okuma ve yazma kurs eğitimi verilmesine yönelik kurs açması ve öğretmen görevlendirmesi yapmasının yabancı öğrencilerin Türkçe dili hâkimiyetlerini geliştirmede ve mesleki eğitim başarılarını artırmada etkili olduğu görülmüştür. Çalışma sürecinde elde edilen veriler ve bulgular ışığında sonraki çalışmalarda yabancı öğrencilerin çalışmada ele alınan hipotezler dışında aile, psikolojik durumları, akademik başarıya etki eden gelişimsel faktörleri gibi özelliklerini araştıran hipotezlerle daha kapsamlı sonuçlar üretecek şekilde yapılması literatürün bu anlamda zenginleşmesine katkı sunabilir.

Kaynakça

- Atlıhan, A.M. (2019). *Göçmen öğrencilerin okul örgütüne uyumunda öğretmen ve okul yöneticilerinin rolleri* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Atlıhan, A.M. (2024). Göçmen öğrencilerin okul örgütüne uyumunda öğretmen ve okul yöneticilerinin rolleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (12) (149), 334-353. <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.74719>
- Aydın, S. (2023). *Muhasebe eğitimi*. İksad Yayınevi. <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10451837>
- Bergut, M. & Atmaca, T. (2024). Göçmen öğrencilerin yoğun olduğu okullarda okul ve sınıf yönetiminde karşılaşılan durumlar. *Trakya Eğitim Dergisi*, 14(1), 121-147. <https://dx.doi.org/10.24315/tred.1332347>
- Börü, N. & Boyacı, A. (2016). Göçmen öğrencilerin eğitim-öğretim ortamlarında karşılaştıkları sorunlar: Eskişehir ili örneği. *Uluslararası Türk veya Türk Dili, Edebiyatı ve Tarihi Dergisi*, 11(14), 123-158. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9818>
- Cevahir, E. (2020). *SPSS ile nicel veri analizi rehberi*. Kibele Yayınevi.
- Çiftci, Y. & Çemrek, N. (2018). Ticaret meslek liselerinde muhasebe eğitimi: Muğla ili'ndeki meslek liseleri üzerine bir araştırma. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 192-208. <https://doi.org/10.25287/ohuiibf.363176>
- Çopur, D. A. (2019). *Mülteci öğrencilerin uyum sürecinde karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Düzce Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Dinçer, O. B., Karaca, S. & Yavuz, H. (2013). Göçün ikinci yılında Suriyeli savaş mağdurları. *Analist Dergisi*, 25, 18-27.
- Ekici, S. & Tuncel, G. (2015). Göç ve insan. *Birey ve Toplum Dergisi*, 5(9), 9-22. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/307113>
- Ereş, F. (2017). Mesleki eğitim merkezine devam eden göçmenlerin meslek kurslarına yönelik sorunları. *TÜBAV Bilim Dergisi*, 10(2), 93-101. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/309742>
- Evis, Z.Ö. (2019). *Suriyeli mülteci öğrencilerin olumsuz yaşantılarının resimlerine yansımaları (5. Sınıf örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Gencer, E.T. (2017). Göç ve eğitim ilişkisi üzerine bir değerlendirme: Suriyeli çocukların eğitim gereksinimi ve okullaşma süreçlerinde karşılaştıkları güçlükler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, (10)54, 838-854. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.20175434652>
- Gürbüz, C. (2024). Mesleki ve teknik eğitim beceri sistemlerinin dijitalleşmesi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 15(29), 191-222. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3767068>
- Gürbüz, S. & Şahin F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- IOM, (2020). *Dünya Göç Raporu*. <https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr-2020-tu-ch-2.pdf>

- Kartal, F. & Dikmen, A. A. (2015). *Türkiye'nin işçi göçüyle ilgili hukuksal ve normatif çerçevesinin değerlendirilmesi*. <https://turkiye.iom.int/sites/g/files/tmzbd1061/files/documents/lmtr.pdf>
- Kızılkaya, O. & Ekici, G. (2022). Ortaokul öğrencilerinin Suriyeli göçmen öğrencilerin eğitim ortamlarındaki uyumlarına yönelik görüşleri. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (34), 115-131. <https://doi.org/10.29228/TIDSAD.63900>
- Koçak A. & Kaygısız A.D. (2023). Cumhuriyet'ten bugüne Türkiye'nin göç politikaları: Göç yönetimindeki ulusal ve uluslararası aktörler. *Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi*, 5(13), 253-273. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3294010>
- Kul, S. (2014). İstatistik sonuçlarının yorumu: P değeri ve güven aralığı nedir?. *Plevra Bülteni*, 8(1), 11-13. https://www.toraks.org.tr/site/sf/books/pre_migration/c19fa28083ae026a97e3878c26e1b03eaacfd74d114c8d66f832d8d806c56307.pdf
- Kula Kartal, S. & Mor Dirlik, E. (2016). Geçerlik kavramının tarihsel gelişimi ve güvenilirlikte en çok tercih edilen yöntem: Cronbach Alfa Katsayısı. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(4), 1865-1879. <https://dergipark.org.tr/en/pub/aibuefd/issue/28550/304601>
- Kurt, H. (2006). Göç eğilimleri ve olası etkileri. *Yönetim Bilimleri Dergisi* 4(1), 135-160. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/46401>
- Mesleki ve Teknik Genel Müdürlüğü (MTEGM), (2024, 11 Ekim). Okul Alan/Dal Arama. Meslekî ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü. <http://mtegm.meb.gov.tr/kurumlar/?ara>
- Özer, M. (2018). 2023 Eğitim vizyonu ve mesleki ve teknik eğitimde yeni hedefler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 3, 425-435. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1711665>
- Richard P. & Jillyanne R. (2011). *Göç Terimleri Sözlüğü*. Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü (IOM). https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf
- Schreglmann, S. (2020). *Güncel bilgiler ışığında göçmen öğrenciler*. İksad Yayınevi.
- Seymen Ç., Tuti, G., & Mavi, D. (2024). Öğretmen deneyimlerine dayalı bir durum çalışması: kapsayıcı eğitim ve göçmen öğrenciler. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), 93-115. <https://doi.org/10.54558/jiss.1296103>
- Solak, Y. (2019). *Eğitim yöneticilerinin görüşleri bağlamında 2023 eğitim vizyonu*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Sengel, S. (2011). Türkiye'de muhasebe meslek elemanı talebi üzerine bir araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 50, 167-180. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/426889>
- T.C. Göç İdaresi Başkanlığı, (2024). *Yıllara göre geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler*. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), (2014). *Yabancılara yönelik eğitim öğretim hizmetleri genelge*, <https://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1715.pdf>
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), (2024). *Muhasebe ve finansman çerçeve öğretim programı*. https://meslek.meb.gov.tr/upload/cop9/muhasebe_9.pdf
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2019). *Using multivariate statistics (Sixth edition)*. Pearson Education.
- Tunç, A. Ş. (2015). Mülteci davranışı ve toplumsal etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere ilişkin bir değerlendirme. *TESAM Akademi Dergisi*, 2(2), 29-63.
- UNHCR. (2018). *Suriye acil durumu*. <https://www.unhcr.org/tr/suriye-acil-durumu>
- UNHCR. (2022). *Mültecilerin etkin bir şekilde kapsanması*. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Yayınları. <https://data.unhcr.org/en/documents/download/92625>
- UNICEF. (2022). *Türkiye'de geçici koruma altında olan Suriyeli çocuklara yönelik eğitim müdahalesinin belgelendirilmesi - nihai rapor*. <https://www.unicef.org/turkiye/media/15891/file/T%C3%9CRK%C4%B0YE%E2%80%99DE%20GE%C3%87%C4%B0C%C4%B0%20KORUMA%20ALTINDA%20OLAN%20SUR%C4%B0YEL%C4%B0%20%C3%87OCUKLARA%20Y%C3%96NEL%C4%B0K%20E%C4%9E%C4%B0T%C4%B0M%20M%C3%9CDAHALES%C4%B0N%C4%B0N%20BELGELEND%C4%B0R%C4%B0LMES%C4%B0%20%E2%80%93%20N%C4%B0HA%C4%B0%20RAPOR.pdf>
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası göç: çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *Turkish Studies*, 9(2), 1685-1704. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.6274>
- Yurdakul, A. & Tok, T. N. (2018). Öğretmen gözüyle göçmen/mülteci öğrenci. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(2), 46-58. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/614695>

Research Article

Evaluating The Perspectives of Civil Society Leaders on Rights Advocacy For Syrian Refugees^{1,2}

Işinsu Köksal³

Abstract

After the 2011 Syrian crisis, Turkey became the country hosting the largest number of refugees worldwide. Syrians with temporary protection status, who are disadvantaged in Turkey due to their legal status, are supported in matters such as improving their legal status and preventing rights violations by human rights advocacy Non-Governmental Organizations (NGOs). The main aim of this study is to conduct a sociological analysis of the relationships between human rights advocacy NGOs and the government, society and other NGOs, focusing on Syrian refugees. In this qualitative research, semi-structured interviews were conducted with NGO authorities in Ankara. The empirical data collected from the field were analyzed on the basis of "Interpretative Sociology.

According to the findings, NGOs do not cooperate strongly with the state except when submitting reports to the state. This situation is understood from the common points that all three NGOs expect from the state. Common expectations: taking opinions from NGOs on policy development by the state and its bodies, providing support to NGOs for public interest activities and difficulties for NGOs to carry out their activities (especially the demonstration, show it is the elimination of situations such as restricting the right to freedom of marching). In terms of the relations and cooperation with other NGOs, it is clear that the NGO whose cooperative network is strongest is the Human Rights Association (*İnsan Hakları Derneği*, İHD). İHD is in cooperation with many NGOs as a strong association of universal networks such as the European Human Rights Network and the International Federation of Human Rights regarding the refugee crisis. It is concluded that the productivity and effectiveness of İHD, whose cooperation network is developed among the three NGOs, are more extensive during the refugee crisis (Daft, 2015).

On public relations, one of the important findings is that the Association of Human Rights and Solidarity for Oppressed People (*İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği*, MAZLUM-DER) opinions and suggestions

¹ Makale Geliş Tarihi: 28.09.2024 Makale Kabul Tarihi: 10.11.2024

² This article is derived from the master's thesis titled "Sociological Analysis of Human Rights Advocate Non-Governmental Organizations in the Focus of Syrian Refugees," conducted under the supervision of Dr. Olgu Karan as part of the Sociology Master's Program at Başkent University. The study conducted within the scope of this thesis received ethical approval from the Başkent University Social and Humanities and Arts Research Board on April 22, 2019.

³ MSc Registered Dietitian & Associate Nutritionist, ORCID NO: 0000-0003-4846-1095, koksalisusu@gmail.com

are included in the media and newspapers that broadcast on the official party line, while İHD and Human Rights Agenda Association (*İnsan Hakları Gündemi Derneği*, İHGD)'s opinions and suggestions are not included in the mainstream media. İHD can offer its suggestions and opinions in the rights-oriented newspapers. İHGD also provides suggestions and opinions in small-scale rights-oriented newspapers currently closed by the government. Although İHD cannot be included in the mainstream media, it is clear that among these three human rights advocate NGOs, the NGO using social media most actively to convey their views to society is İHD. This finding can be explained by the theory of Resource Dependence in inter-organizational relations (Daft, 2015). Although the media, currently broadcasting in Turkey on the official party line, is a very strong medium in terms of conveying opinions and suggestions, İHD, in order to achieve its objectives independently, 'source assurance provides the continuity of the guarantee to communicate its views to the society as an indicator of its effectiveness as an NGO that provides', through its own social media and official website.

In addition, in terms of the working methods of NGOs, the most important situation is, from the answers given by İHD, close to the Management Science approach in organizational decision-making, in a more systematic way, making decisions, taking into account the factors, MAZLUM-DER, on the other side, is seen from an organizational point of view to make instant decisions in some cases, to have spontaneous activities or meetings.

For this reason, it is possible to say that MAZLUM-DER exhibits the Waste Bin model approach in some cases (Daft, 2015). Although organizations like İHD, İHGD, and MAZLUM-DER attempted to establish a cooperative network with the state to improve their effectiveness in solving refugee crises, the state did not respond favourably to these efforts. As a result, neither the NGOs nor the state could form an organizationally strong cooperative network, leading to a low level of activities and effectiveness in addressing the refugee crisis.

Keywords: Human rights, rights advocacy, NGO (Non-Governmental Organization), Syrian, refugee.

Araştırma Makalesi

Suriyeli Mültecilere İlişkin Hak Savunusu Faaliyetlerine Yönelik Bazı Sivil Toplum Yöneticilerinin Değerlendirmesi

Öz

2011 Suriye krizinden sonra Türkiye, dünyada en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke haline gelmiştir. Türkiye’de yasal statüleri nedeniyle dezavantajlı durumda olan geçici koruma statüsündeki Suriyeliler, insan hakları savunucusu Sivil Toplum Kuruluşları (STK’lar) tarafından yasal statülerinin iyileştirilmesi ve hak ihlallerinin önlenmesi gibi konularda desteklenmektedir. Bu çalışmanın temel amacı, insan hakları savunucusu STK’ların Suriyeli mültecilere odaklanarak devlet, toplum ve diğer STK’larla olan ilişkilerini sosyolojik bir analizle incelemektir. Bu nitel araştırmada, Ankara’daki STK yetkilileriyle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Sahadan toplanan ampirik veriler “Yorumlayıcı Sosyoloji” çerçevesinde analiz edilmiştir.

Bulgulara göre, STK’lar devletle güçlü bir işbirliğine sahip değildir. Sadece devletle rapor sunma süreçlerinde temas kurulmaktadır. Bu durum, çalışma örneklem olarak belirlenen üç STK’nın devletten ortak olarak beklentilerinden anlaşılmaktadır. Ortak beklentiler şunlardır: Politika geliştirme süreçlerinde devletin STK’ların görüşlerini alması, kamu yararına yönelik faaliyetlerde STK’lara destek sağlanması ve STK’ların faaliyetlerini gerçekleştirmekte karşılaştıkları zorlukların (özellikle gösteri yürüyüşü ve toplanma özgürlüğünün kısıtlanması gibi durumların) ortadan kaldırılması.

Diğer STK’larla ilişkiler ve iş birliği açısından bakıldığında, işbirliği ağı en güçlü olan STK’nın İnsan Hakları Derneği (İHD) olduğu görülmektedir. İHD, Avrupa İnsan Hakları Ağı ve Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu gibi evrensel ağlara sahip güçlü bir dernek olarak mülteci krizi konusunda birçok STK ile işbirliği içindedir. İşbirliği ağı en gelişmiş olan İHD’nin mülteci krizindeki üretkenlik ve etkinliğinin diğer iki STK’ya göre daha kapsamlı olduğu sonucuna varılmıştır (Daft, 2015).

Kamu ilişkileri açısından önemli bulgulardan biri, İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (MAZLUM-DER)’in görüş ve önerilerinin resmi parti çizgisinde yayın yapan medya ve gazetelerde yer bulduğu, buna karşın İHD ve İnsan Hakları Gündemi Derneği (İHGD)’nin görüş ve önerilerinin ana akım medyada yer bulmadığıdır. İHD, hak odaklı gazetelerde önerilerini ve görüşlerini sunabilmektedir. İHGD ise şu anda hükümet tarafından kapatılmış olan küçük ölçekli hak odaklı gazetelerde önerilerini ve görüşlerini sunmuştur.

İHD’nin ana akım medyada yer bulamamasına rağmen, bu üç insan hakları savunucusu STK arasında sosyal medyayı en aktif şekilde kullanarak görüşlerini topluma ileten STK’nın İHD olduğu açıkça görülmektedir. Bu

bulgu, örgütlerarası ilişkilerde Kaynak Bağımlılığı teorisi ile açıklanabilir (Daft, 2015). Türkiye’de şu anda resmi parti çizgisinde yayın yapan medya, görüş ve önerilerin iletilmesi açısından çok güçlü bir araç olmasına rağmen, İHD, bağımsız bir şekilde hedeflerine ulaşabilmek için sosyal medyası ve resmi web sitesi aracılığıyla görüşlerini topluma iletme garantisinin devamlılığını sağlayarak, bir STK olarak etkinliğini göstermektedir.

Ayrıca STK’ların çalışma yöntemleri açısından, İHD’nin örgütsel karar alma süreçlerinde daha sistematik bir şekilde, faktörleri dikkate alarak Yönetim Bilimi yaklaşımına yakın kararlar aldığı anlaşılmaktadır. Buna karşılık, MAZLUM-DER’in bazı durumlarda anlık kararlar aldığı, spontane faaliyetler veya toplantılar düzenlediği görülmektedir. Bu nedenle, MAZLUM-DER’in bazı durumlarda Çöp Kutusu (*Waste Bin*) modelini sergilediğini söylemek mümkündür (Daft, 2015).

İHD, İHGD ve MAZLUM-DER gibi örgütler, mülteci krizlerini çözmekte etkinliklerini artırmak amacıyla devletle işbirliği ağı kurmaya çalışmışlardır; ancak devlet, bu çabalara olumlu yanıt vermemiştir. Sonuç olarak, ne STK’lar ne de devlet güçlü bir örgütsel iş birliği ağı oluşturabilmiş ve bu durum, mülteci krizini ele almada düşük düzeyde etkinliğe ve faaliyetlere yol açmıştır.

Anahtar kelimeler: İnsan hakları, hak savunuculuğu, STK, Suriyeli, mülteci.

Introduction

The concept of human rights has been used for centuries, first in the context of ideas and then in the form of laws, constitutions, and international agreements to define fundamental rights and freedoms. It defines the rights inherent to every person by virtue of their humanity. These rights transcend language, religion, race, and geography and can be asserted by any individual. In this respect, it is universal. These rights cannot be violated and cannot be transferred. They cannot be abandoned. It protects the fundamental rights and freedoms of the person from all external influences, such as oppression and violence. The source of these rights is human dignity. In other words, the core obligation of human rights is the protection of human dignity.

Like many concepts in the social sciences, fundamental rights have no single, unquestionable definition. In the most general definition of human rights in a broad sense, "Human rights arise from being an individual" (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (OHCHR), 2004). is understood. Human rights, in a narrow sense, are fundamental rights and indispensable." (Tezcan, 2011). In addition, according to the United Nations, the definition of human rights is as follows: "Basic freedoms are rights unique to all persons regardless of race, gender, nationality, ethnicity, language, religion or any other status. Fundamental rights include life and freedom, the freedom of slavery and torture, the freedom of thought and expression, work and education rights and more. Everyone has indiscriminately right to these rights" (United Nations, 2020).

The formation of fundamental rights and freedoms and rules based on them, which is meant by the concept of human rights, is the accumulation of experiences and struggles experienced over the centuries to take its present appearance. Although there have been developments regarding fundamental rights and freedoms since ancient Greece, the subject gained significant depth during the Reform and Renaissance periods (Bingöl, 2018, pp.69-70). Later, Britain, France and the United States gained momentum on fundamental rights; the papers on the subject were published in these countries, and the laws were enacted. By the 20th century, there were many human rights violations due to major wars. To address this, the work on the protection of fundamental freedoms, which started and matured in the private states, then brought about the international institutionalization of fundamental rights (Frabs, 2009). In addition to world wars, the existence of totalitarian regimes and the idea that the infrastructure in domestic law is inadequate are among the reasons that accelerate this institutionalization.

With the establishment of the United Nations (UN) in 1945, human rights were first protected by an institutional international structure. In the establishment document, basic rights and freedoms are mentioned, and the UN's responsibility for the protection of these rights is emphasized both in the corporate sense and in the sense of

member states. With this stage, the concept of human rights has acquired a global character, and obligations have been defined by the highest institutional mechanism in the international sense. Thus, the work on fundamental rights has increased globally, and mutual declarations and agreements have emerged in the UN, the UN, and the regional sense. Thus, a common human rights law developed.

Human rights are defined in different categories, such as three generations, according to their scope. The first generation is considered classical rights. Classical rights refer to the rights that protect the fundamental rights and freedoms of the individual against the possible arbitrary practices of the states. The right to life includes rights such as immunity, freedom of thought and expression, freedom of religion and conscience, right to property, prohibition of torture, and freedom of work. Second-generation rights are formulated as economic, social and cultural rights. In this title, rights have been introduced that protect the individual against social risks and enable him to live in a way that is human dignity. -generation rights, such as the right to work, the right to form trade unions, the right to participate in cultural life, and the right to health, can be exemplified. Third-generation rights are defined as solidarity rights. The rights that protect the individual and society against environmental problems, the dangers of war, and the problems it raised after the Second World War fall within the scope of the rights of the third generation.

Those who have guaranteed these rights are the states that have signed the Universal Declaration of Human Rights. Turkey does not identify Syrians as refugees. Syrians who have not been registered with the Temporary Protection Regulation cannot benefit from many rights such as education, employment, housing and health.

Human Rights, Migration and Refugees

Migration is a universal concept that can be seen all over the world. In its most general form, it can be defined as the separation of people from where they live for cultural, political and economic reasons. Migration is divided into two main headings according to the reasons. The first is an optional migration, which is not an obligation for this type of migration. The other type of migration is forced migration. This type of migration is divided into two: individually and collectively. Natural disasters occur without depending on the will, such as terrorism, war, famine, exile, and often with safety concerns. At the same time, according to the nature of the migrated place, migration is divided into internal and external. As per the scope of the study, evaluations were made within the framework of external migration. Political, social, cultural and economic consequences occur in the place that migrates (Miller, 2018). While these results are positive and negative, it is inevitable that they will cause a general change (UNHCR, 2020). The consequences of forced relocations of immigrants with a desire to survive

and to live better vary according to the dimensions of migration. The effects of mass migration are greater, and the refugee crisis that will arise is more apparent.

In the immigrant classifications, the focus was again on refugees and asylum seekers due to the scope of the study. Refugee: the person who leaves his place with fear that he will be oppressed and persecuted because of language, religion, race or political thought. He is the one who needs the protection of the country he emigrated from because of this fear and demands this protection. The asylum seeker is the person who is waiting to change to refugee status by making their applications within the framework of the relevant legal legislation from the country they come from with the request for protection. In national and international legislation, the legal status of the migrant is determined. Legal definition of refugees in the Geneva Convention on the Legal Status of Refugees of 1951: "With race, religion, nature, belonging to a certain group or political considerations, who is outside the country of the country where he is a citizen, whom he fears for the right reasons that he will be persecuted, and who cannot benefit from the protection of this country, or because of the fear in question; who does not want to benefit; or persons who have no nature and are outside the country of residence where they have previously lived as a result of such events, who cannot return there or do not wish to return due to the fear in question" has been described.

Although the legal status of refugees is defined, there are processes in the countries they migrate to, such as the restriction of their fundamental rights and freedoms, suppression and isolation. These problems can go so far as to violate human rights. For this reason, firstly, legal regulations regarding the protection of fundamental freedoms of refugees have been made, and it has been requested to facilitate access to fundamental rights. These arrangements were initiated immediately after the establishment of the UN, and the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) was established before the UN. This institution continues to work in various fields, from refugee status to protection and education to meeting basic needs (UNHCR, 2020). A large part of the main problems facing refugees are issues related to human rights. Therefore, there is a strong relationship between the refugee crisis and fundamental rights.

Migration and Refugees within the Framework of Human Rights Sociology

Sociology examines the relationship between individuals and society using a broad methodological framework, ranging from local to global interactions. The study of "human rights" in sociological science development coincides with a relatively late period. The concept of fundamental rights, in general, has often been studied within the theoretical framework of sciences such as law, politics and philosophy. The development in the field of human rights sociology has shown a parallel development with the increasing importance of human rights in

international relations and international law. The scope of the concept of fundamental freedoms and the areas of interest of sociology are finally conceptualized as human rights sociology. Thus, human rights sociology has gained scientific authority in both theoretical and practical terms.

Human rights sociology aims to contribute to the protection of fundamental rights by examining the reasons and the ways human rights violations arise in-depth on the basis of individuals, state, and society beyond legal grounds. It discusses human rights in the frame of power relations, social, economic and cultural inequalities, historical conditions, cultural differences and social struggles rather than among legal texts or international agreements.” (Karapehliyan, 2013, p.28).

Because migration is a very complex process, it has the potential to significantly impact domestic policies concerning law and foreign policy on health, education, transportation, and trade infrastructures. This effect is becoming more visible, especially in mass migration. Migration has a strong relationship with the concept of human rights. The risk of deprivation of fundamental freedoms of asylum seekers and the previous negative experience of this risk, as well as the issue of refugees, needs to be looked at in terms of fundamental rights norms and responsibilities (UNHCR, 2006, p.4).

Within the framework of the above-mentioned risks, the issue of migration and refugees stands at an important point in human rights sociology. Human rights sociology examines a broad field of knowledge, including economic, sociological, and cultural rights. It also analyzes the individual and social interactions of refugees in countries where they have taken refuge on the basis of fundamental rights standards.

It is the duty of the state to provide legal infrastructure for refugees and to follow them in the most effective way. However, the only authority responsible for asylum seekers is not the state. Of course, refugees are also in contact with the citizens of the country they are in. The society is in contact with refugees. Unfortunately, many problems, such as racism and exclusion of refugees, arise. In this respect, adaptation policies and studies are of great importance to avoid the emergence of fundamental rights problems. Human rights sociology is important within its scientific framework due to its mission to reveal the problems that arise and to produce solutions to the problems by answering the questions of why and how.

Human Rights Advocacy and Civil Society

The UN has described the human rights defender as “the individual who works to support or protect rights in an individual way or in an organized way” (UNHCR, 2020). The human rights defender strives to protect, maintain

and implement social, economic, cultural and political rights. At this point, rights advocacy with Syrian refugees enters the focus due to the scope of the work intersects with important points. The widespread violation of the fundamental rights and freedoms of refugees causes the human rights advocacy mechanism to take action. Within this framework, examples of advocacy activities can be given, particularly for refugees, to solve the refugee crisis by accessing human rights, protecting rights, ensuring that rights become widespread, and so on. Human rights advocacy can be done in an individual way, as well as in an organized way, through rights defender NGOs. The rights of rights defenders are defined by the UN Declaration on Human Rights Defending (İHD, 1998).

Since the NGOs examined in this study are established on a specific purpose and division of labour as bureaucratically as they are organizations, the study is based on the assumption that the Weberian Bureaucracy Theory and its concepts are appropriate. In this context, it is clear that the study is based on the study of social relations on a micro-scale, “actionary sociology,” as well as “particularist sociology “ (Martindale, 1998).

The Weberian Bureaucracy

According to Weber, the governing body of society is shaped in two forms: traditional bureaucracy and modern bureaucracy. Traditional bureaucracy also fills the upper echelons of the governing organization with relatives of authority by those closest to it. In selecting those responsible at the lower levels, people with a friendship relationship with authority or a distant kinship relationship have priority. Sub-level officers are expected to respect the top and fulfil their duties. Officers who complete their duties are given land in exchange for work or paid their share in taxes.

In this way, the officers provide their economic livelihoods. The legal bureaucracy, another governing organization, is believed to be the glory of knowledge, expertise and legal rules. All work in bureaucratic institutions is written into the rules of business regulation. All the upper-lower levels of the management organization are obliged to perform their duties written in the regulation. Employees are expected to be intrinsically connected to their business at the lower level, not the top. The officers who do their duty are paid salaries and can also be made an office rise. The legal bureaucracy seen in modern societies is not unique to political administration. Various organizations, service organizations, corporations, armies, universities, etc., enforce legal bureaucracy. Weber looks at legal bureaucracy from a positive perspective and states that it is a much more efficient form of management than other forms of bureaucracy (Öncü, 1982, pp.7-28).

According to Weber, for political authority to exist, society must believe and value. In the system of values that accept authority, society legally recognizes the rights of authority and adopts the demands of authority in

the form of their duties. According to Weber, there are three different types of authority. Traditional authority, customary behaviour, traditions and customs from ancestors in society are valued, and the authority passed from father to son is valued. This type of authority is believed to benefit society. Traditional authority is respected, but its commandments and wishes are unquestionably biased. Legal-rational authority is the type of authority seen in modern societies. In the system of values of modern authority, there is rationality and respect for rules. The activity of giving orders is restricted by law. In other words, the authority cannot perform any activities contrary to the law at its own will, except by law. Charismatic authority solves the crisis, which is believed to be a supernatural abilities by society in crisis situations where traditional and legal authority cannot feel its validity, and is also respected for its charisma. Charismatic authority continues to dominate thanks to charisma (Öncü, 1982, pp.7-28). At the beginning of some concepts, which are usually used operationally in the analysis of medium and small-size organizations, “formal” and “natural organizational structure”, “decision making”, “inter-organizational”, and “intra-organizational” relationships are coming.

In this study, since the non-governmental organizations that aim to defend human rights in the analysis unit are organizations in sociological terms, the concepts that will form the basis for the discussion of the findings are briefly mentioned below.

Organization Concept and Organization Structures

When it is called modern society, organized society comes to mind. Modern society is a society where education and economic levels are high, and energy consumption is high; most of the population lives in cities, and people live in large organizations. When called “City-born”, it is mentioned that people who grow, develop, gain various competencies and work in organizations and produce. With the development and change of society, organizations proceed in synchrony with each other. A researcher who wants to study the development of society from social, economic and political perspectives should concentrate on the subject of organizations (Öncü, 1982, pp.7-28).

Although various definitions have been made for the concept of organization, a consensus has not been reached. According to Richard Daft (2015), an organization is a social asset that is consciously structured, coordinated, and connected to the external environment, such as activities for specific objectives. What makes organizations different from other social structures, such as a factory or a village, is that they have specific pre-planned goals and action plans to achieve them (Öncü, 1982). A football team or a non-governmental organization can be shown as an example of an organization.

The work they do in the hierarchy of authority and responsibility by cooperating and dividing labour among a group of people in line with certain common purposes is the structure of coordination of their labour (Eren, 2019, p. 1121). For example, schools, hospitals, commercial centres and associations are formal organizations.

The natural organizational structure is the informal organizational structure, which is not primarily found in the formal organization design but is spontaneous, depending on the needs of the members of the organization. While individuals work in a formal organization physically, they also bring their own thoughts, values, feelings, culture, problems and experiences to that work environment. These individual characteristics are at the root of different people's needs. It is not possible for the formal organization to meet these needs. A formal organization is a structure created for the realization of the goals of the organization. The level of failure to meet individual needs in the formal organization also encourages the expansion and increasing number of natural organizations. An individual may be part of more than one natural organization. Examples of concepts that enable the formation of the natural organization include spiritual and social needs, natural leadership, spiritual support, conflict, friendship, emotions, and individual goals.

In the marginal model, the view that the main decision of the organization is formed in a series of small elections is dominant. Many organizations prefer to move forward with small initiatives rather than big ones. According to this model, organizations reach several decision points and sometimes encounter obstacles in these decision points. Mintzberg expressed them in the form of 'decision flow disruption'. Disruption of flow requires the organization to return to the previous decision and try new actions. Decision cycles are the method by which the organization learns the steps it will take on the subject of decision-making (Daft, 2015).

Inter-organizational and Intra-organizational Relations

While organizations previously tried to exist by keeping themselves independent and separate and to excel compared to other organizations, organizations today continue to exist through inter-organizational relations and interchange as part of an ecosystem. An organization in a network of inter-organizational relations may be an organization that cooperates with or competes with other organizations. There are four basic approaches to inter-organizational relations. According to the theory of resource dependence, organizations try not to depend on each other as much as possible. In order for an organization to achieve its goals independently, the flow of resources to the organization must be continuous. Organizations also observe their surroundings for the continuity of resource coverage. In cooperative network theory, organizations look to cooperation and interdependence to increase their efficiency and production power. Another approach in population ecology is to explain how the organizational spectrum will grow with new organizations filling the fields of activity

left empty by organizations. Institutionalization theory, on the other hand, examines how organizations can transform themselves into an institutional structure or improve them from an institutional point of view (Daft, 2015).

1.1. Research Problem and Objectives

After the 2011 Syrian mass migration, Turkey became the country with the largest number of refugees in the world. There are approximately 3 million 600 thousand Syrians (5 million with foreign official figures) in Turkey with official figures. The majority of Syrians (3 million 467 thousand 798 people), who are under temporary protection status, maintain their lives outside the camp with limited rights and freedoms under very difficult conditions (Presidency of Migration Management and former General Directorate of Migration Management, 2018). Those living in the camp are only 144 thousand 36 Syrians (Refugees Association, 2018). Being away from his homeland, an uncertain future, and the restriction of his vital rights have negatively affected Syrian refugees emotionally, physically and socially (Döner et al., 2013, p.764). Syrians are unable to benefit from adequate housing, health, education,

The vast majority of Syrian refugees do not speak Turkish and do not know where to apply when faced with a negative situation. The state provides no systematic support for Syrian refugees in obtaining general information about the language and the country. In terms of housing, they face many challenges; housing centres have the capacity to accommodate a very small proportion of refugees. The remaining majority live together in several families, in precarious and unsanitary homes that rest without a contract due to economic conditions, and homeowners often rack-rent to Syrian refugees (Kutlu, 2015). Most asylum seekers in many European countries are placed in housing centres or provided with social assistance to help those outside the housing centre maintain their lives, while Syrian refugees living in Turkey are outside of housing centres, and no social support is provided for them to live their lives. (IGAM, 2017). Employment conditions are also not favourable for Syrian refugees. They work much longer hours in uninsured, precarious, unregistered work and are paid lower wages, and employers earn unfair profits through Syrian refugees. Child labour has also increased in Syrian refugees due to economic conditions (Taş et al., 2016, pp. 265-273). In addition, the inclusion of Syrian refugees in the labour market as a cheap labour force has led some of the unemployed people in Turkey to see Syrians as the cause of unemployment, and they act hostile towards Syrians (Kutlu, 2015).

Turkey, although it has come a significant way in migration and asylum policies over the past 10 years, is inadequate in terms of legal rights for asylum seekers and practices that facilitate the integration of immigrants, and the integration of immigrants according to the Immigrant Integration Policy Index (MIPEX, 2015) it is the most

unfavourable country for integration of refugees (IGAM, 2017). The current situation in Turkey is worsening if the parameters in the adaptation of Syrian refugees to society (health, housing, education, employment, language learning and access to social orientation, etc.) are not achieved; it is seen that the increase in unemployment, ghettos and criminal gangs cannot create a healthy living environment for both Turks and migrating Syrians (GİGM, 2018). No evidence was found that Turkey facilitated the compliance process in accordance with the standards in the Geneva Convention (Article 34) (IGAM, 2017). Societies and groups that do not take adequate support from the state and the private sector for the solution of social problems are directed to produce solutions instead of waiting for solutions, which brings civil society organizations (NGOs) to the agenda (Şahin & Öztürk, 2008, pp. 3-29). Non-governmental organizations are organizations that act independently and voluntarily work for collective benefit and have no profit expectations (Emini, 2013, pp.43-46).

Human rights advocate NGOs are obliged to protect the fundamental rights of individuals and carry out activities against structures that commit rights violations (STGM, 2011). There are many human rights advocate NGOs in Turkey actively defending the rights of Syrian refugees (Erdem & Öztaş, 2007, pp. 559-586).

The main problem of this study is that human rights advocate NGOs in Turkey do not get the sufficient support they expect from society and the state, and therefore, their facilities remain inadequate. In other words, in general, civil society and NGOs, specifically fundamental rights advocates, are weak and inadequate in Turkey.

The main aim of the study is to examine the activities of human rights advocate NGOs, each of whom plays a major role in the compliance of Syrian refugees. In this context, it is the investigation of the activities of refugees for adaptation, their working methods, their relations with the state, the people and other NGOs and the processes they have experienced regarding Syrian refugee compliance. Its ultimate aim is to present the views that will facilitate the adaptation of Syrian refugees to society with the data collected.

In this article, the answer to the following research questions as sub-problems is searched:

- How is the relationship of rights-based NGOs with the state in the context of the Syrian refugee crisis?
- How is the relationship of rights-based NGOs with society in the context of the Syrian refugee crisis?
- How is the relationship of rights-based NGOs with other NGOs within the framework of the Syrian refugee crisis (cooperation, etc.)?
- What are the work methods and activities of rights-based NGOs within the framework of the Syrian refugee crisis?

The main aim of the study is to examine the activities of human rights advocate NGOs, each of whom plays a major role in the compliance of Syrian refugees. In this context, it is the investigation of the activities of refugees for adaptation, their working methods, their relations with the state, the people and other NGOs and the processes they have experienced regarding Syrian refugee compliance. Its ultimate aim is to present the views that will facilitate the adaptation of Syrian refugees to society with the data collected.

1.2. Importance and Limitations of Research

The most important issue that adds original value to this study is contributing to the gap in the literature regarding the opinions, challenges, processes, and expectations of human rights advocate NGOs in the focus of Syrian refugee compliance. The second point is that it was carried out with rights-based non-governmental organizations in Ankara, where activities are actively carried out on Syrian refugees (which will allow us to collect more data compared to other cities). This study is limited to three NGOs who agree to participate in the study for the sociological analysis of human rights-based NGOs in the focus of Syrian refugees.

While it is thought that meeting with human rights advocate NGOs in Ankara will be important, due to time restrictions, it was interviewed with 3 NGOs who have different ideologies and who have a consensus or disagreement with the state. Especially in NGOs advocating gender equality and women's rights, it is thought that this research will add significant value, and the request for a meeting has been sent to both women and LGBTI rights defenders through communication channels. However, no positive or negative feedback was received from the two associations. Human rights-based international organizations with branches in Ankara also met the demand negatively. Therefore, it was not possible to collect the desired level of data. In addition, although an NGO responds to most of the interview questions with transparency during the interview, the fact that it deliberately answers some questions superficially and wants to move on to the next question is one of the limitations of the research.

1.3. Method

The empirical data collected from the field were analyzed on the basis of "Interpretative Sociology" (Adorjan & Benjamin, 2016). As it is known, it is understood that social actions are not self-explanatory and can only be understood after being interpreted as a "Symbolic Methodological approach, which is also compatible with the micro-sociological theoretical approach called interactionism Interpretative Sociology in the analysis of a lot of qualitative research because it is widely used, it is also considered suitable for this study (Wallace & Alison, 1999). The universe of empirical research is human rights advocate NGOs in Ankara. The sample selected purposely consists of İHD, İHGD and MAZLUM-DER.

İHD was founded in 1986. The establishment of the association was led by the restriction of rights and freedoms that emerged after the 1980 coup, the increasing use of authoritarian practices and the intensifying torture in prisons. Therefore, the main purpose of İHD is to work on basic freedoms. Basic activities: a scientific examination of human rights practices in the world and conducting research, following up on developments in basic rights, releasing to the public, announcing to the relative authorities and establishing research centres in order to maintain its facilities, organizing conferences in order to increase the level of awareness of the society about human rights and freedoms, providing legal support to persons who have suffered rights violations; submission of their applications and complaints to the competent institutions, the public and freedom of thought, etc., it can be summarized as supporting peace at home and around the world, organizing campaigns against torture, ill-treatment and wars and cooperating with organizations that adopt rights advocacy. İHD has global and local collaborations. It is a member of the International Federation of Human Rights, the Euro-Mediterranean Human Rights Network, and the Confederation of Refugee Rights. It is also a founding member of the Human Rights Joint Platform (*İnsan Hakları Ortak Platformu*, İHOP) ve Turkish Human Rights Foundation (*Türkiye İnsan Hakları Vakfı*, TİHV).

İHGD is a civil society organization that shows rights advocacy in the national and international sense, founded in İzmir in 2003 with the participation of human rights defenders from many cities of Turkey. İHGD, which has adopted that rights are the highest value, is of the opinion that rights violations can only be solved by a systematic approach and appropriate strategies. İHGD is a founding member of İHOP. At the same time, İHGD is in partnership with Amnesty International (AI) and Concern Worldwide globally and is in partnership with the Kaos Gay and Lesbian Cultural Researches and Solidarity Association (KAOS-GL) and the Refugee Rights Association locally.

In 1991, MAZLUM-DER was founded by a group of 54 journalists, writers, lawyers, publishers and business people. MAZLUM-DER was founded primarily in addition to İHD and TİHV. It works in organizations, education, media, social relations, and law. The Association has six different commissions working on specific problems.

Analysis

The documents found on the websites of NGOs, which constitute the sample of the research, are covered under the sub-headings of semi-structured in-depth interview questions (Syrian refugee crisis opinions, relations with the state, etc, their public relations and collaborations with other associations) were examined. In the last stage, NGOs were contacted by phone and e-mail for fieldwork. The ethics committee approval form of the research and the interview questions in the research were also sent via e-mail simultaneously with the request for the

interview. After the positive return of the associations, the appropriate date and time for the interviews were determined. During the interview, the representatives of the association first filled out and signed the voluntary participation form for the research. Subsequently, semi-structured in-depth interview questions were directed to the representatives of the association, and answers to the basic and sub-questions of the research were sought. The entire interview was recorded with a voice recorder.

In order to find answers to research questions, interview questions were directed to rights-based NGOs during the face-to-face meeting.

Interviews recorded on the audio recorder are manually translated into writing. Written data is analyzed by conducting an in-depth analysis.

2. Findings and Discussion

The empirical research findings in this sub-section are presented by discussing the relevant literature on the basis of the purposes formulated in the questions.

2.1. The Relation of Human Rights Advocate NGOs with the State

The relations of the three NGOs examined in this sub-section with the state were presented to the data obtained from the interviews by including them in the tiles. The findings were also discussed in the literature.

The Relationship of İHGD with the State

İHGD is of the opinion that the state does not welcome the activities of rights defenders like NGOs today. Especially since 2015, with the increasing concentration of the authoritarian state structure, it is clear that rights-based NGOs, NGOs' opinions and activities are not very favourably approached. The Turkish Economic and Social Studies Foundation (*Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı*, TESEV) and the Agenda given with the Child are examples that will strengthen this belief. It underlines the closure of large rights defenders NGOs such as TESEV and Agenda Child, which have recently had significant acts on children's rights. It states that no association has been invited under the İHOP conflict, including the İHGD, where the state has prepared a meeting on the rights of refugees in Turkey. Osman Kavala and Yiğit Aksakoğlu have been imprisoned, and the rights defenders in general are trying to pause. Similarly, the İHGD states that its activities have been blocked for a number of reasons and, therefore, continued to work passively. According to one of the İHGD executives:

Of course, the state loves us very much in this country. The heart is constantly sending us. So, many rights-based associations are often not liked by the state. Because rights-based associations are like horseflies.

They disturb power, and they should. That is the reason for existence. That is to say, the things that the state ignores, violates, and disrupts that is the reason for existence. They are not loved already. It seems that they have been targeted in Turkey for the last four or five years, especially in authoritarian Turkey. As you know, TESEV, for example, stopped its activities in İstanbul. TESEV hit the door and left Turkey, which is the first and largest association working on child rights in Turkey, an association with great potential. For example, it was shut down overnight with a “decree law” due to a report written by TESEV about child rights. Many associations like this have been closed down and are currently under investigation. So maybe you saw it in the media in 2017 in a case in Büyükdada, ten human rights defenders were detained during the day. They stayed inside for four months. The state has known all of this, and these are rights-based legal human rights defenders who have not been involved in any crime, such as those who are still inside. Most of them are journalists. Osman Kaval is inside; who has been contributing to basic freedoms in Turkey for many years. Our association has also been affected by this situation. Two people from the board of directors went to prison. Our association came to the process of closure. In the near process, for example, Garanti Bank invited us to the bank to close our accounts and said that we should close our bank accounts. We opened the new bank accounts from İş Bank. See, closing accounts means; “Close the NGO,” says. Because for instance, no organization gives money in cash to Brother Osman, who has a grocery store: “ Get that money in cash and buy chocolate with this money”. This is how they transfer funds in a fully electronic environment. You have to have a bank account, which is one of the first requirements.

For this reason, bank accounts are known as the respiratory system of associations. You cannot live without him. By cutting this out, the state says that it is, in fact, dying to associations, not living. Therefore, if the state does not receive a reaction from society, all associations, especially our association, will be closed. There are already imprisoned associations. There are associations conducting the investigation. This is considered mobbing over the internet. For example, they have closed the accounts of the association, suffered serious damages, and are forced to open a bank account from a new bank.

The state does not want to cooperate in any way. Thus, a meeting was held during the last process, and invitations were sent. No association participated. The Human Rights Joint Platform (İHOP), associations within the framework of İHOP, did not participate. Due to the fact that Osman Kavala and Yiğit Aksakoğlu are also sick, they are well-recognized human rights defenders in Turkey. Other associations are facing closure. Very insincerely, two days before the meeting without prior knowledge, ‘let’s join the meeting’ says.

As it was understood, there was no cooperation with state bodies. IHGD also mentioned that the state did not fund rights-based organizations. The state could fund the fund to greatly contribute to rights-based associations' activities. IHGD demanded that the state not put obstacles on rights-based NGOs such as its own and believed that there would be more comfortable working spaces. IHGD, although it carried out basic solution proposals and awareness-raising trainings such as the removal of rights violations on refugee compliance, mentioned that these solutions can only be applied by the fact that the state gives status and rights to Syrians. In addition, while we found it very humanly and we appreciated that the state opened its doors to Syrian refugees, it is, in fact, the opinion that the power did this not as humanely but politically. For example, in the Aleppo massacre in 1988', it mentioned that the mass of immigrants from Iraq were not taken to Turkey without humanitarian action. In addition to the non-humanistic political actions of the state, the media close to power also mentioned that the language of hatred against Syrian refugees was dominant.

The Relationship of İHD with the State

İHD stated that its relationship with the state within the framework of the refugee crisis was in the form of reporting and advising the state on the current status of refugees in education, employment, housing, health, etc. These reports were reports prepared according to the principles of international human rights standards. İHD also remarked that the main reason for writing a public report against rights violations was to communicate the situation to authorities having the ability and authority to resolve fundamental rights violations. It provided reports of infringement of rights by making appointments with state authorities and submitting them to the relevant authorities. In cases where it did not get an appointment, İHD announced its reports to the public via the websites. On the other hand, İHD stated that they could have problems with the demands of demonstration, the right to freedom of expression and association. İHD was of the opinion that rights defenders like itself were generally not very welcome by state authorities because of expressing rights violations. According to one of the İHD executives:

Of course, as a non-governmental organization, we have relations with public institutions. We are announcing the reports we have prepared to the public. We send the reports we have announced to the public and all public institutions. In other words, we send a report prepared about refugees to the Migration Administration if we cannot send it directly to the Ministry of Interior. Our aim here is already to convey these issues to the public authorities, that is, to those who are obliged to solve this issue and who have the authority and capacity to solve it. We may not be able to resolve a person's right to housing, but we can help them create and resolve the awareness of the right to housing. Our relationship with the state is progressing in this way. We are advocating for violations that exist with the reports you have, and we request an appointment from public institutions to convey our views on this issue. We prepare our reports and go to them.

This sometimes happens at the ministerial level, which can be at the level of the governor of the province or the mayor of the province, or it can be at the provincial directorate level of the related province. There's nothing in that. For us, we have access to everyone we can access without putting hierarchy among any public authority. What is their attitude to us when we do this? In general, we may not always be welcomed because we talk about problematic issues or because we talk about the problematic aspects of the issues. This is very likely, which means that it may not make you very happy to hear the subject of criticism, which is very understandable. In doing so, of course, we need to exercise our freedom of association, that is, our freedom of association, our freedom of demonstration, and our freedom of expression. We use as much as we can. Sometimes we have problems with this. Let's say that if it is forbidden to do activities in any public area in the city, it can affect our activity, or it can be prevented for security reasons when we go out on the street. Such situations exist, but these are not independent of the general human rights situation in the country; that is, the situation of the asylum seekers is not independent of the general situation, and the general situation is not independent of our right to freedom of expression. These are all situations that affect each other because we use them, and we sometimes face administrative or judicial investigations. So, we pass on our reports to them; our relationship with them is largely based on our interviews after we have prepared our reports. Let's say we couldn't make an appointment for a reason. When our report is made public, it will reach out to them. It stands publicly on our website. The relationship of human rights associations with the state is generally the same in other parts of the world and has always been related. But the process is bumpy depending on the content, sensitivity of the subject, and the approach of public authorities to it."

The expectation of İHD from the state was the fact that everyone is born entitled, and the state policies should be regulated in accordance with this situation. For this reason, legal changes are required to improve the status of Syrians. In addition, the necessary orientation and training should be provided to Syrian refugees in order for their applications to become reality. Supervision mechanisms should also be provided to Syrians in order to prevent discrimination, exclusion, etc., which are applied by parents and school principals. The other expectation of İHD from the state was to meet with various NGOs working in the regions on the harmony and rights of refugees and to prepare policy accordingly. Supporting NGOs' appointment requests, facilitating access to state bodies and notification of opinion, the views and suggestions of NGOs from the village district, announcing up to all public bodies serving provincial and regional services and supervising the practices are the demands that İHD expects from the state.

İHD was of the opinion that the situations in which the needs of Syrian refugees living in Turkey could not be satisfied were supported by international human rights organizations.

The Relationship of MAZLUM-DER with the State

MAZLUM-DER stated that its relationship with the state was limited to the main activities and duties of the NGOs. It stated that they had set up an agenda for the solution of the refugee crisis, published reports and submitted interview requests to the relevant authorities for the discussion of these issues. It stated that cooperation with the state organs is the direct transmission of the reports prepared by Mazlum-DER to raise awareness on behalf of the refugee crisis they were interested in and make suggestions for its solution. If they were rarely able to meet with the relevant authorities, they transmitted the reports in the form of press releases or indirectly via social media. According to one of the MAZLUM-DER executives:

“We determine our relations with the state, our interview titles and our requests. There are requests for visits from the public, and we are very transparent about this. Although we have received various criticisms from almost every environment in our explanations and reports, we have not experienced any difficulties in terms of self-expression until today, and we have not felt any fear. However, in the context of meetings and demonstration walks, there are problems (such as directing to different areas). In terms of freedom of association, we have no problems as MAZLUM-DER. Our aim is to ensure peace and not to have war. Some groups in Syria are radical groups that come under criticism for seeing themselves as right. We cooperate with the state to end rights violations, or we convey the problem to the authorities. If we do not reach that authority, we operate by creating public opinion and agenda. During the February 28th period, our association was destroyed by various pressures. Our managers were put in prison in custody. Some of our branches were closed.

Our cooperation is to communicate problem detection and solution suggestions directly or indirectly (press releases, social media, reports, etc.). Those who came to our association from the Embassies of Egypt, Iraq, Iran and Sudan. Those who came from the Swedish embassy. Since Ankara is the capital, all ambassadors come from time to time to meet with us. They take our ideas on some issues. We exchange mutual ideas.

We publish the report and take it to public institutions. We will be interested, they say, but our bureaucracy in Turkey is also progressing heavily because things are progressing. Unfortunately, their efforts to solve the problem are not as they meet us.”

On the one hand, MAZLUM-DER said that the appointment requests they forwarded to the public institutions took place while they were meeting with the authorities face to face and expressing their reports; on the other hand, they said that the solution proposals in their reports were not seen as a priority agenda item by the state, meaning that it took a long time to implement them.

As can be seen, in general, the relationship of the three NGOs to the state they were in the form of transmitting the reports they prepared on the subject of rights advocacy to public institutions and, in cases where they could not meet with public organizations, they shared the reports they had prepared through their own websites and social media with the public. It is possible to say that all three NGOs had no strong relationship or cooperation with the state except to submit reports to the state. This situation was understood from the common points that all three NGOs expected from the state. Common expectations: taking opinions from NGOs on policy development by the state and its bodies, providing support to NGOs for activities that would be in the public interest and eliminating difficulties for NGOs to carry out their activities (especially the demonstration, showing it was the elimination of situations such as restricting the right to freedom of marching).

In short, although İHGD, İHD and MAZLUM-DER intended to establish a cooperative network with the state in order to increase their efficiency in the solution of the refugee crisis (Daft, 2015), it was observed that the state did not look at this situation favourably. Therefore, it was understood that the three NGOs could not establish a cooperative network with the state, and at the same time, the state's activities and production forces on the solution of the refugee crisis remained at a low level. In other words, it was deduced that NGOs and the state did not add significant value to each other in the matter of the actions taken to solve the refugee crisis.

2.2.Public Relations of Rights-Based NGOs

In this subsection, important findings on the public relations of the three NGOs are included respectively.

İHGD's Public Relations

İHGD stated that they received support in public, especially with the exception of a section that thinks they are in the service of other countries. It stated that part of the public opinion considers the İHGD as the arms of other countries in Turkey and that there was no excuse for this situation. His extensive work towards positively changing the attitude of the public was not available. The issue of positively orienting public opinion's attitude to İHGD was somewhat related to government policies, views, media close to power and education policies. İHGD emphasized that by organizing awareness-raising trainings, it could better communicate its ideology and activities to the public. İHGD also stated that the majority of the participants in the training were members of the association behind the education. In other words, the lower benefit of education was summarized as the rise in the number of members. The wish of İHGD, consisting of 90% of the jurists, was that people from each occupational group be active members of the association because İHGD emphasized that human rights were relevant to all occupational groups and tradesmen, as well as to the whole society. According to one of the İHGD executives:

There is a mass that looks positively on NGOs working in Turkey. We see support from people who do not consider NGOs agents and who do not consider NGOs to be the arm of foreign states here. Still, we continue to receive members even during the crisis. We have taken members, for example, in the last process. There are people like that, but the general population already looks at NGOs as agents, as the tongues of the external forces. There is a discourse that has come since the early days of the Republic. There are communities that are hostile to national existence. We are actually in communities that are hostile to that national entity; people see us a little like that. So they separated this and memorized us. That is, people see us as such: communities that are hostile to “national existence”. The outlook in the first period of the republic, the right-based associations of today, these are taking the measure. The majority see us as such, so if you ask, what kind of activities do human rights associations do on the street. I’m sure they say they oppose unity and solidarity, carry out activities of the agency, and are the cursors of external forces.

To give a self-criticism, it was not very clear to our members about the refugee issue and how it would behave in the first place. For example, 2 weeks ago, I prepared a questionnaire about prejudices to members of the association about “mic” at work. I put in front of everyone, right-wrong, fill one of the two. In our association, for example, we can have members who do not know right from wrong. For example, either “all Syrians are given a home from TOKI”, put right or wrong, “All Syrians enter the university without examination”, or “Syrians don’t pay tax when they buy a car”, so we’ve had problems too. Do we take a very clear stance when we are having problems including ourselves with biased information about refugees, so it is possible that the public could have a problem with the topic of refugees? I am not sure about all the members. People are tremendously biased. Instead of asking and learning, they are directly attacked because they have information, no matter whether the information is true or false. What do refugees drink and eat? They don’t have big ideas. So the situation is like this. Saying, “Please stop, I’ll tell you the truth of probably biased information about refugees” is very difficult, not possible. Therefore, there are big challenges.

The media is not taking us. At least I mention mass media, the controlled media. We use social media actively, which is also for our benefit. With these concerns, many newspapers working on rights-based small media organizations have also been closed. Jinha was closed two or three times. Sol Fa Sol was closed in Ankara. For example, the little ones were closed, which supported us and tried to put us on their agenda. It is not possible for them to live; they are making heavy taxes... The rest are huge cartels, and since they are already managed by one hand, we cannot relate to all of them.

On the other hand, İHGD mentioned that there were difficulties in the harmony of refugees in their relations with the public. It stated that even members of its own association on the issue of refugees could adopt a biased attitude, and therefore, society was generally biased. It was of the opinion that even members of the association were not fully informed about the refugee rights and the situation of Syrian refugees. “All Syrians are becoming hosts or do not pay motor tax” and “Taken to university without taking the exam” mentioned that there were many members believing in such thoughts and had insufficient and incorrect information about refugees. İHGD was of the opinion that the prejudice posed difficulties, that most of the society was standing up to access accurate information, and therefore had difficulty in refugee compliance.

İHGD stated that the non-free media, in particular, carried the awareness-raising views and activities of İHGD to the screens. İHGD was intensely announcing its voice through social media. It stated that small-scale media organizations, newspapers and magazines, which included the opinions, suggestions and activities of İHGD, dissolved. Small-scale newspapers such as Jinha, Sol Fa Sol also stated that their publications were terminated or that a large amount of fines were cut due to decree law (*Kanun Hükmünde Kararname*, KHK). In summary, İHGD was not supported by strong media in transferring its opinions and suggestions to the public.

İHD's Public Relations

İHD stated that they had a positive image in the public and that their volunteer work on the elimination of rights violations was appreciated. On the other hand, it stated that Syrian refugees sometimes faced misunderstandings or manipulative reactions following reports on their basic rights and needs. İHD organized trainings in order to correct the perception of “refugee”, which was not very positively received in the society.

In addition, İHD, having an active follower base on social media platforms such as Twitter, Facebook, etc., stated that social media platforms are an important tool to transfer issues such as human rights and discrimination to society by reaching more audiences. It also emphasized that it could offer suggestions and opinions in newspapers, which are rights-oriented news rather than mainstream media. According to one of the İHD executives:

“The perception about us, the people who have been violated or who are in this thinking claiming to be violated, the perception about us when it comes to us is very positive. Of course, there is no problem with that. We offer a service to remove the violation that they claim to have experienced. We offer a voluntary service in terms of living up to these principles. Therefore, the people who come to us have a very positive perception of us in their immediate surroundings and the environment they can access. But it is possible, sometimes the reports and reports we have prepared are also the solutions to the rights violations we mentioned; for example, Syrians do not have access to the right to health, Syrians do not have access to the right to education; there are 300 cases this year. The solution to this is issues such as the right to education

for these people. It is possible that, at times, manipulation can turn into a negative perception in the public about us.

One of the lessons we have given in our human rights academy, to our newly-engaged members, to our volunteers, and one of the courses in the program we are conducting is about discrimination and one about refugees, and we are also making efforts to change the perception of these issues related to refugees. We do it to reach the widest range in order to properly explain ourselves. But it is not easy to do that. Because of the perception of fundamental rights in the country, unfortunately, a large proportion of today's conditions are not so positive or have more positive steps to take. Is there a path to take?

We are the main source of news for all journalists who are already rights-oriented. That is, our reports or opinions will be taken in case of a violation; we are one of the basic NGOs, the basic institutions that are asked for evaluation. But I'm highlighting it in particular for journalists who are rights-focused. But, you know, the media that we call the mainstream is already very limited in its news sources. But as we said, we try to create our own space and environment, and this is especially true of social media.

Our basic principles are to deliver all of our reports to the widest segments by posting this to the press by posting this to the public authorities by sharing our Twitter account with 117000 followers, and sharing it to Facebook, where we have more than 20 thousand followers, we are doing our best to provide the picture of our correct policy to everyone in the context of our principles."

MAZLUM-DER's Public Relations

MAZLUM-DER stated that people generally found their attitude positive but that opposing thoughts and criticisms, including their own base, were expressed from time to time. These criticisms were thought to arise mostly from economic reasons. Especially in the neighbourhoods where Syrian refugees live, employment, poverty, and so on are often associated problems with refugees, it said; for this reason, MAZLUM-DER stated that their views on refugee rights and freedoms could receive criticism in these regions and also in their internal committees.

Also, MAZLUM-DER emphasized that the commitment of the majority of Syrian refugees to the religion of Islam was important in resolving disputes and, so cultural attitudes and behavioural differences between Syrian refugees and Turkish citizens could be solved by increasing common religious awareness, and this contributed to social orientation. According to one of the MAZLUM-DER executives:

We find my public attitude generally positive. Already financially and spiritually, MAZLUM-DER is kept alive by the donations of members and volunteers. Again, people from every profession operating in MAZLUM-DER committees and commissions are operating voluntarily and have no expectations. There can be no question of our neutrality because there is a war here. You must be on one side. We are always on the right side. It is also our right to call the parties to the end of the war.

Society gives us positive support. There are some ascents coming from the base. There is war; one is rightly thought of as an injustice. Some organizations (there may be people in our base who adopt this approach). General problems have also plagued us. For example, we have defended the rights of refugees against the social pressures that have been put up there on the problems of refugees living on Siter. Discrimination, people usually settled there. Society thinks its job is taken away. This is seen financially. Syrian refugees have some behaviours. When it looks different, it is perceived as if the Syrians came from a different religion, and there is a reaction against them. To resolve these problems, we had meetings with the people who lived there, namely Turks and Syrians. We calmly gave our advice on the point of calming the incident.

The media is trying to create a perception as it wants. For example, the media use hate language as opposed to a tolerant approach. It uses language that uses otherizing language and encourages people to take a negative look at Syrians. For example, "harasser is labelled" without investigating the true cause of the incident in some cases. For example, there is a shortage of Syrians and Turks in a neighbourhood. The neighbourhood there forms a public opinion on the negative aspects of Syrians in order to remove them from their own neighbourhood, and this is sometimes reflected in this media. There are personal problems here, not social problems. For example, a Syrian refugee opened a Syrian market. Another marketer may not want it or has opened another business. The owner of a business similar to him may not want or is working in another business. He may not want it. Not just at work. He doesn't want Syrian refugees. Negative fuss can occur because they do not want to, as they try to fire before they leave. They can be found in accusations. They unjustly accused refugees as a harasser or a thief. Since the media took it as it was, without any research, "Syrians harassed the child" in the headline of the newspaper. After that, Syrians are not wanted in the neighbourhood. What's going on? This is why Syrians are becoming harassed. But it's not the truth. We witness such situations.

MAZLUM-DER emphasized that its views and suggestions on rights advocacy could be found in newspapers. However, it underlined that the media used language that created a discriminatory and negative perception in the eyes of society rather than a positive language about Syrian refugees. In some cases, it stated that negative

news about Syrian refugees was put in newspapers without investigating the accuracy of the news. It also remarked that the media shaped the current situation according to the perception it wanted to see.

As it turned out, İHD and İHGD could not be featured in mainstream media in the context of public relations and voicing their opinions and suggestions, while MAZLUM-DER was widely reported in the mainstream media, in the media that currently broadcast on the official party line, opinions and suggestions were given.

İHD stated that it offered its suggestions and opinions in the newspapers that are rights-oriented. İHGD also said that it could be included in small-scale rights-oriented newspapers, but these newspapers were closed by the government.

Although it could not be included in the mainstream media, it was clear that among these three NGOs, NGOs which made the most active use of social media in order to transfer their views to society were İHD. This finding could be explained by the theory of Resource Dependence in inter-organizational relations (Daft, 2015). Although there was a very strong media in Turkey in the current situation in terms of the transfer of the views broadcast on the official party line, İHD was, in order to achieve its objectives independently, 'source assurance provided the continuity of the guarantee to communicate its views and suggestions to the society as an indicator of its effectiveness as an NGO such as', through its own social media and official website.

Another important finding was that expressing economic, health and education rights that Syrian refugees did not have access to in the İHD and MAZLUM-DER stated that a public perception could be created by manipulation related to this situation. Making a defence of the rights of NGOs while expressing their own goals in a natural way, the freedom of expression and the reflection of facts and opinions created negative perception, and it signified that refugee harmony was not prepared in many ways, economic and social.

2.3. Rights-Based NGOs' Relationship with Other NGOs

This subdivision included important findings on the relationship of rights-based NGOs to other national and international NGOs.

The Relationship of İHGD with Other NGOs

İHGD cooperated with local and international NGOs on refugee compliance, such as İHD, the Human Rights Foundation, and national NGOs such as Amnesty International. The Discrimination Network Platform, which touched on refugee rights, women's rights, disability rights and LGBTI rights, was organized by İHGD every

month and associations under the umbrella of İHOP, İHD, and Amnesty International. They held regular meetings every month with associations such as the Human Rights Foundation. In addition, İHGD participated in all of the collections organized by İHOP. İHGD stated that it was cooperating with the literary association consisting of Syrian interventionists and calling their meetings. Apart from the İHOP, it cooperated with the Refugee Rights Center and the NGOs and bar associations defending women's rights. The Helsinki Citizens' Association and Equal Rights Association also said that İHGD used the office of İHGD for rights-defender education and interviews. Amnesty also provided support to refugees' rights awareness-raising activities and signature campaigns by İHGD. There was no cooperation with any international NGO other than Amnesty. As it turned out, İHD kept communication with NGOs strong through monthly meetings and cooperation. According to one of the İHGD executives:

We have a project in İzmir right now. Bringing together the organizations that are discriminated against here, the law society is coming from here, the women's associations are coming, İHD under the umbrella of the Human Rights Joint Platform (İHOP), Amnesty International, said, Associations such as İnsan Hakları Vakfı are participating. We come together under the roof of İHOP, and we are a member of İHOP. In fact, there is an İzmir based association which forms of Syrian literary artists. For example, we call that association to our meetings. We can support the issues they want; we provide such support in small matters, administratively and legally. We have a discrimination network. The Discrimination Network is coordinated by İHGD. Meetings are held in the office once a month. We do not have problems in our cooperation with other NGOs on refugee compliance. But, as I just said, we haven't focused too much on these issues.

We are cooperating with the refugee rights centre, the women's associations and the law society called Baro here. When they ask for our opinion, when they apply for capacity, or when they use our office, For example, the Helsinki Citizens' Association and the Equal Rights Association used our office. We also help such organizations.

Whether or not to be a member of the EU did not affect refugee compliance in Turkey. In other words, İHGD did not see refugee harmony as EU-based. However, it was of the opinion that the fund to be provided in the case of Turkey was a member, and the flexibility of Turkey in terms of democracy could contribute a lot to the activities of the İHGD.

Finally, the İHGD manifesto on the right to prevent rights violations by the decision taken on the last board of directors in order to announce its ideology and views more widely and effectively in respect of rights advocacy, including refugee rights, stated that it intended to prepare a strategy document. It stated that categorizing

Syrians about refugee compliance improved IHGD on how it can make more contributions to the prevention of discrimination.

The Relationship of IHD with Other NGOs

In the context of refugees and fundamental rights, IHD stated that they could communicate with every institution that was the interlocutor of the issue, and this approach contributes more to the solution of the problems. Many international organizations, such as the International Federation of Human Rights, the European Network for Human Rights and the UNHCR, are actively cooperating in the refugee crisis. They also stated that they were in the country, such as the Refugee Rights Coordination and IHOP. IHD emphasized that the issues and expertise of national and international NGOs and other organizations could be different. IHD emphasized that there were general perspectives to collaborating with all institutions that might play a role in solving a problem, including legal communities and municipalities.

It was understood that the cooperation and relations of IHD were strong both on a global scale and locally. According to one of the IHD executives:

We are already the founder of the Human Rights Joint Platform (IHOP). There is a coalition for refugee rights, and we are working with them. We are working with the United Nations High Commissioner for Refugees. Because one of the articles included in the charter of our association has a clause about doing business alone as well as doing business with institutions working on these issues, because the human rights movement is so big and so complicated, it may not be possible for a single organization to overcome it alone. That is why we are in cooperation. We come together with all institutions that we can work with and come together in the light of the association and fundamental rights principles. We have had no problems with this issue since the beginning, both in the country and abroad, at the national and international levels. We have been working very hard on this issue. Here are the visits of 2011, 6 camps that I just mentioned for Syrian refugees, namely 6 camps from 7 camps, together with an international human rights organization. We did this together with the refugee rights working group within the European Human Rights network. We worked with the International Federation of Human Rights. We do all of these things.

We do not focus on whether or not we have problems with other NGOs. So, this is our focus, the issues we cooperate with, and the issues that fit our field of work, but in some political, basic freedoms policy context, we can have differences. But since we haven't put this in our focus, we're bypassing it.

We conduct regular meetings with organizations operating on refugee compliance, and we are on the same platforms. So we can participate in their work for this, we invite them to our own work, right (Ceren) Professor? We are able to organize joint events in the bar, such as the event in the Urfa Law Society (Bar), or we are talking about how we can follow the issue with the power union on these platforms by creating platforms. This is how the Refugee Rights Coordination emerged.

We, ourselves, have a very unique characteristic. When the Human Rights Association was founded in 1986, after the September 12 military coup, the first non-governmental organization is a democratic non-governmental organization, but a movement beyond being an association; because of the human rights movement, we are communicating our strategies as a human rights movement while communicating our messages to the public. Not just through the press. We are trying to communicate it to broad sections of society. Social segments where other non-governmental organizations, except trade unions or parties, some are in communication or interaction, are limited. Therefore, the strategies we apply the tactics may not be compatible with them. Our widespread organization, that is, the fact that we are organizing 40 branches, the ways that we are organizing in half of the country are different, and our needs are different. They might be different. But what is possible is that social media, not just traditional mainstream media, so can access all places where they can access their material, whatever reports or activity reports they have prepared correctly. The one-to-one meeting is because the vast majority of our work is done through one-on-one, face-to-face meetings, and we are a grassroots organization. We have such a difference. So, the strategies we implement or the tactics we have in mind may not fit another organization, the organization consisting of a board of only seven people.

The Relationship of MAZLUM-DER with Other NGOs

MAZLUM-DER did not cooperate officially with other NGOs. With most NGOs, at different times, they conducted interviews for joint work. These meetings, which took place at the level of joint statement preparation and mutual information exchange, are developing instantaneously according to the agenda. MAZLUM-DER emphasized that they were in contact with organizations such as İHH, İHD, Deniz Feneri, UNICEF, UNHCR, IOM ve Af Örgütü, and had many meetings in the past on different topics. According to one of the Mazlum-Der Executives:

In the context of voicing problems, we have worked with almost every NGO operating in the field. Some of the explanations expressed above are jointly made. We have no formal cooperation with any organization. There are people in those associations with whom we are friends. For instance, Syrians need food, coal, etc. Can you help to ensure these things? We say this to our friend who is a member of another NGO. NGOs such as İHH, İyilikDer, Deniz Feneri, and Yardım Eli Derneği maintain activities on clothing, housing, and the provision of the same basic needs. Our cooperation is developing spontaneously. For example, a refugee

came here and said that he was very victimized by a legal citizen. Because we do not work financially on that. We advise the relevant associations to the refugee on meeting his needs. They don't just come for food and drink. Another refugee arrived. A province outside Ankara, they have foreseen the placement of Çorum. He comes to us and says, I don't want to stay in Çorum. I want to stay in Ankara. There are such situations. What can we say here? If the standard of living is healthier when we stay here, we have negotiations with UNHCR, the Migration Administration. If there is nothing to be done legally. If there is a procedural way to stay, we advise on staying. Such things are rare, and only 1-2 examples have come to us. He has not left Ankara. In one-to-one contact, we try ways to work together. We direct refugees to our partner NGOs and provide them with legal support and support on other issues.

It was clear that the strongest NGO, İHD, was the cooperative network among the three NGOs. İHD was in cooperation with many NGOs in the universal sense. Therefore, İHD has collaborations with many NGOs, such as European Human Rights Networks and the International Federation of Human Rights, on the refugee crisis around the world.

As seen that İHD was close to the Management Science approach in organizational decision-making from the answers it gave to the interview, it was also seen that İHD made decisions in a more systematic way, taking into account the factors and on the other hand, MAZLUM-DER made instant decisions in some organizational situations and its activities or negotiations could develop spontaneously. For this reason, it is possible to say that MAZLUM-DER exhibited the Waste Bin model approach in some cases (Daft, 2015).

2.4. Rights-Based NGOs Views, Working Methods and Activities within the Framework of the Syrian Refugee Crisis

This subdivision includes the views of rights-based NGOs on the Syrian refugee crisis and important findings on their working methods and activities within the framework of the refugee crisis.

İHGD's Views on Human Rights Advocate NGOs and the Syrian Refugee Crisis

İHGD did not discriminate against Syrians, approaching the refugee crisis humanly, approaching the refugee crisis with the view of the only difference: "One's hometown is Turkey, and the other one's hometown is Syria". In other words, it was an NGO that assimilated the equality of Turks, Syrians or all people of other ethnicities in terms of rights and freedoms and did not make any difference. İHGD stated that systemic racism was present in Turkey. If we detailed it, it was clear that Turks were racist even to their own citizens, like Kurds. In parallel with this situation, the belief that social problems related to Syrian refugee harmony can be overcome was

insufficient. In the eyes of Turkish society, Syrians are seen as a trouble-maker. İHGD foresaw the return of Syrians to Syria by creating safe zones on the border of Syria. On the other hand, it was believed that the crisis that had been going on for eight years and the prolongation of the stay of Syrian refugees in Turkey made their return more and more difficult. According to one of the İHGD executives:

“It is a very legal discourse to call refugees, but we look at the event more humanely. So, whatever you call refugees, asylum seekers, political asylum seekers or irregular migrants. We consider, defend and demand the basic rights of the people living here in the context of human rights. So, in the same way, we don’t see any differences. Only the difference results from being a citizen. Turkish citizens have certain advantages, but these people are a little more disadvantaged. There is only a difference in this context. But this should be overcome with the necessary studies, and the refugee crisis was not happen humanly. In addition, the refugee crisis was not accepted under international conventions. They came to Turkey massively as a result of more political interests and Turkey’s negative foreign policy strategy. In fact, neither as a capacity nor as an infrastructure, neither economically nor legally, the refugee crisis in Turkey had no infrastructure. They were accepted in this way. So, there’s an incredible mess here. Even in human rights advocate NGOs in Turkey, there is confusion about Syrians. In other words, even rights-based associations can look this way we come across from time to time. But as I said completely, we’re looking at it from a fundamental rights perspective.”

İHGD emphasized that talking about Syrians as our own citizens, without discriminating, without categorizing, was one of the most basic solutions to refugee harmony. The general objectives of the İHGD were to reduce the hatred towards Syrians based in Turkey and to achieve social acceptance by adopting a climate of tolerance. Specific objectives of refugee cohesion as an association did not exist. While there were no concrete activities related to refugee crisis resolution and refugee cohesion, it was developing policy on improving refugee rights in employment, education, health, freedom of travel, etc. İHGD believed that all the parameters ensuring refugee rights and refugee compliance were interrelated. For example, if Syrian parents could be employed, Syrian child labour would be significantly reduced, and the education level of Syrian children would increase. In summary, İHGD provided education, employment, housing, freedom of travel, health services and services in the name of ensuring refugee cohesion in Turkey and resolving the Syrian refugee crisis. İHGD believes that legal obstacles in front of rights should be removed and makes recommendations to authorities regarding this view.

İHD’s Views on Human Rights Advocate NGOs and the Syrian Refugee Crisis

According to the information obtained from the interview with İHD, İHD considered everyone as an entitled subject and acted in line with this policy. İHD, Turkey’s Syrians, due to the geographical reservations it put in the Geneva Convention, although it did not identify as a refugee and granted ‘temporary protection status, it was of the opinion that Turkey should have considered Syrians as refugees due to the international contracts and the

Human Rights Declaration signed. In other words, İHD emphasized that the legal status of Syrians should have improved. In addition, İHD remarked that the guest-host framework is a wrong attitude; this definition triggered the refugee crisis. If we detailed it, “guest” discourse led to the perception that Syrians came to Turkey for a short time without any force or reason, and then they would return to their homeland easily. In contrast to this perception, İHD demanded that the prohibition of resending be implemented without exceptions and draws attention to the tolerant coexistence of Turkish society and refugees.

İHD emphasized that within Turkey, a wide variety of communities people from various cultures live together. In addition, it stated that the situation preventing refugee compliance was related to the policies of the state, the right known mistakes related to Syrians, prejudice and the discriminatory language of the media. When Turkish citizens and refugees were in the same environment, there was and would be a reduction in existing prejudices and discrimination. İHD emphasized that the portrayal of the media, especially Syrians, as scapegoats led to the development of negative judgments against Syrians in society. According to one of the İHD executives:

“İHD considers that Syrians with temporary protection status who migrate to Turkey should also enter into refugee status by basing them on international conventions, although Turkey has signed the Geneva Convention and the Universal Declaration of Human Rights with geographical reservations. It is thought that the prohibition of repatriation should also be implemented. It is not appropriate to call Syrians as guests. This definition puts Syrians in the position that they come for a short time with their own wishes. But that is not the case. Refugees came to Turkey to save their lives.

I prefer to say Türkiye society instead of Turkish society. In Turkey, various communities live together. Many different identities and cultures live together. So, I'm saying that there's a problem here with formal policies rather than speaking on behalf of societies. Let me say again that this is the guest-host framework and, again, the mistakes that are known about the Syrians; the role of the media here is very important, and we have, at least in the last period, problematized this role of the media. We emphasize this in our own work. The fact that the media calls them guests declares them scapegoats, shows them as guilty, unfortunately, and it causes prejudices in Turkish society or causes the deepening of existing prejudices, causing them to spread. Therefore, in the Syrian issue, in the refugee issue, is Turkish society ready? If policies are developed for this and to strengthen life together, Turkish society will be ready.

The basis for overcoming the refugee crisis, fighting discrimination, and overcoming prejudices, our primary goal is to fight discriminatory practices that cause rights violations; in order to be able to break those preconceptions, I think that the basic issue here is that the process should be started not with a top-down integration but with a bottom-up integration.”

The main objectives of İHD were rights violations and the fight against discrimination. It defined the basic actions to be made in order not to use words containing discrimination and to eliminate the judgements given against Syrians as basic moves to overcome the refugee crisis. Another important move was to draw the language of the media in a positive direction. In order for the Syrians to have access to refugee rights, considering the fact that they were refugees, it was also very important that human rights advocate NGOs, in particular, address the Syrians as refugees instead of guests. It stated that refugee harmony would be achieved by organizing from the bottom up, that was, by the people to look at life with the refugees with tolerance and to adopt this situation. If these solutions could not be fully implemented, it predicted that girl-child marriages and violence against women would increase in the medium term. The other development situation was that Syrians would be more timid, which was likely to bring about conservatism. İHD emphasized that the uncertainty of temporary protection status affected women and girls in particular. Lack of access to employment and education for Syrian refugee families forces girls or women to become second wives or be forced to marry. This situation would lead to the development and growth of prejudice against Syrian women. For example, expressions like “Our husbands marry Syrian women, they wear a lot of make-up, very white people” were such negative thoughts. İHD emphasized that this was the result of discrimination. The solution to the situation was to improve employment and economic conditions and ensure refugee rights.

İHD’s main goal in refugee compliance was to develop the capacity to improve refugee rights. Since 2011, life in camps has been observed and reported that refugees had not reached healthy living conditions. They shared these reports with the public. The main role and main force in ensuring refugee compliance were the larger authorities rather than NGOs, public institutions and organizations, UNHCR, the Ministry of Internal Affairs, and the Ministry of Interior. İHD observed whether the current situation in Turkey improved in terms of refugee compliance and refugee rights and wrote reports and made suggestions.

İHD stated that there was no distinction in determining the refugees to be supported, while on the other hand, the situation of being a refugee or migrant caused different needs even if the economic level and language level of a Syrian refugee were good. İHD did not discriminate against the rights that ensure refugee compliance. The human rights policy of İHD was that rights were holistic. In other words, it was the view that one right affected all other rights. For example, even if a person had a good economic situation, he could not be employed, and his economic situation might have fallen if he did not have the right to education. This situation could also lead to the inability to take advantage of the right to housing,” in his opinion.

MAZLUM-DER's Views on Syrian Refugee Crisis

MAZLUM-DER looked at the Syrian refugee crisis from a broader perspective, saw it as fundamental rights violations, and attributed it to deficiencies in the law. MAZLUM-DER argued that the fundamental rights of refugees, such as the freedom of life, property, religion and expression, must be protected, but at the same time, their return to their homes should be facilitated by the relevant authorities in Turkey and Syria. According to one of the MAZLUM_DER executives:

“BM Contract “refugee”, race, religion, nature, as a result of the events taking place, if a person is outside the country of which he is a citizen because he is a member of the group or because he is rightly afraid that he will be followed because of his political convictions, or if he is not able to return there; he is called. In the context of human rights, there are five basic rights: Can. Rights, Religion, and Expression. At the very beginning, and most importantly, life is the right to life. Refugees are persons who are trying to be stripped of their right to life and housing in their own homeland. MAZLUMDER fights for the defence and protection of these rights.

As MAZLUMDER, we are an association that sees and reports the Syrian refugee crisis before the crisis. In this context, our 2010 report can be examined. The suggestions listed in this report have been expressed, and we think that if there were an improvement in these issues, we would not face a refugee crisis in these dimensions.

When we look at the situation as the right to life and shelter, we also think that when the land on the earth is basically seen as the trust of God to us, the issue we call “crisis” can be overcome. Turkish society is multi-national and multi-cultural. A society accustomed to living together with different ethnicities. This situation is not just unique to today. For example, before and after the World War, there are many exiles. For example, there was migration from Bulgaria in the 1980s, and there were refugees from Northern Iraq. Circassian exile from the Caucasus. We lived with different ethnic groups. We lived with the Armenians. We are a society that has managed to live together peacefully, no matter what ethnicity we are. However, there are some elements, such as ethnic nationalism, which is a bit of nationalism in every person. The structures we call fascists fuel this. Like what these refugees are looking for here, we can't find a job. However, as far as we know, within the scope of Syrian immigrants, Turkish society was able to gain a workforce from Syrians, who are what we call intermediate technical workers in Sıteleler, Ankara, for example. In this way, there is harmony to live together. Some people have a prediction that because they work, we are out of work. This has a partial margin of accuracy, but it is not a problem that cannot be overcome. The culture, structure, and religious beliefs of Turkish society are suitable for the community to live together with people of different ethnicities, especially in terms of people's approach to the event, which is based on the idea of social assistance in the

religious sense. We all live in a Muslim community. We have an Islamic stance. There may be differences in understanding and interpretation. But because of humanity and helping a person in a difficult situation, lifting the fallen human being is our basic principle, and we have previews that the refugee crisis can be overcome.”

In addition, MAZLUM-DER stated in his 2010 report on human rights in Syria that he saw the refugee crisis in advance and that the extent of the crisis would not come to its present state if the headlines featured in the report were implemented. In this context, it argued that the main measures outlined in the report could keep the refugee crisis at a smaller scale. The relevant measures were, respectively, for the Syrian administration to inform the public more transparently about the war crimes that had occurred in Syria, the opening of prisons and detention centres to the control of human rights advocate organizations and especially the repeal of laws against basic freedoms, etc., consisted of a series of titles.

As can be seen, İHD, İHGD and MAZLUM-DER were looking at the refugee crisis and the situation of Syrian refugees from the perspective of human rights and developing solutions in this direction. The three NGOs adopted the fact that Syrian refugees were entitled subjects, and in accordance with this situation, they believed that government policies and legal legislation should be regulated and that the status of Syrians should be improved. MAZLUM-DER, from a more religious perspective, was of the view that refugee harmony would be facilitated by common religion and faith, and an environment of tolerance would be ensured in terms of overcoming the refugee crisis. İHD was convinced that Turkish society, which was a multicultural society in the past by referencing the situations in the past, would respect different cultures and provide a pleasant environment. İHGD was of the opinion that refugee cohesion was the same for Syrian refugees as discrimination and hatred speech to Kurds in the past and that refugee cohesion would not occur because this situation would not improve.

3. Conclusion

Societies and groups that do not receive sufficient support from the state and private sectors for the solution of social problems are turning to solutions from problems rather than waiting for solutions, which brings up non-governmental organizations (NGOs). The main problem of this study is that human-rights advocate non-governmental organizations in Turkey cannot see the support they expect from the state, and therefore, they are inadequate. The aim of this study is to make a sociological analysis of the relations of human rights advocates and non-governmental organizations with the government, society, and other NGOs in the context of the Syrian refugee crisis.

As it is known, with the Syrian refugee crisis of 2013, the number of Syrians under temporary protection has increased, and approximately 220 thousand Syrians have reached 3.5 million Syrians. The presence of such a high number of Syrian refugees interacting with Turkish society is very important from a sociological point of view. Syrian refugees live in the largest cities. The Turkish state has provided Syrians with housing in temporary protection camps as a service. However, the proportion of Syrians living in camps that can take a limited number of people is 3% of Syrians. The majority (97%) reside in major cities such as İstanbul, Gaziantep, Hatay, Adana, Ankara etc. When the age and gender ratios of Syrians are examined, the rate of the young population is quite high. The average age of Syrians is 22.7 years old. Although infant birth is an indicator of normalization, birth rates are more than the proportion of Turkish citizens. Since it is very difficult for Syrians to transfer to citizenship, 465 stateless babies are born daily in the current condition.

The state provides education and health services to Syrians comprehensively through the Ministry of Health and the Ministry of Education. Psychological support is provided by the Ministry of Family, Labor and Social Services. 88.9% of primary school-aged Syrian children and 70.1% of middle school-aged Syrian children were schooled. Studies can be made to increase preschool (30.8%) and (high school age) schooling services. In terms of health, both public hospitals, university hospitals and private hospitals serve Syrians. An increase in the number of Syrians receiving outpatient services has been observed. There are companies established by Syrians that operate in different areas, such as food trade, wholesale, education, and accommodation. The state does not prevent Syrian refugees from starting a business. On the other hand, informal Syrian worker employment remains a major problem.

When looking at the facilities and services provided by NGOs, NGOs try to open the way for access to education to ensure that refugees receive education. It carries out studies for the supply of educational materials. They provide training services to increase various social orientations towards refugees and to gain competence. They provide language, psychological support and vocational training with their own budgets and international funds. Rights defender NGOs, on the other hand, are working on the elimination of rights violations in education. On the other hand, the work it carries out on employment is to benefit from the social security rights of the workers, to prevent their informal employment and not to be subject to discrimination. Services provided by NGOs include emergency and preventive health services, physical rehabilitation, psychological support, vaccination and drug support. In addition, rights defenders of NGOs, in order to improve social communication, should conduct activities such as providing training on legal and social rights, raising public awareness, and eliminating public misconceptions.

As can be seen, the state is bureaucratic; in other words, it is a rational organization that provides services such as education, health, and social orientation to Syrian refugees through various public institutions such as ministries, universities, and hospitals. The state offers these services to Syrian refugees more easily as it is a more bureaucratic and stronger organization compared to NGOs and human rights advocate NGOs. Although NGOs have various activities related to refugees and to solving the refugee crisis, they are not as effective and comprehensive as the services provided by the state. Another reason for this situation is that the state could create obstacles for NGOs in these matters, and the activities of the NGOs are restricted as they are extracted from the empirical research findings. This shows that the state, as a bureaucratic institution, wants to provide all activities and services for the resolution of the refugee crisis on its own.

In general, the relationship of the three NGOs to the state is to transmit the reports they have prepared on rights advocacy to public organizations and to share them through their own websites in cases where they cannot meet with public organizations. For İHD, it is in the form of sharing reports they have prepared both through the website and social media with the public. It is possible to say that all three NGOs have no strong relationship or cooperation with the state except when submitting reports to the state. This situation is understood from the common points that all three NGOs expect from the state. Common expectations: taking opinions from NGOs on policy development by the state and its bodies, providing support to NGOs for public interest activities and difficulties for NGOs to carry out their activities (especially the demonstration, show it is the elimination of situations such as restricting the right to freedom of marching).

While three NGOs have tried to establish a cooperative network with the state in order to increase their efficiency in the solution of the refugee crisis (Daft, 2015), it is seen that the state does not look at this situation favourably. In this current framework, where the State and NGOs are not in a cooperative network organizationally, in the solution of the refugee crisis, it is understood that both NGOs and the state's activities on the solution of the refugee crisis have remained at low levels of effectiveness and productivity. In other words, it is clear that the NGOs and the state have not added significant value to each other because they have not established a strong cooperation network for the resolution of the refugee crisis.

On public relations, one of the important findings is that MAZLUM-DER's opinions and suggestions are included in the media and newspapers that broadcast on the official party line, while İHD and İHGD's opinions and suggestions are not included in the mainstream media. İHD states that it offers its suggestions and opinions in the newspapers that are rights-oriented. İHGD states that its suggestions and opinions be included in small-scale rights-oriented newspapers, but it is closed by the government. Although it cannot be included in the

mainstream media, it is clear that among these three human rights advocate NGOs, the NGO using social media most actively to convey their views to society is İHD. This finding can be explained by the theory of Resource Dependence in inter-organizational relations (Daft, 2015); although the media, which is currently broadcasting in Turkey on the official party line, is a very strong medium in terms of conveying opinions and suggestions, İHD, in order to achieve its objectives independently, 'source assurance provides the continuity of the guarantee to communicate its views and suggestions to the society as an indicator of its effectiveness as an NGO that provides', through its own social media and official website. Regarding the relations and cooperation with other NGOs, it is clear that the NGO whose cooperative network is strongest is İHD. İHD is in cooperation with many NGOs as a strong association of universal networks. This situation is understood from the joint concrete activities of İHD on the topic of the refugee crisis with NGOs worldwide, such as the European Human Rights Network and the International Federation of Human Rights. It is concluded that the efficiency and activities of NGOs, whose cooperation network is developed among the three NGOs, are more extensive (Daft, 2015).

The views of the three NGOs on the refugee crisis are seen as the rights of Syrian refugees in Turkey and are in the form of improving their status and preparing state policies accordingly. The most important situation in terms of working methods is, from the answers given by İHD in the interview, close to the Management Science approach in organizational decision-making, in a more systematic way, making decisions, taking into account the factors, MAZLUM-DER, on the other side, is seen from an organizational point of view to make instant decisions in some cases, to have spontaneous activities or meetings. For this reason, it is possible to say that MAZLUM-DER exhibits the Waste Bin model approach in some cases (Daft, 2015).

As a result, it is concluded that the relations of all three NGOs with the state are not strong enough and that the views of the NGOs are not implemented even if they are listened to. This shows that in semi-developing countries, the government, where civil society is not able to be effective enough, can play a role in suppressing the activities of NGOs. This study could shed light on future efforts to enhance the power of civil society in developing countries, such as the strength and effectiveness of civil society in developed countries.

Resources

- Adorjan, M., & Benjamin, K. (2017). Interpretive sociology. In *Encyclopedia of Sociology*. Wiley.
- Aksakoğlu, Y. (2006). *STK'lar için savunuculuk rehberi*. Sivil Toplum Geliştirme Merkezi.
- Bingöl, O. (2018). 70. yılında insan haklarını yeniden düşünmek. *Mavi Atlas Dergisi*, 6, 69-70.
- Civil Society Development Center (STGM). (2011). *Türkiye'de hak temelli sivil toplum örgütleri sorunları ve çözüm arayışları*. Ankara: Odak Ofset Matbaacılık.
- Daft, R. L. (2015). *Örgüt kuramları ve tasarımı anlamak*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Daft, R. L. (2015). Örgüt tasarımının boyutları. In R. L. Daft, *Örgüt kuramları ve tasarımı anlamak* (pp. 14-15). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Daft, R. L. (2015). Yapısal boyutlar. In R. L. Daft, *Örgüt kuramları ve tasarımı anlamak* (p. 15). İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Döner, P. Ö. (2013). Syrian refugees in Turkey: Number and emotions. *The Lancet*, 764.
- Emini, F. T. (2013). Sivil toplum kuruluşlarının politika belirleme sürecindeki rolü: TÜSİAD örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36,43-56
- Erdem, T., & Öztaş, N. (2007). *İmge ve gerçeklik olarak sivil toplum ve STK'lar*. *İstanbul Journal of Sociological Studies*. <https://doi.org/10.18368/IU/sk.46178>
- Eren, Z. (2019). Biçimsel ve biçimsel olmayan örgüt yapılarının sosyal ağ analizi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(4), 1121-1142
- Frabs, V. (2009, January 01). *International human rights law: A short history*. <https://www.un.org/en/chronicle/article/international-human-rights-law-short-history>
- GİGM. (2018, June 16). *Geçici koruma*. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
- Human Rights Association. (İHD). (1998, December 09). *Birleşmiş milletler insan hakları savunucularının korunması bildirgesi*. <http://www.ihd.org.tr/ble-mletler-san-haklari-savunucularinin-korunmasi-bdges/>
- Karapehlivan, F. Ş. (2013). Sosyolojide yeni bir alan: Haklar sosyolojisi. 8. *Ulusal Sosyoloji Kongresi*, (p. 28).
- Kutlu, Z. (2015). *Bekleme odasından oturma odasına*. Anadolu Kültür ve Açık Toplum Vakfı.
- Martindale, D. (1998). *The nature and types of sociological theory*. Routledge.
- Migrant Integration Policy Index. (MIPEX). (2015). *Migrant integration policy index*. <http://www.mipex.eu/turkey>
- Miller, S. D. (2018). Assessing the impacts of hosting refugees. *World Refugee Council Research Paper*, 1-7.
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (OHCHR), (2004). *Human rights defenders: Protecting the right to defend human rights*. United Nations.
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (OHCHR), (2020, May 05). *Human rights defenders: Protecting the right to defend human rights*. United Nations.. <https://www.ohchr.org/EN/AboutUs/Pages/WhoWeAre.aspx>

- Öncü, A. (1982). Giriş. In A. Öncü, *Örgüt sosyolojisi* (pp. 7-28). Turhan Kitabevi.
- Öncü, A. (1982). *Örgüt sosyolojisi*. Turhan Kitabevi.
- Research Centre On Asylum And Migration. (IGAM). (2017). *Sivil toplum diyalogu mültecilerin uyumu projesi*. Ankara. https://www.migpolgroup.com/_old/wp-content/uploads/2017/11/Comparision-between-EU-and-TR-Harmonisation-is-the-way-to-protection_FINAL.pdf
- Şahin, L., & Öztürk, M. (2008). Küreselleşme Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye'deki Durumu. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 3-29.
- Taş, H. Y., Küçüköğlü, M. & Mentese, B. (2016), Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların çalışma hayatında karşılaştıkları sorunlar. *TURAN – SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 8(32), 265-273.
- Tezcan, D. (2011). *İnsan hakları el kitabı*. Seçkin Yayıncılık.
- UNHCR. (2006, January 15). Human rights and refugee protection self-study module 5, 1, *Human Rights and Refugee Protection*. 1-127
- UNHCR. (2020). *Defender*. <https://www.ohchr.org/EN/Issues/SRHRDefenders/Pages/Defender.aspx>
- UNHCR. (2020). *Eğitim*. <https://www.unhcr.org/tr/egitim>
- UNHCR. (2020). *Figures at a glance*. <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>
- UNHCR. (2020). *Social and economic impact of large refugee populations on host developing countries*. <https://www.unhcr.org/excom/standcom/3ae68d0e10/social-economic-impact-large-refugee-populations-host-developing-countries.html>
- United Nations. (2020, May, 05). *Human Rights*. <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/human-rights/>
<https://www.un.org/en/sections/issues-depth/human-rights/>
- Wallace, R. A., & Alison, W. (1999). *Contemporary Sociological Theory*. Prentice Hall.

Derleme Makale

İklim Mültecileri ve İklim Mültecileri Kavramını Tanıma Çabası¹

Metecan Çakrak²

Özet

1951 yılında imzalanan Mülteci Sözleşmesi, mülteci tanımını belirlese de, günümüzde zorunlu göç ile iklim değişikliği arasındaki ilişki giderek daha belirgin hale gelmiştir. İklim mültecileri, iklim değişikliğinin etkisiyle şiddetli iklim olaylarına maruz kalarak evlerini terk eden bireylerdir; bu kavram, yasal olarak tanınmasa da tartışmaların merkezinde yer almaktadır. Bu çalışmada, iklim değişikliğinin insanlık üzerindeki derin etkileri ve iklim mültecisi tanımının önemi ele alınmaktadır. İklim mültecileri, yaşam koşullarının daha uygun olduğu bölgelerde yeni bir hayat kurmak zorunda kalan bireyler olarak öne çıkmakta; bu durum da onlara dair yasal düzenlemelerin ve koruma mekanizmalarının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, sürdürülebilirliği teşvik etmek, iklim değişikliğinin etkilerini azaltmak ve savunmasız nüfusların daha fazla yerinden edilmesini önlemek için hayati öneme sahiptir. Bu bağlamda, iklim mültecileri çağımızın en acil sorunlarından biri olarak değerlendirilmektedir ve uluslararası hukukta bu yeni mülteci kategorisinin tanınması gerektiği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelime: İklim Değişikliği, iklim mültecisi, iklim krizi, sürdürülebilirlik, mülteci, göç.

Jel Kodları: Q01, Q34, Q56

¹ Makale Geliş Tarihi: 13.05.2024 Makale Kabul Tarihi: 16.11.2024

² Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Ulaştırma ve Lojistik, metecan.cakrak@ogr.iu.edu.tr, ORCID NO: 0000-0002-5919-6648

Compilation Article

Climate Refugees and the Effort to Recognize the Concept of Climate Refugees

Abstract

The 1951 Refugee Convention established a definition for refugees; however, the relationship between forced migration and climate change has become increasingly evident in today's world. Climate refugees are individuals who are forced to leave their homes due to severe climate events caused by climate change. Although this concept is not legally recognized, it is at the center of ongoing discussions. This study examines the profound impacts of climate change on humanity and the importance of defining climate refugees. These individuals emerge as those who must establish a new life in regions with more favorable living conditions, highlighting the need for legal frameworks and protection mechanisms tailored to them. Additionally, promoting sustainability is vital for mitigating the effects of climate change and preventing further displacement of vulnerable populations. In this context, climate refugees are regarded as one of the most urgent issues of our time, emphasizing the necessity for the recognition of this new category of refugees in international law.

Keywords: Climate change, climate refugee, climate crisis, sustainability, refugee, migration.

JEL Codes: Q01, Q34, Q56

1. Giriş

Dünya tarihinin en büyük yıkımlarından biri olan İkinci Dünya Savaşı (Armaoğlu, 2019, s.362) sona erdikten sonra 1950'li yıllarda insanoğlu, üzerinde yaşadığı dünyada kendisi tarafından kullanılmakta olan kaynakların sınırsız olmadığını ve bu kaynakların bir gün sona erebileceğini kavradı (Yücel & Kurnaz, 2021, s.26). İnsanlık için özellikle çevresel yıkımların daha görünürleşmesinden sonra, ekonomi mi çevre mi sorunsalı üzerinde daha çok düşünölmeye başlandı. Hızlı nüfus artışı ve ekonomik büyüme, doğal kaynakların yüksek düzeyde kullanılmasını gerektirdi. Daha sonra çevrenin önemi ortaya çıktı ve çevre, ölkeleri sürdürülebilir yönetim konusunda zorlamaya başladı.

İklim değışikliğı, özellikle halihazırda yaşanmakta olan şiddetli kuraklık olaylarına, buna bağılı olarak ortaya çıkan kıtlık felaketlerine ve tüm bu yaşananlar sonucunda nüfusun yerinden edilmesine neden olduğundan insanlık için tehditler oluşturmaktadır. İklim mültecisi, iklim değışikliğı ve doğal felaketler gibi çevresel faktörler nedeniyle yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalan kişilere verilen genel bir isimdir ve günümüzde çevresel faktörlerin etkisiyle evlerini terk etmek zorunda kalan ve başka yerlere göç eden insanları tanımlamak için kullanılmaktadır. İklim mültecileri; seller, kuraklık, deniz seviyesi yükselmesi gibi çeşitli ekstrem doğa olaylarının sonucunda ortaya çıkabilmekte ve yaşadığımız yüzyılda görünürlükleri daha fazla olmaktadır.

2. Mülteciler ve Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra hükümetler ve kurumlar, göç ve mültecilerin statüsünü belirleme, bunların tanımını yapma ve bu kavramlara rehberlik etme konusunda çalışmalara başlamışlardır (Ekşi, 2016, s.15; Van Selm & Newman, 2003, s.13). 1948 yılında Birleşmiş Milletler (BM), İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni ilan etti (Armaoğlu, 2019, s.376; Universal Declaration of Human Rights, 2022) ve bu belge, insan hakları tarihinde bir dönüm noktası olarak görölmektedir. Dünyanın tüm bölgelerinden farklı yasal ve kültürel geçmişlere sahip temsilciler tarafından hazırlanan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 10 Aralık 1948'de Paris'te Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilerek tüm dünyaya ilan edildi (Doğan, 2020, s.133). İlk kez uluslararası bir yasal belge, "herkesin zulümden başka ölkelerde sığınma talep etme ve bu haklardan yararlanma hakkına sahip olduğunu" ifade etti (Berchin vd., 2017, ss. 147-150).

1951 yılında BM, savaşların sebebiyle ortaya çıkan kitlesel zorunlu göç akımlarının bir sonucu olarak mültecilerin statüsüne ilişkin bir kongre organize etti. Bu kongrede daha önceden bilinen mülteci tanımını açıklama gerekliliğı sonucu mülteci tanımlaması yapıldı. 1951 Cenevre Konvansiyonu olarak bilinen ve Türkiye Cumhuriyeti'nin de taraf olduğu Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1951 Cenevre Konvansiyonu'nun 1. maddesinin A bendinin (2). Paragrafında yapılan tanıma göre mülteci;

“İrki, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından geçerli sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen milliyetsiz kişi” şeklinde tanımlandı (Ekşi, 2016, ss.16-17; Perruchoud & Redpath-Cross, 2009; United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), 2022).

1951 Mülteci Sözleşmesi ve 1967 Protokolü, küresel anlamda mültecilere yönelik yapılan çalışmaların merkezinde olan temel yasal belgelerdir. İmzalanan antlaşmaların birine veya her ikisine birden taraf olan yüz kırk dokuz devlet ortaklaşa olarak “mülteci” terimini tanımladı ve mülteci haklarının yanı sıra devletlerin mülteci haklarını korumaya yönelik yasal boyutta yükümlülüklerini temel noktalarıyla ortaya koydu. Bu aşamada ortaya konulan temel ilke ve yaklaşım, bir mültecinin yaşam hakkına veya özgürlüğüne yönelik ciddi tehditlerle karşılaştığında ülkesine geri gönderilmemesi gerektiğine dayanan düşünce olan geri göndermeme ilkesidir. Yapılan çalışmaların temelinde hep bu ilke bulunmaktadır (United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), 2022).

1951 Mülteci Sözleşmesi, uluslararası mülteci rejiminin hâlâ merkezi konumunda bulunmaktadır (Ekşi, 2016, s.22). Ancak mevcut durumda uluslararası alanda yaşanan güncel olayların ortaya çıkardığı farklı mülteci türleri hesaba katılmalıdır. Bu yapılarak önceki mülteci kavramı günümüz dünyasında sık sık tartışmaya açılmış ve bu durum daha önceki tanımın dar sınırlarını ortaya çıkarmıştır.

Uluslararası camiada yapılan mülteci tanımlamalarına ek olarak, bazı ülkeler vatandaşlarına ikincil koruma sağlamak için kendileri tarafından belirlenen mülteci tanımlarını ortaya koydu. Ülkeler ayrıca, 1951 Sözleşmesi'nin tanımadığı mülteci statüsü kapsamındaki bazı yönleri genişletmek istedi. Bu yönler örneğin işkence riski, ölüm cezası, silahlı çatışma durumu, çevresel felaketler, doğal kaynakların yokluğu gibi problemleri içermektedir (Ekşi, 2016, ss.17-18). Yeni tanımlar, mevcut yasal tanımın genişletilmesine, yardımcı destek ve koruma gerektiren insanlara destekte bulunmak için alan bırakılmasına ve farklı göçmen kategorilerini tanıma imkânının genişletilmesine olanak tanımaktadır.

3. Mülteciler ve Küresel Ölçekte Çevresel Değişimler

L. Brown 1970 yılında “çevresel mülteciler” kavramını popülerleştirdi (Karamişe, 2021, s.135). Kavramın temelinde yatan tartışmalar 1985 yılında (El-Hinnawi, 1985) Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) hakkında bir makale yayınlamasıyla başladı (Boyacı, 2020, s.46). Buna göre çevre mültecileri, “geleneksel yaşam alanlarını geçici veya kalıcı olarak terk etmeye zorlanan” kişiler olarak tanımlandı (El-Hinnawi, 1985, s.4) çünkü ortaya çıkan

çevresel yıkım bu kişilerin yaşam alanlarını ve kalite düzeylerini temelden değiştirmekte, olumsuz anlamda etkilemektedir. Bunun temelinde, iklim değişikliği sebebiyle oluşan kuraklık, ormanların yok olması, şiddetli mevsimsel değişimler, toprak kayması, aşırı yağış vs. doğa olaylarının insanların yaşam alanlarını yok etmesi bulunmaktadır ve bunlar geri döndürülemez tahribatlardır (El-Hinnawi, 1985, s.7; Myers, 1997, s.168).

Doğal afetler veya insanlık temelli sebeplerden dolayı oluşan çevresel bozulmalar, insan hayatını çekilmez hale getirmekte (Yücel & Kurnaz, 2021, s.110) ve sonuç olarak mağdurlarına yaşadıkları coğrafyaları terk etmekten başka seçenek bırakmamaktadır (Bettini, 2013, s.63). Öte yandan çevre mültecilerinin ortaya çıkmasında çığ düşmesi, deprem gibi çok çeşitli başka sebeplerde bulunmaktadır. Buna göre çığ ve deprem gibi yerel felaketler sebebiyle geçici olarak yerinden edilenlerin yanı sıra, çevresel bozulma, geçim kaynakları ve/veya sağlıklarına tehdit oluşturduğu için bazı insanları göç etmek zorunda bırakmaktadır. İlaveten çölleşme ve/veya yaşam alanlarında kalıcı değişikliklerle sonuçlanan arazi bozulması sebebiyle başka bir coğrafyaya göç edip oraya yerleşenler, başta toprak ve su kaynaklarına ilişkin anlaşmazlıklar nedeniyle yaşanan “çevresel çatışma” sonucunda ortaya çıkan mağdurlar ve deniz seviyesinin yükselmesi sebebiyle yerinden olanlar ve/veya olması muhtemel mağdurlar, diğer göç edenler kategorisinde bulunmaktadır (Berchin vd., 2017, s.148; Climate Refugees, 2022).

(Myers, 1993) Ormanların yok olması, çölleşme, gıda ve tarım yetersizliği, işsizlik, yoksulluk, küresel ısınma ve nüfus artışının yarattığı çevre sorunları nedeniyle insanların göç edeceği ve 2050 yılına kadar 150 milyon çevre mültecisi olacağı tahmin edilmektedir (Berchin vd.,, 2017, ss.147-150). Çevresel yerinden edilmenin yalnızca çevresel bir sorun değil, aynı zamanda ekonomik, politik ve sosyal bir sorun olduğu ortaya konulmaktadır, yanı sıra bu sorunun katlanarak büyümesinin, insanlığın 21. yüzyılda karşılaşacağı en büyük krizlerinden biri olacağı ileri sürülmektedir. Benzer şekilde yapılan çalışmalara ve Birleşmiş Milletler kaynaklarından elde edilen verilere göre sadece 2020 yılında doksan dört farklı ülkeden, yaklaşık yirmi beş milyon insanın iklim mültecisi konumuna düştüğü ve 2050 yılında bu sayının yaklaşık olarak bir milyar civarına ulaşması beklenmektedir (COP27, 2022).

“Çevresel olarak yerinden edilmiş kişiler” (*environmentally displaced persons*) (EDP) kavramı, mülteci kavramını kullanmaktan kaçınmak isteyen kişi, kuruluş ve/veya devletlerce ekolojik tehditler sebebiyle tehlikeye maruz kalan insanları tanımlamak için ortaya atılmıştır (Berchin vd., 2017, ss.147-150).Şu anda çevresel mültecilerle ilgili savunucu grupları, sosyal bilimciler ve araştırmacıları en çok endişelendiren nokta konuya dair kesin bir tanımın olmaması değil, bu insanlar için yasal statü ve normatif korumanın bulunmamasıdır. Bu boşluk çevresel sıkıntı nedeniyle zorla yerinden edilme sorununu ele alma ve yerinden olma riskine maruz kalan grupların sorunlarını iyileştirmeye yönelik önlemleri teşvik etmektedir (COP27, 2022; The Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), 2022; The International Organization for Migration (IOM), 2022).

(El-Hinnawi, 1985, s.5) ve (Jacobson, 1988, s.257) tarafından ortaya atılan tanımlar geniş ve basit olsa da her iki yazar da üç farklı çevresel mülteci kategorisi tasarladı ve bu kavramın ortaya çıkış sebebini oluşturan tetikleyici mekanizmaları tanımladı. Birinci kategori, “geçici çevresel yıkım sebebiyle geçici olarak yerinden edilen ancak doğal bir afet veya çevresel yıkım olayının tehlikeli etkilerinin geçmesinden sonra yaşam alanlarına geri dönen” insanlarla ilgilidir. İkinci kategori ise çevreleri ve iklimleri üzerindeki insanlık aktiviteleri kaynaklı sebepler yüzünden yaşam alanlarını sürekli olarak terk etmek zorunda kalan mültecileri kapsamaktadır. Üçüncü ve son kategoride, çevresel bozulma ve ortaya çıkan yıkıcı etkileri sebebiyle daha iyi şartlarda ve olanaklarda geçim kaynağı aramak için göç etmeye karar veren insanlardan oluşmaktadır (Berchin vd., 2017, ss.147-150).

4. İklim Değişikliği ve Geçim Kaynakları

İklim değişikliğiyle mücadeleye ilişkin mevcut durumu ve yapılması gereken çalışmaların anlatıldığı uluslararası birçok rapor vardır (COP27, 2022; UNICEF, 2022; World Bank, 2021). İklim değişikliğinin ve zorunlu göçlerin etkilerini derinlemesine analiz ederek, iklim değişikliğinin genellikle insan kaynaklı nedenleri olduğunu ve mevcut çevresel, ekonomik ve sosyal kırılganlıkları şiddetlendirdiğini ileri sürmektedir (Berchin vd., 2017, ss.147-150). O halde iklim mültecileri, oldukça yeni bir kavramdır (Ekşi, 2016, s.17) ve hala gelişmektedir (Boyacı, 2020, s.71). Bu nedenle bu terimi çevreleyen tartışma iklim değişiklikleri yoğunlaştıkça ortaya çıkmaktadır (Farbotko & Lazrus, 2012, s.384).

BM başta olmak üzere birçok uluslararası kuruluş tarafından ortaya konulan veriler, dünya çapında sosyo-ekonomik sorunların arttığını göstermektedir. Ülkelerin milli gelirlerinde, ihracat ve ithalat miktarında, küresel enerji talebinde, şehirleşme oranlarında, ulaşım taleplerinde ve ulaşım altyapı imkânlarında, tarımsal aktivitelerde ve tarımsal gübre kullanımlarında, su tüketimleri ve suya olan ihtiyaçlardaki gibi birçok sorunda artış göze çarpmaktadır. Bu sorunlar sera gazlarının artışı, okyanus asitlenmesi, su kaynaklarının kirlenmesi, orman ve tarım arazilerinin yok olması, küresel iklim değişikliği, artan küresel ve bölgesel çatışmalar başta olmak üzere birçok sorunu da beraber getirmektedir. (Letcher, 2021). Örneğin Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) araştırmalarına göre şu an dünyada mevcut düzen devam ederse 2030 ile 2052 yılları arasında küresel ısınma seviyesi + 1,5 dereceye ulaşacaktır (The Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), 2022; Yücel & Kurnaz, 2021, s.23). Yine aynı şekilde devam eden insan aktiviteleri sonucunda WWF’ nin yayınladığı “Living Planet” raporuna göre, 1970-2014 arasında gezegenimizde yaşamakta olan canlı çeşitlerinin oranı yaklaşık olarak %60 azaldığı ve canlı çeşitliliği artık alarm verici boyutlara ulaştı (Living Planet Report 2020, 2022) .

Dünya Bankası tarafından yayınlanan verilere göre, hızlı kentleşme ve artan dünya nüfusunun neden olduğu küresel yıllık atık üretiminin, 2016’da 2,01 milyar tondan önümüzdeki 30 yıl içinde 3,4 milyar tona ulaşması

beklenmektedir. Bu iklimi olumsuz etkilemekte ve insan sağlığının yanı sıra ekolojik çevreye de zarar vermektedir. Yine aynı şekilde Dünya Bankası tarafından ortaya konulan raporda plastik atıklar konusunun özellikle sorunlu bir konu olduğu düzgün bir şekilde toplanıp yönetilmez ise, mevcut su kaynaklarımızı, su yollarımızı ve ekosistemleri yüzlerce yıl boyunca kirletecekleri ortaya konulmuş ve bu hususun yıkıcı etkilerinden bahsedilmiştir (Kaza vd., 2018, s.115). Gerçekleşen bu insanlık aktiviteleri sadece ekolojik soykırımlara neden olmakla kalmayıp aynı zamanda bu ekolojik soykırımların sonucunda sosyo-ekonomik çatışmalara da neden olmaktadır (Farbotko & Lazrus, 2012, s.386; Kodji vd., 2021, ss. 1-7; Letcher, 2021).

Yukarıda açıklanan sebepler ve temelinde iklim değişikliğinin yol açtığı yer değişikliği, esasında zorunlu göçün bir şeklidir çünkü hem bu insanlar hem de toprakları, iklim değişikliğinin zararlı ve geri döndürülemez etkilerinden olumsuz anlamda etkilenmektedir. İşte tamda bu sebeplerden dolayı iklim mültecisi statüsünü alarak yaşam alanlarını istemeden terk etmek zorunda kalmışlardır (Berchin vd., 2017, ss.147-150; Bettini, 2013, s.66; Ekşi, 2016, s.19). Bu şekilde sınıflandırmaya tabi tutulan insanların “iklim mültecileri” mi yoksa “zorla iklim göçmenleri” olarak mı adlandırılması hususu da mevcutta ayrı bir tartışma konusu olarak devam etmektedir. Bu aşamada (Brown, 2016) tarafından ortaya atılan şu tespit gerçekten ilginçtir ve Brown’a göre mülteci kelimesi halka duygusal bir duyarlılık oluşmasına sebep olurken, “göçmen” kelimesinin olumsuz bir anlamı vardır ve bu insanların çok daha iyi bir yaşam kalitesi sağlayabilmek amacıyla kendiliğinden hareket ettiğini düşündüğünü ortaya koymaktadır.

“İklim mültecileri” tanımlaması kulağa daha dostane gelse de tanımın koruması altındaki kişiler bu tanımın gereklerini yerine getirmemekte ve 1951 Mülteci Sözleşmesi kapsamında haklarını elde edememektedir. 1951 yılında imzalanan Mülteci Sözleşmesi’ne göre bir kişiyi mülteci olarak sınıflandırmanın temel şartı: siyasi zulümden kaçma durumudur (Ekşi, 2016, s.16) ki bu husus belirgin bir doğal neden sonucu ortaya çıktığı için “iklim mültecileri” için geçerli değildir (Bose & Lunstrum, 2014, s.6).

Amerika Birleşik Devletleri (White House, 2021) ve Birleşmiş Milletler tarafından yayınlanan rapora göre (United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), 2022), aşırı hava olaylarının (örn. kuraklık, deniz seviyesinin yükselmesi) yaşanma frekanslarının artması, iklim değişikliği mültecilerinin artmasına sebep olacaktır. Yapılan çalışmalar ve ortaya çıkan veriler daha önceden yapılan çalışmaları güçlendirmekte ve çevresel mültecilerin 2050’ye kadar katlanarak büyümesine ilişkin tahminlerin haklılıklarını ispat etmektedir (BBC, 2020; Myers, 1993). Dünyanın ekosistemini tehdit eden ve tüm insanlığı göç etmeye iten ana faktörlerden biri iklim değişikliği kavramı ve bu kavram sonucunda ortaya çıkan yıkıcı etkilerdir. (BBC, 2020; Climate Refugees, 2022; COP27, 2022). İçinde yaşadığımız yüzyıl içerisinde şiddetli bir ekonomik kriz ve Afrika Boynuzu bölgesinin şimdikiye kadar karşı karşıya

kaldığı en kötü kuraklıklara maruz kalan ülkelerde yaşanan hususlar, bu vahim senaryoyu karakterize etmiş ve sonuç olarak zorunlu göç akışlarını sebep olmuştur.

Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) tarafından yayınlanan raporlarda Afrika kıtasının tüm nüfusu 1,4 milyar olduğu ve verilere göre yedi yüz milyon insanın 2030 yılında iklim mülteci konumuna düşeceği düşünüldüğünde insanlığı bekleyen büyük tehlike daha net anlaşılmaktadır (Climate Refugees, 2022). Güncel durumda da Doğu Afrika’da Somali, Etiyopya ve Kenya’yı içeren ve Afrika Boynuzu olarak adlandırılan bölgede on üç milyon insanın şiddetli açlıkla karşı karşıya kalmasıyla kırk yılın en kötü kuraklığı yaşanmakta ve bu coğrafyada yaşayan insanlar hayatta kalabilmek adına yaşanabilir başka alanlara göç etmeye çalışmaktadır (Climate Refugees, 2022; COP27, 2022).

Tüm bu yaşanan olayları tetikleyici bir unsur olarak 21. yüzyılın başında bir gıda krizine yol açmaktadır (Farbotko & Lazrus, 2012, s.66; Myers & Kent, 2001). İşte bu veriler göstermektedir ki iklim değişikliğinin neden olduğu göç, hem geçici (örneğin, insanlar şiddetli bir fırtınadan veya kuraklıktan kaçtığında) hem de kalıcı olarak (örneğin, bir topluluk, bir şehir ve hatta bir ülke) yaşanamaz hale geldiğinde meydana gelebilir (World Bank, 2022) ve bu husus bazı küçük ada devletlerinde hali hazırda yaşanmaktadır (Bettini, 2013, s.65; Farbotko & Lazrus, 2012, s.383).

Küresel ölçekte, günümüzde daha çok insanı göç etmesine sebep olan aşırı hava olayının başında deniz seviyesinin yükselmesi hususu gelmektedir (Berchin vd., 2017, ss.147-150; Farbotko & Lazrus, 2012, ss.384-385; Molla vd., 2014; Williams, 2008). Bu aşamada bu hususlardan en çok etkilenen ülkeler, topografik yapıları, alçak yükseklikleri ve kıyı erozyonu, artan kuraklık şiddetleri, mercan ağarması ve fırtına dalgalanmaları nedeniyle Pasifik’teki “Gelişmekte olan Küçük Ada Devletleri (“Small Island Developing States) (SIDS)” dır (COP27, 2022; Farbotko & Lazrus, 2012, ss.383-384). Bu bahsi geçen pasifik adaları tamamen su altında kalma tehdidiyle karşı karşıyadır ve eğer bu durum gerçekleşirse yaşanmaz hale geleceklerdir (Berchin vd., 2017; Farbotko & Lazrus, 2012, s.384). Kiribati ve Tuvalu hakkında yapılan çalışmalar göstermektedir ki (Shamoun vd., 2021) bu iki ada ülkesi 2050 yılına kadar yaşanmaz hale gelecek ve halkları dünyanın ilk ‘iklim mültecileri’ ne dönüşecektir. Ayrıca bu iki devlet başta olmak üzere iklim değişikliği sebebiyle ortadan kaybolma tehdidinde maruz kalan devletler ‘Kaybolan Devletler’ olarak medyada ve uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından hazırlanan raporlarda sıklıkla yer alan en güncel örnekler olarak dikkatleri çekmektedirler (Berchin vd., 2017, ss.147-150).

Örneğin Kiribati, Güney Pasifik’te bulunan küçük bir devlettir ve otuz iki atol ve yükseltilmiş bir mercan resifi içermektedir (Shamoun vd., 2021). Kiribati’nin nüfusu 121.152 kişidir (United Nations Department of Economic

and Social Affairs, 2022) ve bu nispeten küçük ülkenin karşılaştığı büyük problemler bulunmaktadır. İklim krizi ve sonrasında ortaya çıkan iklim değişikliği nedeniyle Kiribati’de su sıcaklığı yükselirken, bu durum su yetersizliği ülke sakinleri için büyük bir sorun olmaya başlamış ve bu husus devam etmektedir (BBC, 2020; Shamoun vd., 2021). Kiribati vatandaşlarının karşılaştığı diğer bir zorluk da gelgitler sebebiyle meydana gelen hasardır ve aynı zamanda harita üzerinden Kiribati incelendiğinde bazı istisnalar dışında, Kiribati adalarının çoğu deniz seviyesinden sadece 5 metre yüksekliktedir. Tüm bu sebeplerden dolayı da bu gelgitler ülkeye yıkıcı zararlarda vermektedir. Bu yaşanan iklim değişiklikleri sebebiyle doğal olaylar yolların ve binaların daha kolay sular altında kalmasına sebep olacaktır ve bu husus yalnızca bir ana asfalt yolu olan adalarda son derece hayati sorunlara yol açabilecektir (Shamoun vd., 2021).

Bu husus sadece Kiribati özelinde karşılaşılan bir durum değildir ve öyle de olmayacaktır. Kiribati gibi coğrafi ve fiziki özelliklere sahip olan diğer küçük ada uluslarına bakıldığında, karşılaştırılabilir coğrafyaları nedeniyle önümüzdeki on yıllarda benzer etkiler görülecektir (Berchin vd.,2017; Bettini, 2013; Shamoun vd., 2021) ve tüm bu hususlar sebebiyle iklim göçlerinin yönleri ve şiddetleri bölgesel olarak değişmekle beraber etkileri küresel anlamda yıkıcı olarak hissedilecektir.

Benzer şekilde yapılan başka bir çalışma ise Maldivler ‘in başkentinin önemli bir kısmının 2025 yılına kadar sular altında kalabileceğini göstermektedir ve fırtınalar veya su kıtlığı gibi diğer doğa olaylarının da küçük ada devletleri için önemli riskler oluşturduğunu ortaya koymuştur (Jolly & Ahmad, 2019, ss.15-45) ve iklim değişikliği Maldivler’de yaşayan insanların evlerini, geçim kaynaklarını ve hayatta kalmalarını tehdit etmektedir (UNICEF, 2022).

Benzer şekilde iklim kriziyle beraber yoğun bir tehdit altında kalmaya başlayan ve vatandaşları iklim mültecisi konumuna düşmesi muhtemel olan Barbados başbakanı Mia Mottley, Birleşmiş Milletler tarafından organize edilen 2022 Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı veya daha bilinen adıyla COP27 konferansında sanayileşmiş ülkelerin gelişmekte olan dünyada iklim krizi konusunda başarısız olduğunu söylemiş, ülkesi başta olmak üzere insanlığı bekleyen tehlikeler hakkında bir konuşma gerçekleştirmiş ve hükümetler iklim kriziyle mücadele konusunda başarısız olurlarsa, yüzyılın ortalarına kadar dünya çapında bir milyar kişinin iklim mültecisi pozisyonuna düşeceğini iletmiştir (Greenfield vd., 2022)

Barbados özelinde iklim değişikliği temelli yıkıcı doğa olaylarına ek olarak ülkede kuraklıkların yaşanma süreleri giderek artmakta, içme suyu kaynakları kurumakta, tehdit altında kalmakta ve son olarak da yiyecek yetişmesi zorlaşmaktadır. 290.000 kişilik nüfusa sahip olan ve coğrafi şekli gözyaşı damlası şekline benzeyen

bu ada, Birleşmiş Milletler'in şimdiden su kıtlığı yaşayanlar sınıfında tanımladığı Karayip adalarından birisidir ve yaşanan kuraklıklar orman yangınlarına sebep olmakta, daha fazla bitki örtüsünü ve mahsulünü yok etmektedir (Lustgarten, 2022).

İklim değişikliğinin bir sonucu olarak şiddetli bozulma tehdidi altındaki bir başka ülke de "suyla ilgili iklimsel tehlikelere" maruz kalan Bangladeş'tir (Molla vd., 2014, ss127-128). Mevsimlik göçler yeni olmamakla birlikte çevresel olaylar ve ülkenin sosyal ve ekonomik kısıtlamaları nedeniyle göçmen akışlarında yoğunluk yaşanmaktadır. Hükümetler arası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) tarafından yayınlanan veriye göre, 2019 yılı itibariyle Bangladeş'te iklim kaynaklı yaşanan felaketler sonucunda 4,1 milyon kişi yani toplam Bangladeş nüfusunun yaklaşık olarak %2,5'lük kısmını oluşturan kısım yer değiştirmek zorunda kalmıştır (The Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), 2022). Yine benzer şekilde Dünya Bankası tarafından yayınlanan raporda da Bangladeş 2050 yılına kadar 19,9 milyon iç iklim mültecisine sahip olacağını verisi tahmin edilmektedir (World Bank, 2021) ve bu rakamlar bölge temelinde önemli bir rakamdır (Ahmed & Choat, 2022).

Afrika kıtasının doğusu ve boynuzu şiddetli kuraklıkla boğuşurken, Bangladeş artan sellerle karşı karşıya kalmaktadır ve bu hususa sebep olarak gösterilen muson yağışlarının, artan sera etkisinin bir sonucu olduğu gerçeği düşünüldüğünde, iklim değişikliğinin önemli bir şiddetlendirici faktör olduğu realitesi karşımıza çıkmaktadır (Ahmed & Choat, 2022; Jolly & Ahmad, 2019). Tüm bu bilgiler ışığında ortaya çıkan veriler göstermektedir ki Bangladeş'te milyonlarca insan yaşanan bu durumlar sebebiyle göç etmektedir ve bu husus kendisiyle beraber komşu ülkeleri de etkileyen bir boyuta çoktan ulaşmıştır.

Bu aşamada aklımıza gelen en yıkıcı örneklerden biri de Pakistan da yaşanan sel felaketidir. Yaşanan felakette yaklaşık olarak 1739 kişi hayatını kaybetmiş ve yaklaşık olarak 13 bin kişi yaralanmıştır ve iki milyondan fazla ev yıkılmıştır. Yaklaşık olarak 24 bin okulun, 1500 sağlık tesisinin ve binlerce kilometre yolun ve altyapının bakımdan geçirilmesi veya yeniden yapılması gerekmektedir (Afridi, 2022). Yaşanan iklim değişikliği sebebiyle ortaya çıkan bu yıkıcı doğa olayını ve etkilerini tüm dünyaya anlatmak için Pakistan Başbakanı Şehbaz Şerif, Mısır'ın Şarm el-Şeyh kentinde düzenlenen 27. BM İklim Değişikliği Konferansı'nda konuşma yapmış ve bu ve bunun gibi iklim krizi sebebiyle yaşanan olayları ve iklim göçmenleri kavramını tüm dünyaya anlatmıştır (COP27, 2022).

5. Sonuçlar

21. yüzyılın başında, mülteciler ve sınıflandırması konusu birçok sebepten dolayı ortaya çıkmaya başlamış ve üzerinde tartışmalar yaşanmış, devam eden süreçte de çevre mülteci tanımları ortaya çıkmaya başlamıştır. Çevresel mültecilere ilişkin ilk tanımlardan biri, 1985 yılında Birleşmiş Milletler Çevre Programında (United Nations

Environment Programme (UNEP) El-Hinnawi'nin bu göçmenleri herhangi bir çevresel olaydan etkilenen, bunun sonucunda yaşam koşulları yaşanamaz hale gelen ve yaşam alanlarını terk etmek zorunda kalan kişiler olarak tanımlamıştır (El-Hinnawi, 1985, s.5). Bu zamandan sonra önümüzde bir gerçeklik olan bu hususu tanımlamak için birçok çalışmalar yapılmış ve bunu kategorize etmenin elzem bir hal aldığı ortaya çıkmıştır.

Günümüzde iklim mültecileri kavramı yasal olarak tanınmasa da, küresel iklim değişikliğinin yoğunlaşması nedeniyle bu tanımlamalar özelinde tartışmalar artmaktadır. Yaşanan gelişmelerin sonucunda da bu mültecilerin daha spesifik bir alt kategorisi popüler hale gelmeye başladı: iklim mültecileri. İklim mültecisi, gerçekleşen etki çapı büyük, şiddetli iklim olaylarının etkisiyle evini ya da ülkesini terk etmek zorunda kalan, kendisini güvensiz durumda hisseden ve tüm bu etkilerden dolayı başka bölgelere ya da ülkelere göç ederek yaşamak zorunda bırakılan kişidir.

Günümüz uluslararası camiası iklim değişikliği ve onun yıkıcı etkilerini tanımlama ve ortadan kaldırma konusunda birçok çalışma gerçekleştirmesine rağmen, ortaya çıkan iklim göçmenleri konusunda sorunları çözmek için bir çalışma yapmamaktadır. Dahası iklim mültecileri kavramının tanınması, açık ve spesifik önlemlerle düzenlenerek uygun bir koruma rejiminin oluşturulması yolunu insanlık için açabilir. İşte tam olarak bu aşamada, iklim mültecilerinin yasal olarak kabul edilmesi ve tanımlanması, iklimle ilgili tehlikeler nedeniyle bölgelerinden ve ülkelerinden geri dönülemez şekilde ayrılan insanlar için hayati önem arz etmektedir.

Yapılan çalışma ve değerlendirmelerden anlaşıldığı üzere, iklim mültecilerine yönelik ulusal ve uluslararası yasal çözüm yolları sınırlı, etkisiz ve çoğu zaman sorunla başa çıkamayacak seviyelerde kalmıştır (Bates, 2002, s.475). İklim mültecilerini tanımlama anlamında yasal terminoloji çok düşük seviyede gelişme göstermiştir. Bunun temelinde yatan neden, iklim mültecisi kavramının net bir tanımının bulunmaması ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında hazırlanan ve ırkı, dini, milliyeti, belirli bir gruba aidiyeti veya siyasi görüşleri sebebiyle kendi ülkelerinde yaşam sürmelerine olanak kalmayan, cezai kovuşturma ve ölüm korkusu yaşayan insanlar için geçerli olan 1951 Mülteci Sözleşmesi'nin yetersizliğidir. Bu yapılan tanımlama, iklim mültecisi kavramını ve ihtiyaçlarını, tam olarak anlatan ve ihtiyaçları karşılayan yasal bir statü olmadan ortada bırakmaktadır. Yapılması muhtemel en iyi şey, ihtiyaç duyulan ve gerekliliği mevcut koşullarda anlaşılan iklim mültecileri alt kategorisinin uluslararası sözleşmeler yoluyla tanımlanmasıdır.

Kaynakça

- Afridi, Q. K. (2022, September 02). Pakistan's disastrous floods uproot refugees and citizens. *The office of the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR)*. <https://www.unhcr.org/>
- Ahmed, K., & Choat, I. (2022, January 24). *The guardian*. <https://www.theguardian.com/>
- Armaoğlu, F. (2019). *20.yüzyıl siyasi tarihi*. Kronik Kitap.
- Bates, D. C. (2002). Environmental refugees? Classifying human migrations caused by environmental change. *Population and Environment* 23, 465–477.
- BBC. (2020, Jan 20). People urgently fleeing climate crisis cannot be sent home, UN rules. <https://www.bbc.com/>
- Berchin, I. I., Valduga, I. B., Garcia, J., & Guerra, J. (2017). Climate change and forced migrations: An effort towards recognizing climate refugees. *Geoforum*, 84, 147-150. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2017.06.022>
- Bettini, G. (2013). Climate barbarians at the gate? A critique of apocalyptic narratives on 'climate refugees'. *Geoforum*, 45(4), 63-72. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2012.09.009>
- Bose, P., & Lunstrum, E. (2014). Introduction environmentally induced displacement and forced migration. *Refuge*, 29(2), 5-48.
- Boyacı, Ö. T. (2020). İklim değişikliği nedeniyle yerinden edilmiş kişilerin korunmasına yönelik ilk kararlar ve Avrupa insan hakları sözleşmesi kapsamındageri göndermeme ilkesi. *İnsan Hakları Yıllığı*, 41-81.
- Brown, O. (2016). *The international institute for sustainable development (IISD)*. <https://www.iisd.org/>
- Climate Refugees. (2022, March 03). *Latest IPCC Report Projects Climate Change Will Increase Migration Within Africa*. <https://www.climate-refugees.org/>
- COP 27. (2022, December 19). *27th Conference of the Parties of the UNFCCC* <https://unfccc.int/event/cop-27>
- Doğan, İ. (2020). *İnsan hakları hukuku*. Astana Yayınları.
- Ekşi, N. (2016). İklim mültecileri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 10-58.
- El-Hinnawi, E. (1985). *United Nations Environment Programme-Environmental refugees*. <https://digitallibrary.un.org/>
- Farbotko, C., & Lazrus, H. (2012). The first climate refugees? Contesting global narratives of climate change in Tuvalu. *Global Environmental Change*, 22(2), 382-390.
- Greenfield, P., Harvey, F., Lakhani, N., & Carrington, D. (2022, November 7). *The guardian*. <https://www.theguardian.com/>
- White House (2021). *Report on the impact of climate change on migration*. <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2021/10/report-on-the-impact-of-climate-change-on-migration.pdf>
- Jacobson, J. L. (1988). Environmental refugees: A yardstick of habitability. *Bulletin of Science, Technology & Society* 8(3), 257–258.

- Jolly, S., & Ahmad, N. (2019). *Climate refugees in South Asia*. Springer Singapore.
- Karameşe, Ş. (2021). İklim değişikliği mültecileri'nin birleşmiş milletler ve Türkiye'den bekledikleri yasal düzenlemeler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(4), 133-150.
- Kaza, S., Yao, L., Bhada-Tata, P., & Woerden, F. V. (2018). *What a waste 2.0 : A Global Snapshot of Solid Waste Management to 2050 Urban Development*. Washington, DC: World Bank.
- Kodji, P., Tchobsala, & Ibrahima, A. (2021). Impacts of refugees and climate change on agricultural yields in the Sahelian zone of Minawao, Cameroon. *Environmental Challenges*, 4, 1-7.
- Letcher, T. M. (2021). *The impacts of climate change: A comprehensive study of physical, biophysical, social and political issues*. Elsevier. <https://shop.elsevier.com/books/the-impacts-of-climate-change/letcher/978-0-12-822373-4>
- Living Planet*. (2022). *Living planet report 2020*. <https://livingplanet.panda.org/>
- Lustgarten, A. (2022, July 22). *Caribbean nations are trapped between the global financial system and a looming climate disaster. One country's leader has been fighting to find a way out*. <https://www.nytimes.com/>
- Molla, N. A., Mollah, K. A., Ali, G., Fungladda, W., Shipin, O., Wongwit, W., & Tomomi, H. (2014). Quantifying disease burden among climate refugees using multidisciplinary approach: A case of Dhaka, Bangladesh. *Urban Climate*, 126-137.
- Myers, N. (1993). *Ultimate security: The environmental basis of political stability*. W. W. Norton & Company.
- Myers, N. (1997). Environmental Refugees. *Population and Environment*, 19, 167-182.
- Myers, N., & Kent, J. (2001). Food and hunger in Sub-Saharan Africa. *Environmentalist*, 21, 41-69.
- Perruchoud, R., & Redpath-Cross, J. (2009). Göç terimleri sözlüğü, *IOM Uluslararası Göç Örgütü*.
- Shamoun, J., Chen, A., Taranta, J., Rodriguez, E., & Tarasov, A. (2021, May09). *Climate change and forced migration: a focus on kiribati*. <https://storymaps.arcgis.com/>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2022). *The climate action monitor 2022 helping countries advance towards net zero*. <https://data.oecd.org/>
- Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). (2022). *Climate change 2022: Impacts, adaptation and vulnerability*. <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/>
- International Organization for Migration (IOM). (2022, December 12). *Climate change 2022: Impacts, adaptation and vulnerability*. <https://lac.iom.int/en/node/124596>
- UNICEF. (2022, November19). *Climate change and disaster risk reduction*. <https://www.unicef.org/>
- United Nations Department of Economic and Social Affairs. (2022). *World Population Prospects: The 2024 Revision*. <https://population.un.org>
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2022, December 19). *Climate change and displacement*. <https://www.unhcr.org/>

Universal Declaration of Human Rights. (2022, December 12). <https://www.un.org/>

Van Selm, J., & Newman, E. (2003). *Refugees and forced displacement. International security, human vulnerability and the state*. United Nations University Press

World Bank. (2021, September 13). *Climate Change Could Force 216 Million People to Migrate Within Their Own Countries by 2050*. <https://www.worldbank.org/>

World Bank. (2022, February 05). *Climate action in 2022: A look back at the World Bank's climate work for the past year*. <https://www.worldbank.org/>

Yücel, G., & Kurnaz, L. (2021). *Yeni gerçeğimiz sürdürülebilirlik*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

Removal Infrastructures for Syrians in Lebanon and Turkey (REMOVED) Project

Zeynep Kaşlı¹

While three out of four refugees are hosted in low- or middle-income countries,² European countries' externalization of their protection responsibilities to neighbouring countries, such as Lebanon and Turkey, which face stark economic and political challenges, pave the way for legally and morally contested practices, from clientelism (Spijkerboer, 2021, pp. 2892–2907) to increasing informality in migration and mobility governance (Koinova, 2024, pp.1-22).

REMOVED takes the principle of non-refoulement, a human rights concept designed to protect refugees from inhumane and degrading treatment after return, as a starting point to study the removal practices that Syrians experience in Lebanon and Turkey, the ways in which they navigate and resist different practices of removal and, more concretely, the human, social and political consequences of these removals. Resisting binary distinctions between voluntary and forced returns, the project conceptualizes pushbacks, deportations, obliged returns and repatriations jointly as removals. It enquires into the emergence, patterns and consequences of removals by approaching removal infrastructures as multi-scalar entanglements of authorities, institutions and norms through which the demographic composition of the territory is controlled, negotiated and resisted by people in everyday practices. REMOVED research team uses ethnographic methods, such as mapping and informal interviews with professionals, such as Syrians in Turkey and Lebanon; professionals and advocacy actors who work on the Syrian displacement crisis in Turkey and Lebanon; and actors of mobility and migration control at different spatial and temporal points of the removal trajectories. The team also actively seeks and puts into place partnerships with refugee rights advocacy organizations in Lebanon and Turkey.

By connecting the legal principle of non-refoulement with anthropological theories on mobility control (De Genova, 2002, pp. 419–447) and mobility infrastructures (Lin *et al.*, 2017, pp. 167–174.), this project contributes to forced migration studies in at least three ways. First, the project integrates into the study of forced migration infrastructures the topic of removals and contributes to the growing body of literature highlighting that deportations (Gibney, 2013, pp. 116–129) and coerced returns (Sahin-Mencutek & Triandafyllidou, 2024, pp.1-18) are also forms of forced migration. Second, the project highlights multiple displacements, including people's decision-making and South-South(im)mobility trajectories after removal (attempts). Analyzing removals

¹ International Institute of Social Studies, Erasmus University Rotterdam, kasli@iss.nl, ORCID NO: 0000-0002-6886-5890

² <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/insights/explainers/refugee-hosting-metrics.html> (Last Access 6 November 2024)

through the lens of infrastructures allows us to conceive of displacement not as a single, linear crossing of a line separating two places and focus on the multi-faceted mediated space of im/mobilities and their historical, spatial and capitalist entanglements (İşleyen & El Qadim, 2023, pp.3-13; Kaşlı, 2023, pp. 14–32; Walters, 2002, pp. 265–292). Just like the original flight trajectory, removals are processes that result in a series of potentially temporary stays, non-permanent returns, recurring displacement, and structural and physical insecurities, which all have repercussions on family structures and social networks (Alpes *et al.*, 2023, pp. 383- 408). Third, the project feeds scales (Baud & Schendel, 1997, pp. 211–242; Xiang, 2013, pp. 282–299) as an alternative approach to aggregation levels into discussions on (supra)state influences on displacement processes as it generates empirical data on multi-scalar encounters between Syrians and actors with affiliations to different countries and institutions.

The escalation of Israel’s attacks on Palestine and Lebanon and its subsequent war on Lebanon recently required a series of reconsiderations on both the research design and our ethical and academic responsibilities for the safety and security of team members and research participants. Yet, the rationale and objectives of the project are even more relevant today as we recently learned that the European Commission plans to increase voluntary returns to Syria through the “appointment of a special envoy for Syria.” In the meantime, it is recorded that approximately 560,000 Syrians and Lebanese have so far fled from Lebanon to Syria³, and Turkey opens its doors for Lebanese people.⁴

This project is funded by the Gerda Henkel Foundation and runs through September 2024- to March 2026. Led by Dr. Jill Alpes (Sciences Po Paris, Lebanese American University) and Dr. Zeynep Kaşlı (Erasmus University Rotterdam), the project team includes five senior and junior researchers with different backgrounds based in Turkey and Lebanon. Supported by established migration scholars, the results will be shared with the wider public through academic and non-academic outputs, including newspaper articles, blog posts and podcast content, and with the policy field through collaborations with other ongoing projects on return in the respective countries.

---

³ <https://www.infomigrants.net/en/post/60935/new-eu-commission-plan-for-voluntary-repatriation-of-syrians> (Last Accessed 6 November 2024)

⁴ <https://www.euronews.com/my-europe/2024/10/19/president-erdogan-says-turkeys-doors-are-open-to-refugees-from-lebanon> (Last Accessed 6 November 2024)

References

- Alpes, J.M., Feukeu, K.E, van Houte, M. Kseibi, S. & Shukair, B. (2023) Who owns the future of Syrians in Lebanon? Intimate family explorations of refugees' own search for durable solutions, *Journal of Refugee Studies*, 36(3), 383- 408. <https://doi.org/10.1093/jrs/fead020>
- Baud, M., & Van Schendel, W. (1997). Toward a comparative history of borderlands. *Journal of World History*, 8(2), 211–242. <https://doi.org/10.1353/jwh.2005.0061>.
- De Genova, N. P. (2002). Migrant “illegality” and deportability in everyday life. *Annual Review of Anthropology*, 31(1), 419–447. <https://doi.org/10.1146/annurev.anthro.31.040402.085432>.
- Gibney, M. J. (2013). Is deportation a form of forced migration? *Refugee Survey Quarterly*, 32(2), 116–129. <https://doi.org/10.1093/rsq/hdt003>.
- İşleyen, B., & El Qadim, N. (2023). Border and im/mobility entanglements in the Mediterranean: introduction to the special issue. *Environment and Planning D: Society and Space*, 41(1), 3–13. <https://doi.org/10.1177/02637758231157264>.
- Kaşlı, Z. (2023). Migration control entangled with local histories: The case of Greek–Turkish regime of bordering. *Environment and Planning D: Society and Space*, 41(1), 14–32. <https://doi.org/10.1177/02637758221140121>.
- Koinova, M. (2024). Governing transit and irregular migration: Informality and formal policies. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 1–22. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2024.2371204>
- Lin, W., Johan L., Biao X., & Brenda S. A. Yeoh. (2017). Migration infrastructures and the production of migrant mobilities. *Mobilities*, 12(2), 167–174. <https://doi.org/10.1080/17450101.2017.1292770>.
- Sahin-Mencutek, Z., & Triandafyllidou, A. (2024). Coerced return: Formal policies, informal practices and migrants' navigation. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 1–18. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2024.2371209>
- Spijkerboer, T. (2021). Migration management clientelism: Europe's migration funds as a global political project. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 48(12), 2892–2907. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2021.1972567>
- Walters, W. (2002). Deportation, expulsion, and the international police of aliens. *Citizenship Studies*, 6(3), 265–292. <https://doi.org/10.1080/1362102022000011612>.
- Xiang, B. (2013). Multi-scalar ethnography: An approach for critical engagement with migration and social change. *Ethnography*, 14(3), 282–299. <https://doi.org/10.1177/1466138113491669>.

